

Nr 184

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående omorganisation av örlogsvarven; given Stockholms slott den 28 oktober 1960.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Sven Andersson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen framlägges förslag rörande omorganisation av örlogsvarven.

I fråga om Karlskrona örlogsvarv föreslås att nuvarande marinverkstäder ombildas till aktiebolag. Program framlägges för investeringar vid bolaget inom en kostnadsram av 27 miljoner kronor. Investeringsprogrammet bör igångsättas redan under innevarande budgetår och för ändamålet äskas ett investeringsanslag om 4 miljoner kronor under marinens delfond av försvarets fastighetsfond. För aktieteckning i bolaget äskas 23 miljoner kronor under fonden för statens aktier. Aktiebolaget föreslås få disponera en rörlig kredit i riksgäldskontoret om åtta miljoner kronor — motsvarande den rörliga kredit som marinverkstäderna i Karlskrona för närvarande må utnyttja.

Återstående delar av Karlskrona örlogsvarv föreslås skola sammanföras med de gemensamma förvaltningsorganen vid marinkommando Syd under chefen för marinkommandot. För omflyttningar m. m. beräknas ett belopp av en miljon kronor. Posten Reparations- och underhållskostnader m. m. under marinens delfond av försvarets fastighetsfond föreslås för innevarande budgetår skola ökas med nämnda belopp.

Organisationen av Stockholms och Göteborgs örlogsvarv föreslås skola anpassas efter de riktlinjer som framlagts av 1953 års örlogsvarvsutredning. Vartdera varvet förutsättes stå under enhetlig ledning.

Organisationsförändringarna föreslås äga rum den 1 juli 1961.

*Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför
Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland,
i statsrådet å Stockholms slott den 28 oktober 1960.*

Närvarande:

Statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM,
KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Andersson, frågan om omorganisation av örlogsvarven och anför härutinnan följande.

Inledning

I flottans förband ingår tre örlogsvarv, belägna i — efter storleksordning — Karlskrona, Stockholm och Göteborg. Örlogsvarvens nuvarande organisation grundas på beslut av 1944 års riksdag (prop. nr 166, SU 176, rskr. 384). Organisation och arbetsuppgifter anges närmare i en av marinförvaltningen efter bemyndigande av Kungl. Maj:t den 13 juli 1945 fastställd provisorisk instruktion. För Stockholms örlogsvarv har dock på grund av särskilda förhållanden nyligen beslutats viss ändring beträffande varvets ledning. Jag återkommer härtill i det följande.

Frågan om örlogsvarvens organisation har tagits upp av riksdagens revisorer i deras berättelse över den år 1952 verkställda granskningen angående statsverket. Även statsutskottet har i utlåtande till 1953 års riksdag (SU 34, p. 13) påtalat vissa brister i örlogsvarvens organisation. I skrivelse den 13 november 1952 har slutligen marinförvaltningen gjort framställning om utredning angående densamma. Med anledning av vad sålunda förekommit bemyndigande Kungl. Maj:t den 23 juli 1953 chefen för försvarsdepartementet att tillkalla högst åtta utredningsmän för att verkställa utredning rörande örlogsvarvens organisation och därmed sammanhängande frågor¹.

Utredningen — 1953 års örlogsvarvsutredning — avlämnade sitt betänkande den 9 mars 1957 (SOU 1957: 9). Mot det i betänkandet framlagda förslaget, som i princip innebär att varje örlogsvarv ställes under enhetlig ledning av varvschefen och att all teknisk verksamhet inom varvet samordnas — har två av utredningens ledamöter¹ reserverat sig. Reservationen syftar till att örlogsvarvens marinverkstäder skall givas självständig ställning och organiseras som bolag eller statligt affärsverk.

¹ Landshövdingen G. A. Widell, ordförande, generalmajoren K. G. Björck, numera chefen för Stockholms örlogsvarv, förste marindirektören T. G. O. Kemmer, kommandören G. E. Lindh, direktören G. Lundeqvist, verkstadsdirektören P. J. E. Schreil, förbundsordföranden A. H. Backström och byrådirektören Å. Thorsén.

Över örlogsvarvsutredningens betänkande har yttranden avgivits av överbefälhavaren, chefen för marinen, fortifikationsförvaltningen, försvarets civilförvaltning, marinförvaltningen, försvarets fabriksstyrelse, statskontoret, riksräkenskapsverket, kommerskollegium, statens organisationsnämnd, statens sakrevision, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, arbetsmarknadsstyrelsen, sjöfartsstyrelsen, länsstyrelsen i Blekinge län, 1953 års utredning rörande de statliga företagsformerna, 1954 års utredning angående vissa personalkårer inom försvaret, stadsfullmäktige i Karlskrona stad, Försvarets civila tjänstemannaförbund, Försvarsverkens civila personals förbund, Statsverkens ingenjörsförbund, Sveriges civilingenjörsförbund, Försvarsväsendets civilmilitära ingenjörers förbund, Sveriges arbetsledareförbund, Svenska officersförbundet, Svenska underofficersförbundet, Svenska underbefälsförbundet, Sveriges industriförbund, Sveriges varvsindustrieförening och Landsorganisationen i Sverige.

Då örlogsvarvens organisation i väsentlig utsträckning är betingad av målsättningen för deras verksamhet ansågs erforderligt att komplettera 1953 års örlogsvarvsutredning med ytterligare utredning, avseende förutsättningarna för civil varvsdrift i Karlskrona. Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla sakkunniga för att verkställa denna utredning utverkades den 20 december 1957. De med anledning härav utsedda sakkunniga² — Karlskronavarvsutredningen — har avgivit ett den 2 april 1959 daterat betänkande (SOU 1959: 11). Över detsamma, som utmynnar i att tillräckliga förutsättningar icke anses nu föreligga för civil varvsdrift i Karlskrona i någon för organisationen avgörande omfattning och tillika innehåller vissa investeringsberäkningar för marinverkstäderna i Karlskrona, har yttranden avgivits av överbefälhavaren, chefen för marinen och marinförvaltningen (gemensamt), fortifikationsförvaltningen, försvarets civilförvaltning, försvarets fabriksstyrelse, försvarets förvaltningsdirektion, marinverkstäderna i Karlskrona, sjöfartsstyrelsen, statskontoret, riksräkenskapsverket, kommerskollegium, statens organisationsnämnd, statens sakrevision, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, arbetsmarknadsstyrelsen, länsstyrelsen i Blekinge län, 1953 års utredning rörande de statliga företagsformerna, stadsfullmäktige i Karlskrona, Smålands och Blekinge handelskammare, Försvarets civila tjänstemannaförbund, Försvarsverkens civila personals förbund, Sveriges civilingenjörsförbund, Försvarsväsendet civilmilitära ingenjörers förbund, Sveriges arbetsledareförbund, Svenska officersförbundet, Svenska underofficersförbundet, Svenska underbefälsförbundet, Sveriges allmänna exportförening, Sveriges industriförbund, Sveriges varvsindustrieförening och Sveriges redareförening.

¹ Lundeqvist och Schreil.

² F. d. överdirektören K.-G. Ljungdahl, direktören i AB Transmarin E. G. K. Larsson och verkstadsdirektören E. G. G. Mattsson.

Vid ärendets beredning inom försvarsdepartementet bedömdes grunderna för tidigare förslag i viss mån ha förändrats till följd av den år 1958 beslutade minskningen av marinens organisation. I enlighet härmed utarbetades inom departementet i mars 1960 en promemoria angående örlogsvarvens organisation. Över promemorian, i vilken föreslås att marinverkstäderna i Karlskrona skall ombildas till aktiebolag samt örlogsvarven i övrigt organiseras i huvudsaklig anslutning till 1953 års örlogsvarvsutrednings förslag, har yttranden efter remiss avgivits av överbefälhavaren, chefen för marinen och marinförvaltningen, fortifikationsförvaltningen, försvarets civilförvaltning, försvarets fabriksstyrelse, byggnadsstyrelsen, sjöfartsstyrelsen, statskontoret, riksräkenskapsverket, kommerskollegium, som överlämnat yttranden från handelskammaren i Göteborg, Skånes handelskammare, handelskammaren i Gävle samt Smålands och Blekinge handelskammare, statens organisationsnämnd, statens sakrevision, byggnadsstyrelsen, rikstantikvarieämbetet, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, arbetsmarknadsstyrelsen, som bifogat yttrande av länsarbetsnämnden i Blekinge län, länsstyrelsen i Blekinge län, 1953 års utredning rörande de statliga företagsformerna, landsorganisationen i Sverige, som överlämnat yttranden av försvarsverkens civila personals förbund, stats-tjänarkartellen och svenska metallindustriarbetareförbundet, tjänstemännens centralorganisation, som bifogat yttranden från försvarets civila tjänstemannaförbund och svenska underofficersförbundet, Sveriges akademikers centralorganisation, Sveriges industriförbund och Karlskrona stad.

Jag avser att i det följande giva en redogörelse för örlogsvarvens nuvarande organisation och därefter för 1953 års örlogsvarvsutrednings förslag till ny organisation av örlogsvarven och vad i fråga om detta anförts av reservanterna inom utredningen. I anslutning härtill redogöres för yttrandena över utredningens och reservanternas förslag. Härefter följer en redogörelse för Karlskronavarvsutredningens förslag och däröver avgivna yttranden. Vidare återgives sammandrag av departementspromemorian och över densamma gjorda yttranden. Slutligen framlägger jag mina egna synpunkter och förslag.

Avdelning I. Örlogsvarvens nuvarande organisation och arbetsuppgifter m. m.

Örlogsvarvens ändamål

Örlogsvarven är enligt för dem gällande provisorisk instruktion organ för underhåll av marinens materiel. Deras verksamhet omfattar i första hand underhåll, reparation och ombyggnad av marinens fartyg, stridsmedel och övrig materiel samt utrustning av fartygen och deras förseende med ammunition och drivmedel och övrig för fartygens drift och underhåll erforderliga förnödenheter. Örlogsvarven omhänderhar avrustning och beredskapsförläggning av fartyg. De omhänderhar också förvaltningen av för verksamheten

erforderliga förråd, mottager och iordningställer hjälpfartyg och utövar annan verksamhet med syfte att upprätthålla och höja marinens krigsberedskap.

Verksamheten omfattar i förekommande fall nybyggnad av fartyg för marinen samt erforderliga försök för utveckling och underhåll av marinens materiel.

Vid örlogsvarvens marinverkstäder får även utföras arbeten för andra statliga myndigheter än marinens samt åt enskilda.

Till nu nämnda arbetsuppgifter kommer, att personal tillhörande marinens militära och civilmilitära kårer skall å örlogsvarven beredas utbildning i materielkännedom och kunskap om materielens handhavande och vård.

I den mån kraven på marinens krigsberedskap icke utgör hinder härför, skall verksamheten vid marinverkstäderna bedrivas efter affärsmässiga grunder.

Chefskapet för örlogsvarven

Ledningen av örlogsvarv i tekniskt och ekonomiskt avseende utövas med vissa undantag under marinförvaltningen av varvschefen.

Varvschefen lyder i militärt hänseende närmast under marinkommando-
chefen men är i förvaltningshänseende direkt underställd vederbörlig central förvaltningsmyndighet. Marinkommando-
chefens inflytande på varvets verksamhet regleras i tjänstereglamente för marinen (del I, mom 926). Enligt ifrågasvarande reglemente skall varvschefen ställa sig till efterrättelse de militära föreskrifter och anvisningar som marinkommando-
chefen utfärdar i avseende å örlogsvarvets krigsförberedelse- och mobiliseringsarbete samt verksamhet i krig. Dessa föreskrifter och anvisningar sammanhänger bl. a. med det operativa krigsförberedelsearbetet, underställda sjöstridskrafter krigsduglighet och tjänstbarhet i övrigt samt vidmakthållande av anbefalld krigsberedskap. Bestämmelser har av marinförvaltningen utfärdats om förfaringssättet för det fall, varvschefen av tekniskt-ekonomiska skäl finner sig icke kunna följa marinkommando-
chefs direktiv.

Såväl militär som civilmilitär eller civil kan utses till varvschef. Hittills har emellertid som varvschef, utom i ett fall, nämligen i vad avser nuvarande chef för örlogsvarvet i Stockholm, vilken tillhör mariningenjörkåren, förordnats regementsofficer ur flottan. I gällande personalförteckningar för marinen upptages beställningar för örlogsvarvscheferna i Karlskrona (Bo 4) och i Göteborg (Bo 1) å flottans stat. Beställning för chef för Stockholms örlogsvarv (Bo 3) finnes uppförd å särskild stat för varvet.

Verksamhetens organisation

Verksamheten inom örlogsvarv bedrivs på tre militärtekniska avdelningar, nämligen vapenavdelningen, fartygsavdelningen och intendentur-
avdelningen samt på en verkstadsteknisk avdelning, marinverkstäderna

eller ifråga om Göteborgs örlogsvarv, verkstadsavdelningen. Härtill kommer en byggnadsavdelning. Till Stockholms örlogsvarv är därjämte ansluten en minexperimentverkstad.

Marinverkstäderna omfattar dels sådana arbetsavdelningar, som utövar verkstadsdrift, dels serviceavdelningar, allt i den mån arbetet regelmässigt utföres med anlitande av kollektivavtalsanställd personal, dock med undantag för vissa arbetsavdelningar, som handhar sprängämnen eller utför smärre servicearbeten i omedelbar anslutning till förrådsverksamheten. Dessa sistnämnda serviceverkstäder är anslutna till resp. militärteknisk avdelning och sålunda icke till marinverkstäderna. Som exempel härpå må nämnas att vid örlogsvarvet i Karlskrona finns serviceverkstäder för vapenmateriel inom artilleri-, torped-, min- och ekipagesektionerna samt nautiska sektionen, samtliga ingående i vapenavdelningen. De nu ifrågasvarande verkstäderna har i allmänhet en ringa maskinell och personell utrustning. Arbetsuppgifterna avser främst isärtagning, rengöring, hopsättning, felsökning, avhjälpande av fel i form av utbyte och passning av detaljer, avprovning, justering samt kontroll av olika funktioner. Större reparationer, nyttillverkningar m. m., som fordrar tillgång till mera omfattande verkstadsresurser, utföres å marinverkstäderna eller hos lämpliga civila företag. De underhållsarbeten, som utföres inom serviceverkstäderna, kan anses i princip motsvara de arbeten, som ombord å fartygen med där tillgängliga resurser utföres av den vapentekniskt utbildade militära personalen i syfte att hålla materielen i funktionsdugligt skick. Vidare avser arbetet försöks- och utbildningsverksamhet.

Chef för marinverkstäderna är en verkstadsdirektör. Driften vid verkstäderna ledes närmast under verkstadsdirektören av en överingenjör. Verkstadsdirektör och överingenjör vid marinverkstäderna förordnas av Kungl. Maj:t för viss tid, dock högst 6 år varje gång. Löneställningen för verkstadsdirektören är Bp 4 i Karlskrona och Bp 3 i Stockholm, för överingenjören ABp 26. Chef för verkstadsavdelningen i Göteborg är en marindirektör av 2. graden (Ao 24).

Verkstadsdirektören utövar direkt under marinförvaltningen den tekniska och ekonomiska ledningen av verksamheten vid marinverkstäderna och det åligger honom bl. a. att ansvara för att verkstädernas arbeten tillgodose kraven på krigsberedskap samt bedrivs ekonomiskt och fullt fackmässigt.

Verkstadsdirektören skall ställa sig till efterrättelse varvschefens direktiv rörande krigsberedskap och andra militära förhållanden. Dylika kan tekniskt och ekonomiskt påverka marinverkstädernas rörelse.

Som tidigare anförts gäller vissa särskilda bestämmelser i avseende å chefens för Stockholms örlogsvarv befogenheter. Genom beslut den 30 april 1959 har sålunda Kungl. Maj:t bemyndigat marinförvaltningen att meddela bestämmelser av innebörd att nämnde varvschef skall äga att, oavsett

föreskrifterna i den provisoriska instruktionen för örlogsvarv, fr. o. m. den 1 juli 1959 besluta i alla till örlogsvarvet hörande ärenden, som angår örlogsvarvets beslutade utflyttning till Muskö.

Vapenavdelningens chef är en regementsofficer ur flottan och fartygsavdelningens en marindirektör (i Göteborg civilanställd marindirektör i mariningenjörkårens reserv). Sektionschefer är på vapenavdelningen officerare ur flottan med undantag för teletekniska sektionen där chefen är mariningenjör. På fartygsavdelningen är sektionscheferna (mot-svarande) personal ur mariningenjörkåren.

Intendenturavdelningens chef är regementsofficer (i Göteborg kompaniofficer) ur marinintendenturkåren. Chef för kansliet i Stockholm resp. Karlskrona är en civil befattningshavare med juridisk, statsvetenskaplig eller annan lämplig akademisk utbildning och chef för varvskontoret en varvskamrerare. I Göteborg finns ingen särskild chef för kansliet, vilket är obetydligt till sin storlek.

Förrådsverksamheten

Vid örlogsvarven finns förråd för den av varven utövade verksamheten. Sålunda finns ammunitionsförråd av olika slag, intendenturmaterieförråd, drivmedelsförråd, artilleri-, inventarieförråd m. fl. dylika förråd, reservdelsförråd och verkstadsförråd.

Inventarier för flottans fartyg samt inventarier för förband och anstalter, som enligt marinförvaltningens beslut tillhör örlogsvarvs förvaltning, sammanföres i uppbörder (inventarieuppbörder).

Förråden förvaltas av vederbörlig sektion inom militärtekniska avdelningarna och av marinverkstäderna (verkstadsavdelningen) i vad avser verkstadsförrådet. Vid örlogsvarvet i Göteborg har på försök införts en funktionell förrådsorganisation, innebärande att ett »allmänt varvsförråd» tillskapats. I detta har sammanförts materiel från flertalet av de förråd, som enligt den provisoriska instruktionen skall finnas vid örlogsvarv. Det allmänna varvsförrådet tillhör organisatoriskt intendenturavdelningen. Även vid örlogsvarvet i Stockholm har försök med ny förrådsorganisation påbörjats. Enligt denna skall till en början fartygsavdelningens förråd sammanföras till ett fartygsmaterieförråd samt olika reservdelsförråd för motor-torpedbåtar, för motorer till dessa samt för helikoptrar.

Verksamhetens fördelning m. m.

Verksamheten vid de militärtekniska avdelningarna omfattar i huvudsak följande

a) beställande, kontrollerande och i beredskapsavseende förrådsförvaltande verksamhet;

b) generalbesiktningar och besiktningar i övrigt för utrönande av fartygens och den övriga materielens tillstånd;

c) planering, beställning och kontroll av erforderliga underhålls- och reparationsarbeten å fartyg, stridsmedel och övrig materiel;

d) ut- och avrustning samt beredskapsförläggning av fartyg;

e) anskaffning, hållande i förråd och utlämning av ammunition och utredning, fasta och flytande bränslen, driv- och smörjmedel, inventarier samt materialutredning och allmänna förbrukningsartiklar för fartyg och vissa marina förband m. m.;

f) förhyrning, mottagning, besiktning och utrustning samt återlämning av hjälpfartyg jämte deras underhåll;

g) verksamheten vid örlogsvarvs sammansättningsverkstäder för ammunition;

h) inskjutning av kanoner, tuber och torpeder, provfällning av minor, årsprov med ammunition samt erforderliga förrådsarbeten;

i) yrkesutbildning av personal;

j) örlogsvarv åvilande krigsförberedelsearbete;

k) örlogsvarvs civilförsvar samt bevakning och brandskydd;

l) försök för materielens utveckling och underhåll samt av utredningar berörande örlogsvarvs verksamhetsområde.

Verksamheten vid marinverkstäderna omfattar i huvudsak följande:

a) underhålls- och översynsarbeten, ändrings- och ombyggnadsarbeten, haverireparationer, nyttillverkningar och nybyggnader samt utredningar, besiktningar, kostnadsberäkningar m. fl. arbeten, som beställes av marinens myndigheter;

b) utförande av arbeten åt andra statliga myndigheter samt enligt föreskrifter, som utfärdas av marinförvaltningen, även åt enskilda;

c) enligt erhållna direktiv anskaffande, hållande i förråd och utlämning på beställning för fartygen, övriga marina och andra statliga myndigheter av erforderlig materiel, som ej ingår i allmänna materialförrådet;

d) upphandlingar och försäljningar;

e) tillhandahållande av personal, materiel och lokaler för enligt särskilda bestämmelser föreskriven yrkesutbildning av personal ur marinens militära och civilmilitära kårer; samt

f) tillhandahållande av ritare- och arbetarpersonal, erforderlig för beställande myndighet.

Varvens inklusive marinverkstädernas byggnadsärenden handhas direkt under fortifikationsförvaltningen av varvschefen, vilken jämväl handlägger vissa andra marina myndigheters byggnadsärenden. Vid fullgörandet av dessa uppgifter biträdes varvschefen av förut nämnda byggnadsdepartement (byggnadsavdelning) under ledning av en byggnadstekniker.

Beträffande personalärenden gäller att varken varvschef eller verkstadsdirektör äger inrätta extra eller extra ordinarie tjänster. Härom måste framställning göras till vederbörlig central myndighet. Tillsättning av tjänst i högst lönegrad A 21 sker däremot genom beslut av varvschefen i vad avser

de militärtekniska avdelningarna resp. verkstadsdirektören i vad avser marinverkstäderna, varvid de dock skall i erforderlig utsträckning samråda med varandra.

Kollektivavtalsanställda arbetare äger verkstadsdirektören anställa i mån av behov.

Det må erinras om, att personalkontoret är gemensamt för marinverkstäderna och örlogsvarvet i övrigt.

På grund av nu rådande sysselsättningsläge vid örlogsvarven har av marinförvaltningen utfärdats föreskrift om att återanställning av arbetare och tjänstemän inte får ske utan ämbetsverkets tillstånd.

Marinförvaltningen utlägger sina beställningar — i allmänhet avseende nybyggnader — hos marinverkstäderna efter samma principer som tillämpas vid utläggandet av beställningar hos andra leverantörer, d.v.s. i allmänhet genom anbudsinfordran.

De militärtekniska avdelningarna på örlogsvarven beställer i regel reparations- och underhållsarbeten. För dessa beställningar tillämpas i regel icke anbudsförfarande utan beställningen utlägges på marinverkstäderna »på bok och räkning». Ofta sker detta först sedan dessa inkommit med uppgift angående ungefärlig kostnad. För närvarande gäller enligt beslut av marinförvaltningen att de militärtekniska avdelningarna vid örlogsvarven i Karlskrona och Stockholm är skyldiga att hänvända sig till resp. marinverkstäder när det gäller arbeten som bekostas av varven tilldelade medel för underhåll. Vissa bestämmelser har även utfärdats i syfte tillföra verkstäderna arbeten från kustartilleriförsvaren och därigenom befrämja sysselsättningen vid örlogsvarvet. Beställningar av ombyggnader och vissa försök hos marinverkstäderna utlägges av de militärtekniska avdelningarna efter uppdrag av marinförvaltningen.

Marinverkstädernas huvudsakliga arbeten utgöres av de militärtekniska avdelningarnas beställningar.

Ekonomiska föreskrifter för verkstadsrörelsen m. m.

Då nu gällande organisation fastställdes förutsattes även, att underlag för en rättvisande självkostnadsberäkning skulle åstadkommas, bl. a. därigenom att marinverkstäderna erhöi särskild bokföring.

Förslag angående ekonomiska föreskrifter för marinverkstäderna underställdes 1947 års riksdag (prop. nr 112; skr. nr 186). Därvid togs i princip ställning till frågorna om redovisning av marinverkstädernas anläggningstillgångar, prissättning, olika i självkostnadsberäkningen ingående kostnadselement och deras beräkning, beredskapskostnader och rörelsekapital m. m. Bestämmelser i ämnet utfärdades av Kungl. Maj:t genom beslut den 30 juni 1947. Enligt dessa bestämmelser gäller för redovisning av marinverkstädernas tillgångar och skulder följande.

1. Marinverkstädernas tillgångar och skulder samt intäkter och kostnader redovisas å en särskild diversemedeltitel, marinverkstädernas drifttitel.

2. Såsom tillgångar skall å ifrågavarande drifttitel upptagas förutom utestående fordringar och varor i arbete m. m. värdet av den del av marinverkstädernas förråd av materiel, som icke är av beredskapsnatur.

3. Prissättningen av vid marinverkstäderna för statsmyndighet utförda arbeten och tillverkade produkter skall så avpassas, att täckning erhålles för till hyra, material, materialomkostnader, avlöningar och tillverkningsomkostnader hänförliga utgifter samt ränta å rörelsemedel.

Prissättning av produkter och arbeten för annan beställare än statsmyndighet skall medgiva täckning förutom av förutnämnda kostnader jämväl av å arbetet eller produkten fallande del av pensionskostnader för de anställda ävensom till av olycksfall i arbetet hänförliga kostnader.

4. Marinverkstäderna skall årligen till marinens delfond av försvarets fastighetsfond erlägga hyra för nyttjade markområden och fasta anläggningar. I samband med avgivande av förslag till stat för nämnda delfond skall ifrågavarande hyresbelopp upptagas under titeln diverse inkomster.

Kostnader för reparation och underhåll av marinverkstädernas byggnader m. m. skall bestridas av vederbörande utgiftspost å staten för nämnda delfond.

5. Å marinverkstädernas arbetsmaskiner skall årligen verkställas avskrivningar. Avskrivningarna skall beräknas i förhållande till för varje maskin vid avskrivningstillfället beräknat återanskaffningsvärde. Avskrivningar skall företagas årligen intill dess sammanlagda avskrivningsbeloppen motsvarar återanskaffningsvärdet vid sista avskrivningstillfället.

Å arbetsmaskiner företagna avskrivningar skall tillgodoföras ett maskinersättningskonto, från vilket skall bestridas kostnader för ersättningsanskaffning av arbetsmaskiner.

6. Under driftomkostnaderna redovisade resultatkonton skall enligt allmänt vedertagna bokföringsprinciper avslutas å ett särskilt upplagt vinst- och förlustkonto.

7. Influtna dockavgifter skall tillgodoföras marinverkstädernas resultatkonton, i den mån dockorna utnyttjas av verkstäderna.

8. Marinverkstäderna skall årligen före den 1 oktober till marinförvaltningen ingiva specificerad uppställning över å drifttiteln redovisade tillgångar och skulder vid utgången av nästföregående budgetår ävensom specificerad uppgift å vid nämnda tidpunkt å vinst- och förlustkontot redovisade belopp.

Det ankommer på marinförvaltningen att årligen till Kungl. Maj:t före den 1 december ingiva förslag angående disposition av uppkommet överskott eller till täckande av uppkommen förlust å rörelsen.

Samtidigt med fastställandet av ifrågavarande bestämmelser ställdes budgetåret 1947/48 ett anslag å 6 miljoner kronor, utgörande rörelsekapital för marinverkstäderna, till förfogande under fonden för förlag till statsverket. Det i förhållande till omsättningen vid verkstäderna ringa rörelsekapitalet förklaras av att förskott i stor utsträckning ställes till verkstädernas förfogande vid utläggning av beställningar från marinen.

Vidare infördes bestämmelser att s. k. beredskapskostnader, varmed avsågs i fredstid genom överdimensionering av anläggningar m. m. eller eljest

för tillgodoseende av krigs- eller beredskapsbehov uppkommande merkostnader, skulle täckas genom medelsanvisning under anslag å driftbudgeten.

Nämnda rörelsekapital å 6 miljoner kronor, ersattes fr. o. m. budgetåret 1953/54 (prop. 1953: 153, rskr. 204) av en rörlig kredit hos riksgäldskontoret å högst 13 miljoner kronor, att utnyttjas efter behov. Å ianspråktaget kreditbelopp utgår ränta efter marknadsläget enligt riksgäldskontorets bestämmande.

För verkstadsavdelningen vid örlogsvarvet i Göteborg, gäller i förevarande avseende särskilda föreskrifter utfärdade av Kungl. Maj:t den 10 april 1953 och gällande för arméns tygverkstäder av 1. och 2. klass, marinens verkstäder av 1. och 2. klass samt flygvapnets centrala verkstäder och flottiljverkstäder. Föreskrifterna är av följande lydelse.

1. Verkstädernas tillgångar och skulder samt inkomster och utgifter skola redovisas å särskilda diversemedelstitlar.

2. Såsom tillgångar skola å ifrågavarande diversemedelstitlar i förekommande fall upptagas värdet av förråd, lager, utestående fordringar, pågående arbeten och övriga tillgångar samt såsom skulder utestående leverantörsskulder, disponerade men ej utbetalade medel för rationaliseringsändamål och övriga skulder. Å titlarna må därjämte redovisas balanserade resultatmedel (saldo å vinst- och förlustkonto enligt punkt 8 nedan).

3. Förutom redovisning av verkstädernas inkomster och utgifter skall bokföringen omfatta redovisning av tillverkningskostnader (självkostnadsbokföring) i erforderlig omfattning.

I verkstädernas tillverkningskostnader skola i förekommande fall inräknas kostnader för direkt material, materialomkostnader, direkta löner, tillverkningsomkostnader och speciella direkta kostnader.

Avlöningar till militär, civilmilitär och civil personal skola ingå i tillverkningskostnaderna i förhållande till den ungefärliga tid, vederbörande befattningshavare sysselsättes med arbete för verkstadsdriften, varvid dock undantag göres för sådan personal, som sysselsättes för egen utbildning.

Kostnader för av verkstäderna disponerade byggnader och markområden ävensom förhyrda lokaler skola icke ingå i tillverkningskostnaderna.

Kostnader för de centrala förvaltningsmyndigheternas verkstadsbyråer skola i regel icke ingå i tillverkningskostnaderna.

Såsom ersättning för uppkommande kostnader för vidmakthållande i fred av verkstädernas krigsberedskap skola kostnadskontona för verkstadsdriften beredas gottgörelse från vederbörliga underhållsanslag. Gottgörelsen må icke innefatta ersättning för kostnader, som äro att anse såsom normalt förekommande tomgångsförluster.

4. I driftkostnaderna må varje budgetår inräknas ett belopp motsvarande högst 1 procent av verkstädernas årsomsättning under närmast föregående år till under året nödvändiga rationaliseringsarbeten omfattande vissa byggnadsåtgärder, som icke äro av investeringskaraktär, anskaffning av viss utrustning, ändring av maskinuppställningar m. m.

5. Å verkstädernas maskiner och dyrbarare inventarier skola årligen verkställas avskrivningar intill dess objekten utrangerats. Avskrivningarna skola beräknas på det ungefärliga anskaffningsvärdet vid avskrivningstillfället.

De sålunda verkställda avskrivningarna skola krediteras särskilda kon-ton som disponeras av vederbörande centrala förvaltningsmyndighet för ny- och ersättningsanskaffning av maskiner och inventarier.

6. Vederbörliga riksstatsanslag skola enligt beslut av vederbörande centrala förvaltningsmyndigheter årligen tillgodoföras belopp motsvarande bland tillverkningskostnaderna ingående kostnader för militär, civilmilitär och civil personal enligt punkt 3 ovan, samt för bränsle, elström och vatten m. m.

7. Prissättningen av för försvarets myndigheter och förband samt andra statliga verk och myndigheter utförda arbeten och tillverkade produkter skall avpassas så, att täckning erhålles för tillverkningskostnaderna enligt punkterna 3 och 5 ovan.

Vid prissättning av för övriga myndigheter och enskilda utförda arbeten och tillverkade produkter skall täckning beräknas dels för tillverkningskostnaderna enligt ovan, dels för sådana kostnader, som icke ingå i sistnämnda kostnader samt därjämte för uppskattad kapitalränta. Kostnaderna skola i förevarande fall ingå i självkostnadsberäkningen såsom ett summariskt beräknat pålägg (civilbeställningspålägg). Därutöver skall priset inkludera det vinstpålägg, till vilket marknadsläget giver anledning.

8. I verkstädernas redovisning ingående resultatkonton skola årligen avslutas å ett vinst- och förlustkonto. Å kontot redovisat saldo (under- eller överskott), som i huvudsak är hänförligt till statliga beställningar, må utjämnas genom justering av omkostnadspålägget enligt den centrala förvaltningsmyndighetens bestämmande.

Av å civilbeställningar uppkommet överskott må för varje försvarsgrensförvaltning högst 50 000 kronor balanseras till nästföljande budgetår för att enligt vederbörande centrala myndighets bestämmande tagas i anspråk för täckande av eventuella förluster å civilbeställningar. Därutöver kvarstående överskott å civilbeställningar skall omföras till riksstatstiteln Övriga diverse inkomster.

Den huvudsakliga skillnaden mellan de ekonomiska föreskrifter, som nyss refererats, och dem, som gäller för marinverkstäderna, är, att i de för Göteborgs örlogsvarv m. fl. gällande föreskrifterna bestämmelser finnes upptagna angående disposition av uppkommet överskott eller till täckande av uppkommen förlust, vilket icke är fallet i vad avser marinverkstäderna, där detta bestämmes i varje särskilt fall av Kungl. Maj:t efter framställning av marinförvaltningen. Vidare får rationaliseringsmedlen användas även för byggnadsåtgärder, medan beträffande marinverkstäderna dylika åtgärder bekostas av särskilt underhållsanslag, som tilldelas örlogsvarvet. Slutligen ingår icke hyra och kapitalränta i tillverkningskostnaderna, när det gäller Göteborgs örlogsvarv m. fl.

Kontroll av marinverkstädernas arbeten för varven m. m.

För närvarande gäller beträffande kontrollen av marinverkstädernas arbeten i stort sett följande.

De militärtekniska avdelningarnas kontrollanter biträder sektionscheferna med att uppgöra förslag till beställning av översyns- och reparationsarbeten samt förhandsberäkna kostnaderna eller föreslå att förhandskalkyl skall inhämtas från marinverkstäderna. Kontrollant skall följa de arbeten,

vilka han satts att kontrollera, och tillse att dessa bedrivs på ett fullgott, planmässigt och ekonomiskt sätt och i överensstämmelse med ritningar och arbetsbeskrivningar. Han kan också vid behov biträda med speciell sakkunskap för materielens användning.

I vissa fall, t. ex. vid hylstillverkningen, har en viss samordning skett mellan artillerisektionens kontroll och marinverkstädernas egen avsyning.

Inköp av reservdelar m. m., som erfordras för visst arbete, sker ibland efter direktiv av kontrollanten eller också ställer kontrollanten reservdelar o. s. v. till förfogande, sedan dessa inköpts på sektionens initiativ.

Örlogsvarvens personalstyrka

Örlogsvarvens personalstyrka den 1 januari 1956 och dennas fördelning var följande (parentes efter slutsumma anger uppbördsmän för avrustade fartyg).

Karlskrona örlogsvarv

Personalkategori	CÖV	Va- pen- avd.	Fart. avd.	Int. avd.	Byggn. avd.	Marin- verkst.	Sum- ma
Militär personal	1	185 (18)	182 (39)	10	—	—	378 (57)
Personal från mariningenjörkåren.....	—	6	7	—	—	—	13
Varvpolis	—	25	—	—	—	—	25
Civila tjänstemän	—	78	27	46	26	419	396
Kollektivavtalsanställd personal	—	194	7	12	123	1 719	2 055
Summa	1	488 (18)	223 (39)	68	149	2 138	3 067 (57)

Stockholms örlogsvarv

Personalkategori	CÖV	Va- pen- avd.	Fart. avd.	Int. avd.	Min- exp. avd.	Byggn. avd.	Marin- verkst.	Sum- ma
Militär personal	1	150 (10)	147 (31)	5	—	—	—	303 (41)
Personal från mariningenjörkåren	—	5	5	—	2	—	1	13
Varvpolis	—	19	—	—	—	—	—	19
Civila tjänstemän	—	65	40	43	8	25	227	408
Kollektivavtalsanställd personal ..	—	158	16	11	3	74	872	1 134
Summa	1	397 (10)	208 (31)	59	13	99	1 100	1 877 (41)

Göteborgs örlogsvarv

Personalkategori	CÖV	Va- pen- avd.	Fart. avd.	Int. avd.	Byggn. avd.	Verkst. avd.	Sum- ma
Militär personal	1	90 (7)	84 (22)	6	1	—	182 (29)
Personal från mariningenjörkåren	—	1	3	—	—	1	5
Varvpolis	—	13	—	—	—	—	13
Civila tjänstemän	—	25	10	35	4	26	100
Kollektivavtalsanställd personal	—	33	2	8	19	178	240
Summa	1	162 (7)	99 (22)	49	24	205	540 (29)

Motsvarande uppgifter den 1 januari 1960 framgår av följande sammanställningar.

Karlskrona örlogsvarv

Personalkategori	CÖV	Vapen- avd.	Fart. avd.	Int. avd.	Byggn. dep.	Marin- verkst.	Summa
Militär personal.....	1	189 (15)	133 (43)	8	—	—	331 (58)
Personal från mariningenjörkåren	—	3	7	—	—	—	10
Varvspolis	—	24	—	—	—	—	24
Civila tjänstemän	—	71	31	36	41	400	579
Kollektivavtalsanställd personal..	—	148	9	11	93	1 453	1 714
Summa	1	435 (15)	180 (43)	55	134	1 853	2 658 (58)

Stockholms örlogsvarv

Personalkategori	CÖV	Va- pen- avd.	Fart. avd.	Int. avd.	Min- exp. avd.	Byggn. avd.	Marin- verkst.	Sum- ma
Militär personal.....	—	178 (10)	129 (21)	5	—	2	—	314 (31)
Personal från mariningenjörkåren	1	6	8	—	2	—	—	17
Varvspolis	—	20	—	—	—	—	—	20
Civila tjänstemän	—	72	44	34	13	31	169	363
Kollektivavtalsanställd personal...	—	159	22	10	1	45	520	757
Summa	1	435 (10)	203 (21)	49	16	78	689	1 471 (31)

Göteborgs örlogsvarv

Personalkategori	CÖV	Va- pen- avd.	Fart. avd.	Int. avd.	Byggn. avd.	Marin- verkst.	Sum- ma
Militär personal.....	1	141 (7)	46 (12)	9	1	—	198 (19)
Personal från mariningenjörkåren.....	—	1	3	—	—	1	5
Varvspolis	—	13	—	—	—	—	13
Civila tjänstemän	—	20	2	31	13	31	97
Kollektivavtalsanställd personal.....	—	26	1	10	12	118	167
Summa	1	201 (7)	52 (12)	50	26	150	480 (19)

Marinkommandots förvaltningsorgan

Örlogsvarven omhänderhar icke all förvaltningsverksamhet inom marinkommandona. Under marinkommandocheferna lyder vissa förvaltningsorgan för den regionala verksamheten. Sålunda finns en intendenturförvaltning, en sjukvårdsförvaltning och en kassaförvaltning. Förvaltningsorganen är personellt sett av relativt ringa omfattning.

Marinkommandots intendenturförvaltning har i princip ansvaret för att personalen inom marinkommandot erhåller förplägnad, beklädnad och förläggning samt att förbandens behov av expeditionsmateriel, idrottsmateriel, marketenteriförnödenheter och därmed sammanhängande medelsförvaltning m. m. tillgodoses.

Den i örlogsvarvet ingående intendenturavdelningen har — i vad avser den mera »utåtriktade» verksamheten — ansvaret för förbandens förseende med fasta och flytande bränslen, driv- och smörjmedel samt materialutredning.

Marinkommandochefen skall enligt gällande tjänstereglemente för marinen vaka över hälso- och sjukvården vid honom underlydande förband. För detta ändamål står en chefläkare (marinläkare) jämte viss annan läkar- och sjukvårdspersonal till hans förfogande.

Marinkommandots kameralkontor (kassaförvaltning) står under ledning av en kamrerare. Det ombesörjer avlöningsuträkning och löneutbetalning samt vad i övrigt därtill hörer för av marinkommandot kollektivavtalsanställd personal, däremot icke längre för militär personal. Vidare har kameralkontoret att verkställa utbetalningar i anledning av räkningar, som överlämnas av marinkommandots förvaltningsorgan och, i vad avser marinkommando Ost, av sjögående fartyg m. fl. Härtill kommer andra till kameral verksamhet hörande arbetsuppgifter.

Den centrala ledningen

Den centrala tekniska och ekonomiska ledningen av örlogsvarven liksom marinens övriga verkstäder, förråd och baser utövas av marinförvaltningen. Denna ledning begränsas emellertid genom de befogenheter härutinnan, som tillkommer fortifikationsförvaltningen, försvarets civilförvaltning och försvarets sjukvårdsstyrelse i vad avser byggnadsverksamhet resp. kassa- och revisionsverksamhet samt sjukvårdande verksamhet.

Inom marinförvaltningen handlägges ekonomiska och tekniska ärenden beträffande örlogsvarvens liksom andra under ämbetsverket lydande verkstäder av en direkt under souschefen lydande verkstadsbyrå.

Av de ärenden, som avser marinverkstädernas utrustning, är icke samtliga koncentrerade till verkstadsbyrån. Sålunda handlägges ärenden beträffande vissa motorfordon samt telefonfrågor på marinförvaltningens vapenavdelning. Å andra sidan utgör örlogsvarven endast en del av de verkstäder, som lyder under verkstadsbyrån. Sålunda finns härutöver kustartilleriverkstäderna med sammanlagt cirka 250 arbetare.

Sedan fortifikationsärendena inom marinförvaltningen år 1948 övergick till fortifikationsförvaltningen, har beträffande verkstädernas byggnadsfrågor inom verkstadsbyrån handlagts i huvudsak principprojektering och detaljutformning av byggnader, kajer, pirar, dockor, m. m. i samarbete med

fortifikationsförvaltningen och marinstaben. Fortifikationsförvaltningen svarar i tekniskt och ekonomiskt avseende för byggnad och underhåll.

Den centrala bokföringen av inkomster och utgifter samt den kamerala revisionen åvilar civilförvaltningen som skall utöva ständig tillsyn över att försvarets räkenskapsväsende fungerar ändamålsenligt och äger att meddela föreskrifter om sättet för räkenskapsposternas behöriga bokföring och verifiering.

Civilförvaltningen är vidare besvärinstans i vad avser till personal vid försvaret (dock ej inom central förvaltningsmyndighet) utgående förmåner i kontant och in natura.

Avdelning II. 1953 års örlogsvarvsutredning

Rörande bakgrunden till 1953 års örlogsvarvsutredning har redan inledningsvis erinrats om att frågan om örlogsvarvens organisation i skilda sammanhang upptagits av riksdagens revisorer och statsutskottet samt marinförvaltningens hemställan om utredning i skrivelse den 13 november 1952. Riksdagens revisorer har i frågan anfört bl. a. följande.

De förhoppningar om en effektivisering och rationalisering av verkstadsrörelsen, som knöts vid beslutet om örlogsvarvens omorganisation, har, såvitt revisorererna kan bedöma, i stort sett infriats. Emellertid har erfarenheten samtidigt utvisat, att vissa olägenheter är förbundna med nuvarande organisation.

Den mest framträdande olägenheten är att de för verkstadsrörelsen erforderliga fasta anläggningarna icke ingår i marinverkstädernas anläggningstillgångar utan allttjämt redovisas å försvarets fastighetsfond, vilken förvaltas av fortifikationsförvaltningen. Vid ett företag med industriell drift är det som regel icke möjligt att göra någon bestämd åtskillnad mellan olika slag av anläggningar, varför frågor rörande de åtgärder som erfordras för en utvidgning eller omläggning av driften bör behandlas enhetligt och i ett sammanhang. Med nuvarande system kommer emellertid såväl marinförvaltningen som fortifikationsförvaltningen att inkopplas på dylika frågor, allt eftersom medel för ändamålet skall äskas å drift- eller kapitalbudgeten. För en rationell planering av verkstadsdriften med därav betingade krav på snabbhet i beslut och verkställighet innebär detta en påtaglig belastning.

Revisorerna, som även påtalade vissa andra olägenheter med den nuvarande organisationen, föreslog att efter mönster från övriga affärsdrivande verk en särskild kapitalfond skulle inrättas för redovisning av marinverkstädernas tillgångar och skulder m. m. Därmed skulle automatiskt följa att även de fasta anläggningarna ställdes under verkstadsledningens omedelbara förvaltning.

Revisorerna fann, att även organisationen vid örlogsvarven borde överses, enär den rådande dualismen i fråga om verkstadsrörelsens ledning visat sig mindre lycklig. En lösning av denna fråga ansågs böra sökas i ett full-

följande av 1944 års riksdagsbeslut hän emot full självständighet för marinverkstäderna såsom företagsekonomisk enhet. Därest marinverkstäderna skulle utbrytas ur örlogsvarven, ifrågasatte revisorerna, huruvida icke örlogsvarvens militärtekniska avdelningar och fastighetsförvaltande organ lämpligen borde inordnas i vederbörande marindistriktsstaber (numera marinkommandostaber).

Statsutskottet har bl. a. — efter att ha erinrat om de av marinförvaltningen och riksdagens revisorer gjorda uttalandena — framhållit, att utskottet vid företaget besök i Karlskrona funnit, att den nuvarande organisationen av därvarande örlogsvarv vore i vissa avseenden behäftad med olägenheter, vilka snarast borde avhjälpas för åstadkommande av bl. a. en rationellare driftsekonomi. I två likalydande motioner till 1953 års riksdag, väckta den ena inom första kammaren av herrar Hällgren och Hansson (I: 67) och den andra inom andra kammaren av herr Johnsson i Kastanjegården m. fl. (II: 94) har vidare bl. a. framförts att det vore angeläget att direktiven bleve så utformade att utredningsmännen finge möjlighet att utreda frågan i hela dess vidd, så att åtminstone beträffande Karlskrona alla olika företagsformer komme under omprövning.

Statsutskottet, som utgått från att den kommande utredningen bleve förutsättningslös, har förklarat sig räkna med att även de i de berörda motionerna gjorda uttalandena därvid komme att beaktas.

Statsutskottets förevarande utlåtande har godkänts av riksdagen (skriv. 1953: 103).

I direktiven för utredningen erinrade departementschefen — utöver vad nyss anförts — om marinförvaltningens förenämnda framställning den 13 november 1952. Häri anfördes bl. a. följande.

Organisationsfrågorna vid örlogsvarven i Stockholm och Karlskrona har varit föremål för kontinuerlig uppmärksamhet från marinförvaltningens sida. Uppfattningarna om erfarenheterna beträffande den principiella omorganisationen går dock kraftigt isär. På militärt håll framhålles att verkstädernas relativt fristående ställning nedsatt de omorganiserade varvens effektivitet bl. a. rörande ansvarsfördelning, oenhetlighet vid planering, dubbla tjänstevägar m. m. Från marinverkstädernas sida har däremot hävdats, att dessa borde få behålla sin nuvarande ställning.

Vidare har den på försvarsväsendets område rådande månghövdade centralförvaltningen med därav följande komplicerade subordinationsförhållanden skapat särskilda problem vid örlogsvarven.

Enligt marinförvaltningens uppfattning bör för örlogsvarven endast två organisationsformer ifrågakomma, nämligen antingen att ställa marinverkstäderna och örlogsvarvens övriga avdelningar under en enhetlig ledning av en varvschef eller att organisera marinverkstäderna såsom fullt självständiga organ. I det senare fallet kan fråga uppstå, om de nuvarande militärtekniska avdelningarna på Stockholms och Karlskrona örlogsvarv lämpligen böra sammanföras med den direkt under marinkommandochefen stående förvaltningen.

De olika spørsmål, varom meningsskiljaktigheter råder, främst frågan

om örlogsvarvens ledning, bör göras till föremål för en utredning. Härvid synes hänsyn böra tagas till den differentiering i verksamheten, som framdeles kan förväntas mellan å ena sidan örlogsvarven i Stockholm och Göteborg och å andra sidan örlogsvarvet i Karlskrona. Örlogsvarvet i Stockholm har sålunda föreslagits skola förläggas till Muskö och där insprängas i berg för att huvudsakligen användas för reparationstjänsten under krig; varvet avses även för varvsdrift i fred. I Karlskrona, där berg saknas för att inspränga tunnlar för större fartyg, bör arbetsuppgifterna för varvet huvudsakligen avse varvsdrift i fred, innefattande ny- och ombyggnad av i första hand örlogsfartyg samt fartygens s. k. generalöversyner, ävensom materielunderhåll. Varvet bör jämväl i möjligaste mån utnyttjas för krigsreparationstjänst. Med hänsyn till det anförda synes skäl tala för att Stockholms örlogsvarv erhåller den bästa organisationen, om det ställes under en enhetlig ledning av en varvschef, medan i fråga om Karlskrona örlogsvarv skäl kan andragas för en uppdelning av verksamheten på två från varandra skilda organisationer. Beträffande Göteborgs örlogsvarv kommer utvecklingen troligen gå i samma riktning som i Stockholm. Detta medför att samma synpunkter kan anläggas på Göteborgs som på Stockholms örlogsvarv, varför den ifrågasatta översynen om örlogsvarvens organisation jämväl bör omfatta det förstnämnda varvet.

I händelse starka skäl talar för ett självständigt organiserande av verkstadsdriften vid Karlskrona örlogsvarv, bör verksamhetens organiserande i bolagsform övervägas.

Förslag av 1953 års örlogsvarvsutredning

Örlogsvarvens uppgifter i framtiden, speciellt produktionsinriktningen inom verkstäderna

Utredningen erinrar om att marinens basverksamhet får en alltmera ändrad karaktär. Övergången till lättare fartyg med större beroende av landbaserade anläggningar liksom atombombhotet medför behov av ett finförgrenat bassystem längs kusterna. Spridning jämte bergskydd blir av stor betydelse för underhållsverksamheten. Örlogsvarven kommer därvid att uppträda som »modervarv», som utrustar och leder mindre baser på lämpliga platser utmed kusten. Lämpliga civila varv och verkstäder bör i krigstid ingå i denna organisation. Denna utveckling bör beaktas vid övervägandena angående örlogsvarvens organisation.

Marinverkstädernas produktion är, anför utredningen, större än som totalt behövs för marinens egen räkning. Härigenom har man erhållit en kapacitet, som möjliggör snabb service vid toppbelastning och har en beredskapskapacitet för att snabbt kunna iordningställa avrustade fartyg. Man kan vidare behålla en arbetarstam, som är van vid marinens arbeten och som vid beredskap och krig kan utgöra nyckelpersonal vid de olika baserna. Överkapaciteten kan dock under vissa förhållanden medföra sysselsättningsproblem. Å andra sidan har man icke kunnat undvika att tillgripa övertidsarbete under vissa perioder av året.

Utredningen anser, att det skulle vara till fördel om verksamheten kunde anpassas så, att en jämn sysselsättning erhålles utan att marinens behov

eftersättes. Av väsentlig betydelse är härutinnan, vilka arbetsuppgifter som ålägges örlogsvarven.

Utredningen framhåller sammanfattningsvis, att örlogsvarvens huvuduppgift även i framtiden bör vara underhåll samt ombyggnader och moderniseringar av marinens fartyg och att nybyggnader samt icke marina arbeten bör förekomma endast i den utsträckning detta erfordras för arbetsutjämning eller av andra särskilda skäl. En effektiv central planering bör eftersträvas. Marinförvaltningen bär det yttersta ansvaret för örlogsvarvens sysselsättning. En närmare utredning angående möjligheten att öka användningen av civila varv bör göras inom marinledningen. Utredningens synpunkter på örlogsvarvens framtida arbetsuppgifter utföres närmare enligt följande.

Örlogsvarvets främsta uppgift bör vara underhållsarbeten, d. v. s. vård, översyn och reparation. Utredningen bedömer på angivna skäl att allt större krav kommer att ställas på basorganisationen och underhållsanstalterna i land. Vid oförändrad storlek hos flottan synes sålunda underhållsbehovet totalt sett få antagas öka något.

Att marinens totala underhållsbehov kan förutsättas öka i framtiden, behöver emellertid icke medföra att kravet på örlogsvarvens kapacitet blir i motsvarande utsträckning större. Sålunda kan man tänka sig att man i ökad utsträckning använder utbytessystemet, d. v. s. att utbyta skadad eller sliten materiel och reparera den vid central verkstad eller vid med hänsyn till arbetsbelastningen lämplig tidpunkt. Vidare kan civila varv lättare taga hand om de mindre fartygstyper, som den moderna flottan kan väntas omfatta i större utsträckning än för närvarande.

Beträffande fördelningen mellan Karlskrona och Stockholm erinrar utredningen om att enligt gällande krigsbaseringsplaner ett betydligt större antal fartyg avses för marinkommando Ost än för marinkommando Syd. Utredningen anser sig dock icke kunna räkna med utökning av stockholmsvarvets kapacitet utan utgår från i stort sett oförändrad fördelning mellan varven.

Det är ofta svårt att skilja moderniserings- och ombyggnadsarbeten. Samtliga nämnda arbeten bör därför enligt utredningen behandlas lika. Flertalet moderniserings- och ombyggnadsarbeten bör lämpligast utföras på örlogsvarven, som har ingående erfarenhet av örlogsfartygen och deras tillstånd. Under förutsättning av en icke alltför snäv tidsbestämning kan dessa arbeten dessutom användas i arbetsutjämnande syfte.

Utredningen anför, att det viktigaste skälet för en viss nybyggnadsverksamhet på våra örlogsvarv torde vara att därigenom erhålla utjämning av arbetstillgången. Förutsättningen härför är dock, att leveranstid och prissättning är så bestämda, att möjlighet föreligger att bedriva arbetena i för jämn arbetsbelastning avpassad takt. Vidare kan redan moderniserings- och ombyggnadsarbetena användas för arbetsutjämning, varför nybyggnadsarbetena sålunda icke är de enda därför lämpade arbetsobjekten. Under 1900-talet har någon kontinuerlig nybyggnad av större fartyg icke skett vid våra örlogsvarv. Däremot har i stort sett kontinuerlig nybyggnad skett i vad avser mindre fartyg. Vid Göteborgs örlogsvarv förekommer icke någon nybyggnad.

Utredningen erinrar om, att den privata varvsindustrien, vilken är

modern och rationellt utrustad för nybyggnadsverksamhet, i stor omfattning utnyttjas för byggande av våra större örlogsfartyg. Så bör lämpligen ske även i fortsättningen. Viss nybyggnadsverksamhet bör dock förekomma vid våra örlogsvarv, om det ur sysselsättningssynpunkt är önskvärt och produktionsbetingelser föreligger. Med hänsyn till anförda motiv för nybyggnadsverksamheten bör icke alltid anbudspriset och leveranstiden vara avgörande. Frågan om omfattningen i framtiden av nybyggnadsverksamheten vid örlogsvarven torde emellertid även få ses mot bakgrunden av i vilken utsträckning dessa kan förses med modern, för nybyggnader avsedd utrustning. Vidare måste beaktas framtida underhållskostnader för denna utrustning. Utredningen erinrar om kostnaderna för utbyggnaden av Muskövarvet och den begränsade investeringsvolymen för försvarets räkning samt förklarar att det undandraget sig utredningens bedömning, i vilken utsträckning inom den totala investeringsramen utrymme kan finnas för sådana investeringar, som avses för nybyggnadsändamål.

Utredningen föreslår, att pjäshylstillverkningen vid Karlskrona örlogsvarv flyttas från Karlskrona till särskild, under försvarets fabriksstyrelse lydande anläggning efter en lämplig övergångstid. Detta skulle innebära realiserandet av ett redan förut fattat principbeslut av 1943 års riksdag.

Arbeten för andra beställare än marinen har antagits för att nå arbetsutjämning. Utredningen erinrar om att det vid en åtstramning i konjunkturerna kan bli svårt att erhålla dylika arbeten i konkurrens med de privata varven och privatindustrien i övrigt. Utredningen anför vidare, att örlogsvarven har en speciell, marin inriktning av sin utrustning. Kravet på prioritet för marina arbeten kan förrycka leveranstiderna. Någon effektiv ackvisitionsapparat finns icke. Speciella investeringar för nu nämnda ändamål kan icke förväntas, enär de för marinen möjliga anslagen måste användas för att genom specialisering vinna största möjliga effektivitet och förbilligat underhåll. Särskild restriktivitet bör därför i framtiden gälla vad beträffar kommunala och enskilda beställningar. Dylika bör antagas endast i den mån de icke medför svårigheter att utföra örlogsvarvets ordinarie arbetsuppgifter och behöves för arbetsutjämning. Särskilda resurser för dylika arbeten bör icke få anskaffas. Det förutsättes att jämn arbetsbelastning i framtiden skall kunna erhållas utan att civila beställningar skall behöva antagas i någon större utsträckning. Detta bör möjliggöras bl. a. genom en effektiv planering inom örlogsvarven och marinledningen. Utredningen erinrar vidare om vikten av att i görlig utsträckning använda den civila varvsindustrien.

Örlogsvarvens inlemmande i marinkommandoorganisationen

Utredningen utgår från att den verksamhet, som numera bedrivs inom örlogsvarvens ram, fortfarande skall lyda under en särskild örlogsvarvschef, som i förvaltningshänseende lyder direkt under marinförvaltningen. Utredningen har däremot icke funnit tillräckliga skäl föreligga att inordna marinkommandots nuvarande förvaltningsorgan under varvschefen. Vissa ärenden föreslås dock övergå från marinkommandots intendenturförvaltning till örlogsvarvet.

Marinkommandochefens inflytande på varvsverksamheten föreslås bli så utformat, att han i fred i stället för direktivrätt får beslutanderätt i sådana

förvaltningsfrågor inom örlogsvarvens verksamhetsområde, som avser krigsplanläggning och mobiliseringsförberedelser, under förutsättning av att dessa är av större räckvidd. Vederbörlig personal inom örlogsvarvet skall föredraga ärendena i närvaro av varvschefen. Någon ytterligare beslutanderätt i förvaltningsfrågor inom örlogsvarvets verksamhetsområde skall marinkommandochefen icke ha enligt förslaget.

Synpunkter på olika organisationsformer för örlogsvarv

Utredningen erinrar om, att det för närvarande råder oklarhet beträffande marinverkstädernas ställning i örlogsvarvsorganisationen d. v. s. beträffande utformningen och innebörden av den enhetliga ledningen. Denna oklarhet torde till större del vara orsakad av att den provisoriska instruktionen icke entydigt följer de av departementschefen vid organisationens fastställande i propositionen 1944:166 angivna principerna. Förhållandet har satt sin prägel på arbetet vid örlogsvarven och medfört tidskrävande undersökningar och diskussioner beträffande varvschefens och verkstadsdirektörens befogenheter. En fråga har även varit i vad mån verkstadsarbetet kan helt koncentreras till marinverkstäderna eller om man även i fortsättningen måste räkna med verkstadsarbete i viss utsträckning inom de militärtekniska organen. Utredningen kommer på anförda skäl fram till att serviceavdelningarna icke kan avskaffas, utan att man även i framtiden får räkna med att de kommer att finnas, ehuru måhända i annan form, betingad av fartygens spridning och ökade krav på inspektion och kontroll. En instruktionsmässig begränsning av serviceverkstädernas verksamhet föreslås emellertid och har närmare utformats av utredningen.

Det principiella kravet på örlogsvarvens organisation anges av utredningen vara samordning mellan produktion, konstruktion och planering. Flera organ på samma plats med lika eller angränsande arbetsuppgifter bör undvikas. Örlogsvarvens basuppgifter måste beaktas och en effektiv krigsplanläggning och organisation av krigsreparationstjänsten underlättas. En skiljelinje får icke föreligga mellan olika personalgrupper. Den tekniska samordningen bör kompletteras med en ekonomisk sådan. I erforderlig omfattning rättvisande kostnadsberäkning bör vara möjlig. Det bör i princip icke föreligga någon skillnad mellan freds- och krigsorganisation. Utbildningen bör kunna göras planmässig och allsidig. Det totala krigets krav på samordning med andra myndigheter, landets industriella resurser m. m. måste beaktas.

Utredningen övergår därefter till att diskutera olika alternativ för örlogsvarvens organisation. Alternativen kan schematiskt angivas på följande sätt.

1. Verkstadsrörelsen ingår i örlogsvarvet på i princip samma sätt som övriga organisationsenheter inom detta och under en gemensam chef.

2. Verkstadsrörelsen bedrivs i principiellt samma form som nu är

fallet men som en fristående verksamhet direkt under marinförvaltningen. Den är sålunda blott lokalt ansluten till örlogsvarvet.

3. Verkstadsrörelsen bedrivs i bolags- eller affärsverksform och lyder under vederbörligt departement.

Beträffande det *första* alternativet anföres i huvudsak följande.

Örlogsvarvets hela verksamhet samlas under en chef. Samordning och utnyttjande av örlogsvarvets hela tekniska och militärtekniska kunnande underlättas. Detta är av särskild vikt i tider, då det råder brist på teknisk personal. Onödig dubbelanskaffning av materiel undviks. Samarbetet mellan verkstadsrörelsen och de militärtekniska avdelningarna blir mera effektivt. En rätt fördelning av verkstadsarbetet mellan marinverkstäderna och de militärtekniska avdelningarna har till viktig förutsättning en intim sammanknytning av verksamheterna. Härför torde en enhetlig ledning vara villkor. Kompetenskonflikter undviks. Man förhindrar att de militärtekniska avdelningarna söker göra sig »självförsörjande» beträffande så många nyttigheter och tjänster som möjligt.

En enhetlig ledning underlättar spridning och sammanhållning av örlogsvarvets verksamhet, enär därigenom en person har överblick över den samlade verksamheten på örlogsvarvet. Behovet av en dylik överblick är särskilt starkt vid krig.

Den militärtekniska expertisen användes effektivare i en enhetlig organisation, där samarbete kan ske mellan dem, som använder materielen och samlar erfarenheter beträffande densamma, och det producerande organet. Behov av konstruktörer och ritare föreligger i stor utsträckning även för de beställande organen och därför sparar man personal genom möjlighet att utnyttja gemensamt konstruktionskontor.

Inom utredningen har även diskuterats en modifiering av nu ifrågasvarande alternativ, innebärande att verkstadsrörelsen i driftstekniskt och driftsekonomiskt avseende skulle ställas direkt under marinförvaltningen och icke under varvschefen. Då man emellertid icke kan klart definiera vad som menas med driftstekniska och driftsekonomiska frågor, å ena, samt varvsdriften i övrigt, å andra sidan, har man icke ansett sig böra föreslå en dylik lösning.

Beträffande det *andra* alternativet, d. v. s. fristående marinverkstäder, som lyder direkt under marinförvaltningen, har anförts följande.

Snabbare och smidigare handläggning liksom klara befälslinjer erhålles. Detta giver bättre konkurrensförmåga gentemot de civila varven. Marinverkstädernas hjälpmedel kommer under dess egen ledning. Större möjlighet att göra rättvisande självkostnadsberäkningar skulle erhållas genom avgränsning från den militära verksamheten.

Trots marinverkstädernas självständiga ställning gentemot de marina myndigheterna på platsen kan de emellertid icke lösgöras ur det militära sammanhanget och från huvuduppgiften att erbjuda för marinens behov anpassade varv och verkstäder. Inflytande från marinkommandochefen

kommer att utövas genom dennes direktiv rätt i prioritetsfrågor och i krigsberedskaps- och mobiliseringsfrågor liksom när det gäller krigsreparations-tjänst och militär säkerhetstjänst. Någon möjlighet att fritt disponera över sin kapacitet får marinverkstäderna icke fullt ut genom att de marina beställningarna måste gå före de civila. Mot alternativet har även anförts, att dubbelarbete kommer att uppstå genom att vissa funktioner och göromål kommer att utföras på två håll, nämligen dels å marinverkstäderna och dels hos marinkommandochefen. Risk föreligger för att verkstadsresurser växer upp hos den sistnämnde för att göra denne oberoende av marinverkstäderna i vad avser mindre arbeten. Gemensamt utnyttjande av fastighetsorgan och transportorgan liksom för närvarande kan knappast undvikas och därmed följer möjlighet till konflikthanledning. De militärtekniska avdelningarna behöver ritkontor för sitt arbete och finnes icke tillgång till dylikt inom samma organisationsenhet, kan man riskera att man får ett ritkontor hos marinkommandochefen och ett hos marinverkstäderna.

Behovet av gemensam ledning vid krig gör att man då får nya samordningsproblem mellan marinverkstäderna och marinkommandochefens organ. Krigsreparationsverksamheten planlägges lättare med all verksamhet under en ledning, eftersom i krigsreparationsgrupperna ingår personal av alla kategorier.

Organisationen passar icke Muskö-varvet och Västkust-basen.

Spridning av underhållsverksamheten ställer större krav på enhetlig ledning.

Rättvisande självkostnadsberäkning går att erhålla oberoende av organisationen.

I det *tredje* alternativet skulle marinverkstäderna drivas som bolag eller affärsdrivande verk. För bolagsform anses tala att denna medger större smidighet och konkurrenskraft, friare lönesättning och oberoende av t. ex. fortifikationsförvaltningen och försvarets civilförvaltning. Marinens behov att tillvarata säkerhets- och beredskapskrav liksom prioritetsrätt skulle tillfredsställas genom representantskap i bolagets styrelse och genom särskilda avtal mellan bolaget och marinen. Bolaget skulle icke ingå i marinens organisation. Sålunda skulle bl. a. marinförvaltningens verkstadsbyrå icke ha någon befattning med detsamma.

Mot bolagsformen har utredningen anført, att bolaget kan få sin inriktning bestämd av en strävan att hävda sig på den civila marknaden. Härigenom kan varvet bli större än vad som erfordras för marinen och sålunda sysselsättningssvårigheter uppkomma. Detta i sin tur medför ytterligare behov av inriktning på civila arbeten. Nackdelar av en dylik ordning har kunnat studeras i Norge. Marinens intresse för ett Karlskronavarv i bolagsform utanför marinens ram kan icke bli så stort som om varvet ligger inom marinens ram. Härigenom kan marina arbeten komma att undandragas Karlskronavarvet.

Nackdelarna i form av dubbelarbete och dubbla funktioner mellan varvet och marinkommandot kommer att ännu mera accentueras. Intimt samarbete med marinförvaltningen och marinstaben försvåras och därmed

även planeringen av den marina verksamheten. Risk föreligger att det skapas andra underhållsmöjligheter i marinens regi.

Utredningen erinrar om att frågan om bolagsdrift behandlats av 1941 års örlogsvarvskommitté, som efter samråd med 1942 års militära bolagsutredning ansett det fördelaktigast att bolagsform icke användes.

Bolagsutredningen uttalade i en till chefen för försvarsdepartementet den 10 september 1942 överlämnad promemoria att den med hänsyn till varvens huvudsakliga uppgifter fann det uppenbart, att örlogsvarven icke kunde underställas en för försvarsväsendet central, industriell ledning och att de icke heller utan betydande olägenheter kunde ombildas till bolag. Örlogsvarvsutredningen anför för sin del, att den icke förutsatt några andra arbetsuppgifter för örlogsvarven än dem, som legat till grund för bolagsutredningens bedömande. Frågan om örlogsvarvens organisation borde icke ses som ett till verkstadsrörelsen isolerat problem utan hela varvsdriften måste ses som en enhet. Hänsyn till örlogsvarvens samlade uppgifter medgiver icke val av bolagsform. Konsekvenserna i ekonomiskt avseende av att den beställande, kontrollerande och förrådsförvaltande delen skapar egna verkstads- och andra tekniska resurser borde givas det största beaktande.

Det anses icke befogat att inrätta ett affärsdrivande verk för att tillgodose i princip uteslutande marinens behov av reparations- och underhållsmöjligheter. Mot denna organisationsform talar i övrigt samma omständigheter som anförts mot bolagsformen.

Förslag till organisation

Med hänvisning till förut angiven inriktning av verksamheten vid örlogsvarvet har utredningens majoritet ansett den naturliga organisationsformen vara att verkstadsrörelsen ställes under samma ledning som örlogsvarvets övriga underhållsorgan. d. v. s. under varvschefen. Den samordning av underhållsverksamheten i dess helhet, som därigenom blir möjlig, anses effektivt kunna medverka till ett rationellt utnyttjande av befintlig personal och utrustning.

Utredningen har emellertid ansett, att ett ytterligare steg bör tagas för att vinna ökad effektivitet och samordning i vad avser den tekniska verksamheten vid örlogsvarven. Detta kan vinnas genom att denna verksamhet renodlas och ställes under en gemensam ledning, en teknisk direktör, vilken under varvschefen leder verkstäder och militärtekniska avdelningar. Härigenom vinnes att verkstadsrörelsen och de militärtekniska organen knytes fastare samman och att en intim samverkan mellan personalen i de olika organisationsenheterna främjas. Verkstadsrörelsens särställning i organisatoriskt avseende bör därvid upphöra.

Den självständighet, som erfordras för verkstadsrörelsens bedrivande på ett effektivt sätt, bör tillförsäkras icke blott denna utan även övriga organisationsenheter i instruktionen för örlogsvarven. För att ytterligare

understryka denna principiella likhet bör beteckningen »marinverkstäder» utgå och utbytas mot »verkstadsavdelning». Detta anses även befogat genom att örlogsvarvets inköps- och försäljningsverksamhet föreslås ombesörjas av annat organ än verkstadsorganet. Utåt bör därför örlogsvarvet som sådant framträda. Ledamoten Backström har dock ansett, att den inarbetade beteckningen »marinverkstäderna» bör bibehållas.

Den tekniska samordningen föreslås få en motsvarighet i en ekonomisk samordning. Utredningen föreslår sålunda inrättande av en särskild ekonomiafdelning under en ekonomidirektör. Hit koncentreras samtliga örlogsvarvets frågor angående inköp och försäljning, offerter, bokföring, personal etc.

Under varvschefen bör även lyda en ekipageavdelning och en fortifikationsavdelning samt en intendentursektion, en administrativ sektion och en mindre centralplanering.

Den föreslagna organisationen bör i princip gälla samtliga örlogsvarv, dock jämkad med hänsyn till verksamhetens storlek. Man kan sålunda enligt utredningen vid ett mindre örlogsvarv sammanföra vissa funktioner som i normalorganisationen uppdelas på skilda organisationsenheter.

Beträffande den närmare utformningen av utredningens förslag må här anföras följande.

Varvschefens arbetsuppgifter förutsättes bli av samordnande natur. Han bör så mycket som möjligt befrias från den löpande verksamheten. Ett steg i denna riktning är förslaget om införande av en teknisk direktör. Härutöver har i det av utredningen framlagda instruktionsförslaget intagits bestämmelser som innebär en omfattande delegation av beslutanderätten till underlydande chefer. Varvschefen kan emellertid enligt förslaget gripa in i varje fråga som är av den beskaffenhet, att han anser sig böra avgöra densamma. Ett sådant ingripande av varvschefen kan även ske på initiativ av underlydande chef och denna väg torde kunna förutsättas som den vanligaste.

Uppgifterna som chef för örlogsvarvet anses vara av den karaktär, att en sjöofficer i första hand synes ifrågakomma. Utredningen anser emellertid att möjlighet bör föreligga att välja den för befattningen lämpligaste, oavsett om denne är militär, civilmilitär eller civil.

För ledningen av och uppsikten över örlogsvarvet och dess krigsförberedelser bör varvschefen förfoga över ett stabsorgan — centralplaneringen. Detta organ bör ha till uppgift att bereda och samordna alla ärenden, som avser till varvschefen givna operativa direktiv samt för hela örlogsvarvet gemensamma krigsförberedelser. Härtill bör komma samordning av örlogsvarvets verksamhet med marinkommandochefen underställda förvaltnings- och andra organs verksamhet. Vidare bör inom centralplaneringen sammanhållas övningar, som avser örlogsvarvets nämnda arbetsuppgifter.

Den tekniske direktören leder och samordnar verksamheten inom de honom underställda organisationsenheterna (verkstads-, konstruktions-, fartygs- och vapenavdelningarna samt allmänplaneringen). Särskilt bör han ägna uppmärksamhet åt den ändamålsenliga funktionsfördelningen mellan honom underställda organ liksom åt att dubbelarbete undviks.

På den tekniske direktören bör ankomma att tillse att dubbelkontroll av verkstadsavdelningens arbeten för marinen ej förekommer och att kontrollpersonalen inplaceras så att den kan utnyttjas rationellt.

Teknische direktören föreslås inom ramen för örlogsvarvets befogenheter erhålla beslutanderätt inom sitt verksamhetsområde. Det förutsättes emellertid å andra sidan, att varvschefen, i den utsträckning det för ärendenas ändamålsenliga handläggning bedömes erforderligt, äger delegera tekniske direktörens beslutanderätt å denne underställda chefer. Därjämte föreslås chefen för verkstadsavdelningen instruktionsmässigt, sålunda utan särskild delegering, skola äga besluta i ärenden, som avser verkstadsavdelningens löpande drift.

Utredningen understryker betydelsen av den tekniske direktörens samordnande arbetsuppgifter. En vidsträckt delegering förutsättes därför i syfte att möjliggöra att den tekniske direktören kan ägna tillräcklig uppmärksamhet åt den samordnande verksamheten.

För sammanhållandet av den tekniska verksamheten och för ernående av en jämn arbetsbelastning inom varvets olika organ, icke minst inom verkstadsavdelningen, föreslår utredningen, att tekniske direktören vid sin sida skall ha en allmänplanering. Denna skall planlägga och sammanhålla fartygsutrustningar, översyner och ombyggnader m. m. Den skall vidare handlägga ärenden, som avser krigsreparationstjänsten och övriga för den tekniska verksamheten gemensamma krigsförberedelser.

Utredningen föreslår vidare att allmänplaneringen, som har överblick över den tekniska verksamheten i dess helhet och därjämte bör ha fortlöpande överblick över förrådsläget, skall handlägga uppkommande allmänna materielhanterings- och förrådsärenden.

Allmänplaneringen bör även ha till uppgift att handlägga ärenden avseende långtidsplanering för örlogsvarvet och dess utrustning, gemensamma frågor angående den tekniska utbildningen av militär, civilmilitär och civil personal, organiserandet inom örlogsvarven av särskilda nybyggnads- och ombyggnadskontor för fartyg etc.

Allmänplaneringen är örlogsvarvets viktigaste planeringsorgan. För detta ändamål torde den komma att ha ständig kontakt med underhållsavdelningen vid marinkommandostaben. Underlag för sin verksamhet får allmänplaneringen från de mindre planeringsorgan, som förutsättes komma att finnas inom de olika organisationsenheterna och som kontinuerligt skall lämna de uppgifter, som erfordras för att bl. a. allmänplaneringen ständigt skall ha det tekniska läget i sin hand. I den mån därutöver en samordning

av allmänplaneringen med örlogsvarvet i övrigt erfordras, kommer denna att ske inom centralplaneringen, dit sålunda allmänplaneringen lämnar erforderliga sammandrag. Centralplaneringen bör alltid i planeringsfrågor, som avser den tekniska enheten, vända sig till allmänplaneringen och icke till något annat organ under den tekniske direktören.

Verkstadsavdelningen är örlogsvarvets organ för till dess verksamhet hörande verkstads- och övriga produktionsarbeten med undantag för arbeten, som hänföres till fortifikationsavdelningens verksamhetsområde. Det synes utredningen lämpligast, att sistnämnda avdelning får själv handha sina verkstadsfrågor, när dessa är av speciell natur och arbetarpersonalen är inordnad under särskilda kollektivavtal. Det förutsättes emellertid, att fortifikationsavdelningen i görlig utsträckning replierar på verkstadsavdelningens resurser.

Åt de s. k. serviceverkstäderna inom de militärtekniska avdelningarna har utredningen ägnat särskild uppmärksamhet. Förslag till bestämmelser om servicearbetets omfattning har framlagts (instruktionsförslaget § 4 mom. 2). De föreslagna bestämmelserna innehåller följande.

Inom annan organisationsenhet än verkstadsavdelningen må, förutom aptering av ammunition, i anslutning till förrådshållning förekomma vissa arbeten av följande slag, under förutsättning av att de huvudsakligen kan utföras med militär personal och/eller befintlig förrådspersonal:

a) sådana arbeten, som erfordras för rutinmässig inspektion och vård av materiel, t. ex. rutinmässig isärtagning, rengöring, hopsättning, utbyte av förslitna delar mot reservdelar;

b) sådana smärre justerings- och reparationsarbeten i anslutning härtill, som ej lämpligen kan avskiljas som särskilda arbetsoperationer, t. ex. mindre tillpassning av reservdelar;

c) nedmontering från fartyg resp. återmontering ombord av sådan materiel, som normalt skall förvaras i land, medan fartyget är avrustat.

Utöver nämnda arbeten får inom annan organisationsenhet än verkstadsavdelningen även förekomma sådant verkstadsarbete, som erfordras för utbildning av militär personal, under förutsättning att dylik utbildning icke kan vinnas genom verkstadsavdelningens försorg och arbetet icke utföres med — utöver kontrollinstrument o. d. — andra än de hjälpmedel, som regelmässigt är tillgängliga ombord på marinens fartyg, dels smärre försöksarbeten dels ock arbeten, vilka på grund av lokala förhållanden icke lämpligen bör utföras inom verkstadsavdelningen.

Slutligen får i samband med de militärtekniska avdelningarnas inspektion och kontroll av den i bruk varande materielen förekomma smärre reparationer och justeringar.

När verkstadsarbete utföres enligt detta moment skall biträde begäras av verkstadsavdelningen vid val av teknisk utrustning samt behandlingen av drifttekniska och driftsekonomiska frågor. Kollektivavtals- och arbetarfrågor i övrigt skall handläggas av nämnda avdelning.

Verkstadsavdelningen är vidare, med nyss nämnt undantag, örlogsvarvets organ för drifttekniska och driftsekonomiska frågor liksom frågor,

som avser kollektivavtalsanställd personal eller eljest är hänförliga till kollektivavtal eller arbetarlagstiftning. Verkstadsavdelningens chef förutsättes liksom för närvarande är fallet beträffande verkstadsdirektören vara ordförande i verkstadsavdelningens företagsnämnd och örlogsvarvets skyddskommitté.

Verkstadsavdelningen bör drivas enligt industrimässiga principer. För densamma bör vidare gälla ekonomiska föreskrifter, som bl. a. i *erforderlig omfattning* medger rättvisande självkostnadsberäkning för där tillverkade produkter. Härför redogöres i det följande.

Verksamheten å verkstadsavdelningen föreslås bedrivas å planeringskontor, driftkontor och verkstäder med tillhörande anläggningar, vid behov uppdelade på två grupper, nämligen mekaniska och elektriska verkstäder, å ena, samt varvsverkstäder, å andra sidan. Härtill bör komma en direkt under chefen för avdelningen lydande personaldetalj för arbetare. Verkstadsavdelningen vid Karlskrona örlogsvarv innehåller även tills vidare en direkt under avdelningens chef lydande hylsverkstad. Modifieringar i den angivna organisationen kan med hänsyn till verksamhetens omfattning tänkas så till vida, att vid mindre örlogsvarv sammanslagning av organisationsenheter kan vara lämplig.

Konstruktionsavdelningen vid örlogsvarvet bör vara gemensam för verkstadsavdelningen och de övriga tekniska organen. Härigenom erhålles att tillgänglig ritkontorspersonal utnyttjas rationellt, varjämte projekterings- och konstruktionsarbetet kommer att ske i nära samarbete mellan de planerande, erfarenhetssamlade och producerande organen.

Konstruktionsavdelningen utför sålunda örlogsvarvets konstruktionsuppgifter och ritningsarbeten. Inom avdelningen bör även handläggas örlogsvarvets standardiseringsfrågor, varjämte det bör åvila avdelningen att hålla ritningar, beskrivningsböcker o. d. aktuella. Slutligen synes även örlogsvarvets biblioteks- och museiverksamhet lämpligen kunna handhas av konstruktionsavdelningen. Denna föreslås bestå av ett projektkontor, ritkontor samt normaliekontor.

Fartygsavdelningen föreslås erhålla i stort sett samma arbetsuppgifter som i nuvarande organisation. Inom avdelningen bör sålunda handläggas ärenden, som angår omhändertagande av fartygens skrov och av maskin-, elektro-, skydds- och dykermateriel samt timmermans- och skepparinventarier. Fartygsavdelningen skall vidare besiktiga nu nämnd materiel samt planera och beställa erforderliga underhålls- och reparationsarbeten å densamma, i samband varmed kontroll skall utföras av arbetena.

Å avdelningen skall vidare handhas örlogsvarvets bärgnings- och assistanstjänst, förhyrning, mottagande och återlämnande av hjälpfartyg, yrkesutbildning av vederbörlig teknisk personal, förrådshållning av till avdelningens verksamhetsområde hörande materiel samt övriga till den skeppstekniska förvaltningen enligt gällande förvaltningsreglemente för marinen hörande frågor.

Chefen för fartygsavdelningen har förutsatts erhålla en relativt vid-

sträckt beslutanderätt. I stort sett bör han kunna sköta den löpande verksamheten utan att i större omfattning påfordra beslut av tekniske direktören eller varvschefen.

Fartygsavdelningen föreslås indelas i en mindre avdelningsplanering, en skrovsektion, en maskinsektion och en elektrosektion, vartill bör komma förråd och fartygslag. I likhet med vad för närvarande är fallet förutsättes förråden handhavas inom en gemensam förrådsenhet.

Inom vapenavdelningen föreslås huvudsakligen skola handläggas ärenden, som angår förvaltning av vapenmateriel och ammunition, besiktning av sagda materiel samt planering och beställning av erforderliga underhålls- och reparationsarbeten jämte kontroll av desamma. Härtill kommer utförande av prov och försök med vapenmateriel och ammunition, driften av mät- och avmagnetiseringsstationerna, driften av apteringsverkstaden, yrkesutbildning av vederbörlig teknisk personal, förrådshållning av till avdelningens verksamhetsområde hörande materiel och i samband därmed erforderlig service samt slutligen övriga med vapen- (tyg-) förvaltningen enligt gällande förvaltningsreglemente för marinen sammanhängande frågor.

Beträffande chefens för vapenavdelningen arbetsuppgifter, beslutanderätt m. m. gäller i tillämpliga delar vad som förut sagts angående chefen för fartygsavdelningen.

Vapenavdelningen föreslås indelas i en planering av mindre omfattning, artillerisektion, torpedsektion, minsektion, telesektion, nautisk sektion samt hylskontrolldetalj (vid örlogsvarvet i Karlskrona).

Som tidigare anförts bör den tekniska samordningen motsvaras av en samordning av den ekonomiska verksamheten. De merkantila och ekonomiska ärenden, som för närvarande handlägges å marinverkstäderna och de militärtekniska avdelningarna, bör i enlighet härmed sammanföras inom ett särskilt organ, gemensamt för hela örlogsvarvet — en ekonomiavdelning. Denna bör sålunda i huvudsak handlägga inom örlogsvarvet uppkommande ärenden, som angår inköp och försäljning av lös egendom samt därmed sammanhängande räkningssanskning, offerter till beställare utom örlogsvarvet, verkstads- och anslagsbokföring, anslagskontroll och anslagsbelastning samt övriga budgetfrågor, som icke tillhör annat organ inom örlogsvarvet. Till ekonomiavdelningen bör emellertid även koncentreras samtliga ärenden angående anställning och avsked av örlogsvarvets tjänstemän samt dessas anställnings- och avlöningsförmåner. Detta bör gälla samtliga örlogsvarvets tjänstemän, sålunda även fortifikationsavdelningens. Ekonomiavdelningen bör vidare ha hand om all avlöningsuträkning för arbetarpersonalen, även fortifikationsavdelningens.

Utredningen föreslår, att inom ekonomiavdelningen även skall handläggas ärenden angående rationalisering av örlogsvarvets kontorsorganisation m. m. Övriga frågor som föreslås handläggas av ekonomiavdelningen är ärenden rörande kassation av materiel, kontroll av fartygsinventarieböcker, ersättning och avskrivning, expenser och övriga kamerala ärenden.

Verksamheten inom ekonomiavdelningen föreslås fördelas på ett personalkontor, ett inköpskontor, ett bokföringskontor, ett kamrerarkontor och en kontorsorganisationsdetalj.

Å ekipageavdelningen bör handläggas ärenden, som angår yttre transporter med undantag för dem, som enligt varvschefens bestämmande får ombesörjas av verkstadsavdelningen, förläggning och förhållning av fartyg, avrustade fartygs och båtars renhållning och länshållning samt ärenden angående förtöjningsmateriel och förtöjningsgods samt yttre renhållning. Vidare bör inom avdelningen handläggas ärenden angående brand-, luftskydds- och maskeringsmateriel, i den mån denna materiel icke handhaves av annan avdelning, skyddsfrågor, såsom frågor angående brandskydd (även avseende vid verkstadsavdelningen upprättat industribrandskydd), bevakning, civilförsvaret (verkskydd) och driftvärn samt militära säkerhetsärenden i övrigt. Vidare bör ärenden angående förbindelse-tjänsten handläggas inom ekipageavdelningen.

Å ekipageavdelningen bör vidare handläggas militära personal- och rättsvårdsärenden samt sådana ärenden, vilka åvilar bevakare i militära ersättningsmål jämlikt därom gällande bestämmelser.

Ekipageavdelningen föreslås indelas i militär personalsektion, försvarssektion och ekipagesektion.

Fortifikationsavdelningen föreslås skola handlägga ärenden, som angår förvaltning, underhåll och vård av örlogsvarvets fasta egendom samt sådan marinkommandots fasta egendom i övrigt, som icke tillhör annan myndighets förvaltningsområde, anskaffning av bostads- och andra utrymmen samt fast egendom i övrigt för nu nämnda myndigheter, marina hinder, krigsförtöjningsplatser och fasta maskeringsanordningar samt övriga med fortifikationsförvaltningen enligt gällande förvaltningsreglemente för marinen sammanhängande frågor.

Fortifikationsavdelningen föreslås indelas i en allmän sektion, en befästningssektion, ett rit- och planeringskontor, en arbetssektion och en sektion för fastighetsförvaltning.

Utredningen har övervägt att låta fortifikationsavdelningens arbetarärenden ingå i motsvarande organ inom verkstadsavdelningen men stannat vid att förorda, att ifrågakvarande ärenden åtminstone tills vidare skall handläggas inom fortifikationsavdelningen. Däremot bör avdelningens ekonomiska ärenden såsom upphandlingar, avlöningsuträkning, bokföring, anslagsredovisning m. m. i enlighet med förslaget allmänna principer handhavas av ekonomiavdelningen.

Intendentursektionen bör i huvudsak handlägga ärenden, som angår intendenturinventarier för fartyg samt driv- och smörjmedel med därtill hörande besiktning, kontroll och förrådshållning. Vidare bör allmänna materielförrådet ligga inom sektionens arbetsområde liksom driften av anläggningar och fartyg för förvaring och transport av driv- och smörjmedel.

Administrativa sektionen föreslås skola handlägga ärenden, som angår administrativt eller juridiskt biträde och rådgivning samt sådana för örlogsvarvet gemensamma administrativa frågor, vilka på grund av sin natur icke bör handläggas inom någon av de övriga organisationsenheterna.

Utredningen föreslår, att inom administrativa sektionen skall finnas ett registratorskontor för fördelning av till örlogsvarvet ställd post.

Det har övervägts att inordna en befattningshavare för allmän juridisk och administrativ rådgivning i ekonomisektionen. Med hänsyn till örlogsvarvets tänkta produktionsinriktning anses emellertid, att arbetsuppgifter av juridiskt-merkantil beskaffenhet blir av relativt ringa omfattning. Den allmänna administrativa och juridiska rådgivningen åt örlogsvarvets olika organ samt icke minst åt varvschefen torde komma att överväga. Med hänsyn härtill har utredningen valt att förlägga den administrativa sektionen som ett stabsorgan direkt under varvschefen.

Utredningen anser sig böra slutligen erinra, om att örlogsvarvets detaljfunktioner icke alltför definitivt bör anses fastlåsta vid något särskilt organ. Förhållandena kan ändra sig, viss materiel kan fordra mer uppmärksamhet än för närvarande bedömts erforderligt, nya kontorsmaskiner kan tillkomma, som gör det praktiskt att sammanföra vissa arbetsuppgifter etc. Beträffande vissa detaljfunktioner torde därjämte endast den praktiska verksamheten kunna avgöra, var de lämpligast skall förläggas. Marinförvaltningen och, beträffande mindre detaljfunktioner, varvschefen bör därför kunna göra av verksamheten betingade mindre ändringar i av utredningen föreslagen detaljorganisation eller arbetsfördelning.

I enlighet med sina direktiv har utredningen utarbetat förslag till instruktion för örlogsvarv. Beträffande detsamma torde få hänvisas till betänkandet.

Utredningen har med hänsyn till pågående utredning härom inom marinförvaltningen icke gått närmare in på förrådsfrågorna. Den förklarar emellertid att det synes böra övervägas att sammanföra förrådsorganisationen till särskilda förrådssektioner inom resp. avdelningar eller eventuellt till en för hela örlogsvarvet gemensam förrådsavdelning. Detta skulle lätt kunna inpassas i den av utredningen föreslagna organisationen för örlogsvarven.

De ledande tekniska befattningarna bör tills vidare icke göras exklusiva för viss personalkategori utan förutsättes vara alternativa.

Utredningen förutsätter, att lönefrågorna får upptagas sedan principbeslut fattats angående det framlagda organisationsförslaget. Utredningen uttalar emellertid, att lönesättningen bör vara sådan att man kan förvärva och behålla kvalificerad och duglig personal. Införande av ett system med alternativa lönegrader bör övervägas. Den civila personalens inplacering under militär eller civilmilitär chef av viss grad bör icke vara avgörande för dess löneställning.

Befattningarna bör åtminstone i vad avser den tekniska personalen å verkstads-, konstruktions-, fartygs- och vapenavdelningarna icke helt fastlåsas till viss avdelning.

Varvschefen föreslås få tillsätta tjänster t. o. m. nuvarande lönegraden A 22. Chefen för verkstadsavdelningen föreslås få anställa och avskeda honom underställd kollektivavtalsanställd personal. Inrättande av tjänster skall ske av vederbörande centrala förvaltningsmyndighet. Besvär i anställningsärenden föreslås i första instans gå till dylik myndighet för att därigenom vinna en avlastning i departementets arbetsbörda.

Den fasta egendomens redovisning, finansiering m. m.

Utredningen erinrar om att örlogsvarvens byggnader och övriga fasta anläggningar är invärderade i försvarets fastighetsfond. Nybyggnads-, ombyggnads- och ändringsarbeten bekostas av investeringsanslag under försvarets fastighetsfond. Det har dock (felaktigt) förekommit, att en del hithörande byggnadsarbeten bekostats av marinverkstädernas driftmedel.

Varje år ställes särskilda medel för smärre, i driftrationaliserande syfte angelägna byggnadsarbeten vid marinverkstäderna till varvschefernas i Karlskrona och Stockholm förfogande. (Budgetåret 1956/57 150 000 kronor till Stockholm och 200 000 kronor till Karlskrona, budgetåret 1959/60 120 000 kronor resp. 180 000 kronor).

Marinverkstäderna erlägger hyra för byggnader m. m. (300 000 kronor per år för marinverkstäderna i Stockholm och 400 000 kronor per år för marinverkstäderna i Karlskrona).

Inom varvet befintliga ledningar för vatten, gas, oljor, avlopp etc. förvaltas i huvudsak av fastighetsförvaltningen. Elverkens transformatorer och ledningar tillhör delvis fastighetsförvaltningen och ingår delvis i marinverkstäderna. Beträffande vissa hithörande objekt råder oklarhet om förvaltningsansvaret.

Utredningen erinrar om att vartdera av byggnadsorganen vid Stockholms och Karlskrona örlogsvarv under de senaste åren (1953—1955) utfört arbeten för omkring fyra miljoner kronor om året. Av detta belopp har tio till femton procent bedömts hänföra sig till marinverkstäderna i Karlskrona och cirka tio procent till marinverkstäderna i Stockholm. För underhåll och reparationer, smärre förbättringsarbeten och iståndsättningsarbeten å byggnader m. m. har vid marinverkstäderna i Karlskrona samma år använts i genomsnitt ungefär 700 000 kronor. Motsvarande siffra för marinverkstäderna i Stockholm var cirka 200 000 kronor. Riksdagens revisorer har i berättelsen över den år 1952 av dem verkställda granskningen angående statsverket förklarat, att den mest framträdande olägenheten vore, att de för verkstadsrörelsen erforderliga fasta anläggningarna icke inginge i marinverkstädernas anläggningstillgångar utan alltjämt redovisades i försvarets fastighetsfond, vilken förvaltas av fortifikationsförvaltningen. För en rationell planering av verkstadsdriften med därav betingade krav på snabbhet i beslut och verkställighet innebure detta en påtaglig belastning.

Revisorerna har föreslagit en särskild kapitalfond för redovisning av marinverkstädernas tillgångar och skulder. Därvid skulle automatiskt följa att även de fasta anläggningarna ställdes under verkstadsledningens omedelbara förvaltning.

Örlogsvarvsutredningen erinrar om att även andra olägenheter med nuvarande ordning har anförts. De viktigaste av dessa är.

1) En rättvisande redovisning av marinverkstädernas fastighetskostnader har icke varit möjlig.

2) Driftmedel kan icke användas för byggnadsarbeten.

3) Medel för nyanläggningar, moderniseringar m. m. kan icke anskaffas genom avskrivning, varför den fasta egendomen icke följer med i den tekniska utvecklingen. Särskilt olägligt är detta, när det gäller sammansatta anläggningar, d. v. s. anläggningar som består av dels fast och dels lös egendom (maskiner med fundament, kranar med kranspår och slipar).

Beträffande fastighetsfrågorna har av örlogsvarvsutredningen anlåtats en särskild expert¹. Utredningens förslag hänför sig i huvudsak till vad denne anført.

Utredningen behandlar först frågan om möjligheten att avskilja de av marinverkstäderna använda byggnaderna m. m. från örlogsvarvets byggnader m. m. i övrigt. Ett sådant avskiljande anses kunna ske i Stockholm men är där mindre aktuellt med hänsyn till utflyttningen till Muskö, där någon gränsdragning icke torde bli möjlig.

Beträffande Karlskronavarvet är, förklarar utredningen, svårigheterna för avskiljandet betydligt större än i Stockholm och medför en del komplicerade problem, bl. a. beträffande ledningar, gator o. d.

I bergrumsanläggningar torde en åtskillnad av utrymmen m. m. mellan olika »ägare» vara mycket svår att uppehålla. I vissa fall torde det i dylika bergrum t. o. m. bli så, att en del utrymmen är avsedda för ett visst ändamål i fred och ett annat i krig. Detta gör tanken på en uppdelning av deras administration ännu mera teoretisk.

Utredningen förklarar, att överförandet av marinverkstädernas fasta anläggningar från fastighetsfonden till marinverkstädernas anläggningstillgångar, vilket medför ganska betydande svårigheter, icke medför någon fördel, som icke kan nås på enklare sätt. Medverkan av centrala myndigheter i fråga om investeringar m. m. kan icke undvikas, då investeringsbehoven måste ses i större sammanhang. Med hänsyn härtill föreslås, att av verkstadsavdelningen använda byggnader och övriga anläggningar icke överföres till avdelningens anläggningstillgångar utan alltjämt redovisas under försvarets fastighetsfond. Icke heller bör en hela örlogsvarvet omfattande fastighetsfond ifrågakomma.

Undantag föreslås beträffande vissa elektriska anläggningar samt tryckluftanläggningar, som bör överföras till marinverkstäderna.

¹ Numera krigsrådet I. Insulander.

Hyrorna för de i verkstadsavdelningen använda anläggningarna föreslås bli höjda så att de så nära som möjligt motsvarar fortifikationsförvaltningens verkliga kostnader för desamma. De bör i fortsättningen omprövas med jämna mellanrum eller dessemellan, om värdet av anläggningen väsentligt ändras.

Byggnadsarbeten inom byggnader och andra anläggningar vid verkstadsavdelningen, vilka erfordras vid nyinstallation eller flyttning av maskiner o. d., samt ändringsarbeten i syfte att befrämja driften, föreslås få finansieras av driftmedel. Egentliga investeringsarbeten bör däremot även i fortsättningen finansieras av anslagsmedel. Underhållsarbeten, som av praktiska skäl bör utföras i direkt samband med förut angivna byggnadsarbeten vid nyinstallation etc., bör även de i princip bekostas av driftmedel.

Inom verkstadsavdelningen bör finnas personal för tillhandagående med särskild varvsteknisk sakkunskap åt fortifikationsavdelningen.

Ekonomiska föreskrifter för verkstadsrörelsen m. m.

Utredningen har i denna del biträttats av en särskilt tillkallad expert¹.

Beträffande expertens synpunkter på tillämpningen av nuvarande bestämmelser må här hänvisas till utredningens betänkande (s. 136—141).

För egen del anför utredningen, att det med utredningens utgångspunkter beträffande örlogsvarvens organisation ur redovisningsteknisk synpunkt endast finnes två alternativ att överväga, nämligen a) redovisning över kapitalfond (kapitalredovisning) eller b) redovisning över diversemedelskonto (diversemedelsredovisning). Utredningen förordar det sistnämnda alternativet och anför beträffande valet av detsamma följande synpunkter.

Enligt det första alternativet skulle redovisningen i princip ordnas enligt samma linjer som för ett affärsverk. Man torde emellertid böra förutsätta, att marinverkstäderna inlemmas i marinens organisation på ett sådant sätt, att den handlingsfrihet, som affärsverksformen i övrigt medger, endast i begränsad omfattning skulle komma verkstäderna till del. Skillnaden mellan dessa båda alternativ skulle närmast bli, att man vid alternativ a) genom kapitalredovisningen skulle erhålla bättre garantier för att kapitalkostnaderna skulle komma med i redovisningen än vid alternativ b). Härtill skulle komma en viss ekonomisk rörelsefrihet, vilken även den dock måste begränsas av den för örlogsvarvet enligt marinförvaltningens direktiv gällande målsättningen samt hänsynen till örlogsvarvens samordning med övrig verksamhet inom marinen och försvaret i övrigt.

Det må här framhållas, att inom den statliga förvaltningen enbart redovisningen och de krav, man ställer på denna, icke kan eller bör påverka organisationsformen för ett företag eller dess ställning inom en större organisatorisk enhet. I stora drag blir det den valda organisationsformen för företaget, som avgör vilken redovisningsorganisation, som kan tänkas. Om man ser enbart till storleken av marinverkstäderna — verkstäderna har för närvarande (1956) en faktureringssumma på c:a 40 miljoner kronor vid

¹ Byråchefen G. Claus.

marinverkstäderna i Karlskrona och c:a 20 miljoner kronor vid marinverkstäderna i Stockholm och är med andra ord att betrakta såsom stora företag — kan denna alltså icke få leda till att kapitalredovisning såsom vid de affärsdrivande verken accepteras, om icke marinverkstäderna samtidigt ges en självständig organisation.

Inom utredningen har övervägts möjligheten att tillämpa kapitalfondsredovisningen icke blott beträffande verkstadsrörelsen utan för örlogsvarvet i dess helhet. Självförsörjningen skulle sålunda avse icke blott verkstadsrörelsen utan även verksamheten vid de militärtekniska avdelningarna etc. Härigenom skulle man bl. a. uppnå att genom fondering av avskrivningsmedel kunna fortlöpande hålla hela örlogsvarvet i ett modernt och rationellt skick. Örlogsvarvets uppgifter är emellertid icke endast att producera utan mycket viktiga uppgifter hänför sig till planläggningen för mobilisering och krig, kontroll och vidareutveckling av materielen, basverksamhet i vidare bemärkelse, förrådshållning samt utförande av olika utredningsuppdrag för marinförvaltningens räkning. För en organisation, där dessa uppgifter ges sin rätta vikt, torde skapandet av en särskild »örlogsvarvsfond» medföra mera olägenhet än fördelar. Självkostnadsberäkningen och självförsörjningen får enligt utredningens uppfattning icke bli ett självändamål och medföra en onödigt komplicitet bl. a. när det gäller att bereda ersättning åt örlogsvarvet för utredningar åt marinförvaltningen eller andra myndigheter. Systemet med kapitalfondsredovisning och självförsörjning i vad avser ett örlogsvarv av nu ifrågakvarande struktur strider mot statsförvaltningens gällande principer och det bör fordras mycket starka skäl att införa detsamma för den relativt ringa del av statsförvaltningen, varom nu är fråga. Några skäl av sådan styrkegrad kan icke anses föreligga.

Verkstadsrörelsens självständighet i organisatoriskt hänseende bortfaller i utredningens förslag. Om man därjämte utgår ifrån att civilbeställningar i större utsträckning icke kommer att tillföras verkstäderna, får kravet på rättvisande självkostnadsberäkning som underlag för prissättningen icke en avgörande betydelse. Det kan anföras, att en dylik beräkning i vad avser arbetena för marinen har sitt värde för jämförelse med kostnadsläget inom den privata industrin och sålunda bl. a. skulle kunna vara avgörande för, om ett arbete skall utläggas inom örlogsvarvet eller å den enskilda marknaden samt för bedömningen av örlogsvarvets effektivitet. Emellertid torde en stor del av örlogsvarvens underhållsarbeten icke lämpligen kunna utföras å enskilt varv eller i varje fall på endast ett fåtal. Likaså föreligger under alla omständigheter behov av att i viss del av landet hålla en underhålls- och ombyggnadskapacitet av den speciella art, som örlogsvarven utgör. Dessa måste sålunda förses med arbeten, som motsvarar det kapacitetsbehov, som man önskar att resp. varv skall kunna tillfredsställa. Härigenom kommer örlogsvarvets kostnadsläge att i en del fall icke bli avgörande för beställningens utläggande utan hänsyn får tagas till detsamma fasta kostnader och önskan att i så stor utsträckning som möjligt utnyttja dess produktionsresurser. Man bör under sådana omständigheter kunna nöja sig med en diversemedelsredovisning efter ungefär de linjer som nu tillämpas för övriga försvarsverkstäder enligt Kungl. Maj:ts beslut den 10 april 1953.

Beträffande utformningen av diversemedelsredovisningen anføres följande.

I den egentliga självkostnadsberäkningen bör i princip medtagas samtliga med driften förenade kostnader. Fastighetskostnader kommer att ingå i form av hyra till fastighetsfonden, vilken skall inkludera full täckning för avskrivningar å byggnader, underhåll, kapitalränta m. m. Hyresbetalning för fastighetsutnyttjandet innebär ett avsteg från de normer som gäller för övriga försvarsverkstäder, där någon sådan hyresreglering icke förekommer. Vissa byggnadsarbeten, som icke är av investeringskaraktär, kommer emellertid enligt vad i det föregående föreslagits att belasta driftkostnaderna direkt.

Löner till i driften sysselsatt militär och civilmilitär personal skall — i förekommande fall efter schematisk uppdelning — belasta driftkostnaderna.

Med hänsyn till verkstädernas stora omfattning synes den till förfogande ställda rörliga krediten böra bibehållas.

Prissättningen vid leveranser till försvaret och andra statsmyndigheter sker på basis av den egentliga självkostnadsberäkningen, under det att vid civilbeställningar tillkommer ett civilbeställningspålägg. I detta skall, utöver vinstpålägg enligt marknadsläget, ingå pensions- och olycksfallsförsäkringskostnader, uppskattad kapitalränta och skälig andel i kostnaderna för den centrala administrationen, bevakning, brandskydd etc.

Viss del av årsomsättningen, en procent, bör få användas i rationaliseringssyfte, delvis även inom andra organisationsenheter än verkstadsavdelningen. En effektivisering av arbetet utanför verkstadsavdelningen kommer nämligen även produktionen till godo bl. a. genom att beslut och underlag kan skaffas fram snabbare.

Ersättningsanskaffning av maskiner bör som hittills ske med anlitande av maskinersättningskonto. Härvid bör även kunna bekostas de höjningar i investeringsobjektens värde och produktionsförmåga, som förorsakas av det tekniska framåtskridandet.

Örlogsvarvet bör för kontroll av kostnader och effektivitet även utanför verkstadsavdelningen vara indelat i kostnadsställen.

Marinförvaltningen bör ombesörja den företagsekonomiska granskningen av verkstadsavdelningens verksamhet, försvarets civilförvaltning den kamerala granskningen. Kontorsorganisationsfrågor bör emellertid centralt handläggas av marinförvaltningen för örlogsvarvet i dess helhet.

Av verkstadsavdelningen redovisat under- eller överskott, däri inberäknat civila beställningar, föreslås få utjämnas genom justering av omkostnadspålägget enligt marinförvaltningens bestämmande. Influtna civilbeställningspålägg bör i sin helhet inlevereras till statsverket. Verkstadsavdelningens bokslut föreslås få fastställas av marinförvaltningen i stället för av Kungl. Maj:t. Fonderingen av vinstmedel för större anskaffningar m. m. synes ej böra förekomma. Verksamhetens ekonomiska utfall påverkar emellertid nästkommande års omkostnadspålägg. Balansering av överskottsmedel för utjämning av civilbeställningsförluster torde icke vara erforderlig, eftersom

den ringa förekomsten av civilbeställningar och större nybyggnadsarbeten torde göra verksamheten relativt fri från ekonomiska risker.

Utredningen har uppgjort förslag till redovisningsbestämmelser m. m. för örlogsvarv. Förslaget är fogat som bilaga till utredningens betänkande.

Den centrala ledningen

Marinförvaltningens centrala ledning förutsättes i vad avser verkstadsavdelningen omfatta i huvudsak

långtidsplanering av kapaciteten,
fördelning av marina verkstadsarbeten,
ekonomi och redovisning,
organisationsfrågor,
personalbehov,
frågor angående ny- och ombyggnader av fasta anläggningar,
ny- eller ersättningsanskaffning av maskiner m. m.,
produktionsfrågor i övrigt,
ekonomiska och sociala förmåner åt kollektivavtalsanställd personal,
organisation och planering av krigsreparationstjänsten,
förrådsfrågor samt
principiella frågor rörande arbetsstudier.

I fråga om marinförvaltningens planeringsverksamhet och beställningar framhålles i huvudsak följande.

Planeringen i marinförvaltningen bör bl. a. ha till huvudsyfte att skaffa underlag för att kunna bedöma, hur beställningar skall fördelas mellan örlogsvarven, dels örlogsvarven inbördes dels mellan dessa och civila varv. Strävan skall härvid vara att giva örlogsvarven en så jämn sysselsättning som möjligt.

Verkstadsbyrån i marinförvaltningen är det organ, genom vilket den egentliga centrala ledningen utövas. Det är av största vikt, att den med erforderlig styrka kan planera och leda marinens samlade verkstadsrörelse, så att största möjliga ekonomiska utbyte erhålles av densamma. Verkstadsbyrån bör därför erhålla en kvalitativ och kvantitativ upprustning.

Utredningen har icke ansett skäl föreligga att vidtaga någon ändring i den nyligen genomförda organisationen av marinförvaltningen och förutsätter sålunda, att verkstadsbyrån fortfarande skall lyda direkt under ämbetsverkets souschef.

Utredningen har i korthet berört frågan om centralisering eller decentralisering i avseende å vissa marinförvaltningens resp. örlogsvarvens arbetsuppgifter men ansett att denna fråga bör vila tills vidare i avvaktan på erfarenheterna av den föreslagna organisationen av örlogsvarven och marinförvaltningens förutsatta starkare planerande, sammanhållande och ledande verksamhet. Utredningen framhåller emellertid, att nuvarande anordning i vad avser minexperimentavdelningen å Stockholms örlogsvarv är ägnad

att leda till oklarheter och att det därför bör klart framstå, att den icke ingår i örlogsvarvets organisation utan i marinförvaltningens. I anledning härav bör avdelningen helt administreras av nämnda ämbetsverk.

Behov av investeringsplan för örlogsvarven m. m.

Utredningen erinrar om, att det för Karlskrona örlogsvarv fordras stora kapitalinvesteringar för att erhålla en rationell drift. Detta gäller icke bara byggnader utan även maskiner. Utredningen erinrar om att budgetåren 1955/56—1956/57 under anslaget Marinen: Anskaffning av vissa maskiner m. m. för nyanskaffning av maskiner för marinens samtliga verkstadsanläggningar anvisats ett belopp av endast 700 000 kronor per budgetår. För ett vart av budgetåren 1951/52—1954/55 var motsvarande belopp 1 000 000 kronor. Återanskaffningar från maskinersättningskontot har budgetåren 1953/54 och 1954/55 varit cirka 1 000 000 kronor resp. cirka 300 000 kronor för marinverkstäderna i Karlskrona och cirka 360 000 kronor resp. 23 000 kronor för marinverkstäderna i Stockholm.

Utredningen erinrar också om statsutskottets utlåtande nr 214 till 1956 års riksdag (i anledning av motionerna I: 11 och II: 17 angående utnyttjande av örlogsvarven i större utsträckning för nybyggnader för marinens räkning) däri behovet av teknisk upprustning samt stora verkstadsbyggnadens i Karlskrona bristfälliga skick påtalats.

Utredningen föreslår att det uppdrages åt marinförvaltningen att, i förekommande fall i samråd med fortifikationsförvaltningen, uppgöra en plan på längre sikt för örlogsvarvens investeringsbehov samt att fortlöpande överse densamma med hänsyn till genom den tekniska utvecklingen uppkommande behov. Planen bör i principiella avseenden fastställas av Kungl. Maj:t.

Någon särskild krigsorganisation är enligt utredningens förslag icke erforderlig.

Utredningen framhåller, att övergången till den föreslagna organisationen bör ske under en lämpligt avpassad övergångstid, som icke får göras för snäv.

Kostnadsfrågor

Utredningen har för Karlskrona örlogsvarv studerat verkningarna i personellt hänseende (utom arbetarna) av den föreslagna omorganisationen. Beräkningarna har emellertid måst göras utan den ingående prövning av löneställning och arbetskraftbehov, som eljest äger rum. En noggrann granskning har dock skett inom ramen för utredningens möjligheter. Utredningen har kommit fram till, att vid Karlskrona örlogsvarv genom den föreslagna organisationen en viss reducering — trots skäliga löneökningar för vissa befattningshavare och större effektivitet — kommer att äga rum i avseende å de årliga lönekostnaderna för militär, civilmilitär och civil

tjänstemannapersonal. Storleken anges icke närmare på grund av de osäkra utgångspunkterna. Utredningen framhåller emellertid att även i nuvarande organisation lönehöjningar i vissa fall icke torde kunna undvikas, varför den verkliga besparingen bör ses mot bakgrunden härav. När organisationen varit i kraft en tid och den funnit sin slutliga arbetsform, kan man räkna med ytterligare besparingar.

Reservanternas förslag

Det må inledningsvis nämnas, att reservationen icke uttryckligen avser majoritetens synpunkter på örlogsvarvets uppgifter i framtiden.

Reservanterna börjar med att redovisa erfarenheter av och synpunkter på den nu tillämpade organisationen. Som de främsta olägenheterna med denna anges i huvudsak:

Varvschefens rätt att meddela marinverkstäderna direktiv i vissa frågor medför oklarhet och tolkningstvister.

Verkstadsverksamhet förekommer utanför marinverkstäderna i alltför stor utsträckning.

Verkstadsledningen har icke tillräcklig handlingsfrihet.

De ekonomiska föreskrifterna är i väsentliga delar oklara och ofullständiga. Självkostnadsberäkningarna omfattar icke hela örlogsvarvet.

Uppkomna vinster inom verkstadsrörelsen får icke användas för företagets räkning.

Marinverkstädernas möjligheter att anskaffa utrustning av icke-investeringskaraktär är alltför starkt beskurna.

I byggnadsförvaltningen är för många instanser och myndigheter inblandade, vilket bl. a. medför alltför stor tidsutdräkt, när det gäller att få igång större byggnadsarbeten.

Anläggningstillgångarna redovisas på olika sätt.

Allt för stor bundenhet föreligger vid ersättningsanskaffning av maskiner, därigenom att maskinersättningskontot i princip icke får användas på ett sätt som ökar produktionskapaciteten.

Gränsdragning mellan de olika slagen av anläggningar är omöjlig att göra. Härigenom uppstår absurda förhållanden ifråga om ansvar för och finansiering av de fasta anläggningarna, å ena, och övriga anläggningar, å andra sidan. Samordnad teknisk planering av hela varvet kan icke göras och proceduren vid byggnadsarbetena blir för lång. Författningar rörande försvarets förvaltning är olämpliga för en verksamhet av marinverkstädernas karaktär.

Centralupphandling är olämplig för marinverkstäderna.

Vidare påtalas olägenheter beträffande personalfrågors handläggning, bevakningsfrågor m. m.

Principiella synpunkter på ny organisation för örlogsvarven

Reservanterna framhåller, att örlogsvarvens uppgifter i princip kan uppdelas i dels medelsförvaltning, beställning, kontroll och förrådsförvaltning, dels ock verkställande och producerande uppgifter. Dessa arbetsuppgifter skiljer sig enligt reservanterna väsentligt från varandra. Man bör därför ha

två organisationsenheter: en för planläggning, beställning, kontroll etc. och en för produktionen. Kontrollen av tillverkningen vid det producerande organet kommer därigenom att ske av en enhet, som icke därjämte är underställd samma chef som tillverkaren. Enligt reservanternas uppfattning bör därjämte marinkommandochefen ha ett visst inflytande över de förvaltningsuppgifter, som avser planläggning, beställning, kontroll etc.

Den verkställande och producerande verksamheten bör få arbeta efter industriella linjer. Den bör avgränsas från övrig förvaltning och alla däri utnyttjade objekt i form av byggnader, markområden, maskiner och annan utrustning bör ställas helt till dess förfogande.

Oberoende av företagsform bör örlogsvarven först och främst betjäna marinen men även, i den utsträckning som befinner lämpligt, övriga försvarsgrenar och andra beställare.

Örlogsvarvens förhållande till marinen liksom vederbörande marinkommandochefs inflytande på verksamheten bör vara klart definierat. Sådana militära och militärtekniska uppgifter, som hittills ålegat örlogsvarven och som avser örlogsbasfunktioner, skall åvila marinkommandochefen.

Örlogsvarven bör vara huvudsakligen verkställande enheter med för hela verksamheten gällande enhetliga ekonomiska bestämmelser, varvid organisationen i möjligaste mån bör vara uppbyggd enligt inom privata industri-företag vedertagna normer.

De större örlogsvarven bör ledas av varvsdirektörer med ansvar för varvets hela verksamhet och mot detta ansvar svarande befogenheter.

Örlogsvarvens fredsorganisation bör överensstämja med krigsorganisationen.

De större örlogsvarvens tillgångar och skulder bör i statsbokföringen redovisas klart avgränsade från statsverkets övriga tillgångar och skulder.

Den militära expertis, som erfordras för produktionen vid örlogsvarven, bör i princip vara civilanställd vid resp. varv och ingå såsom anställd i organisationen.

Vid tillämpning av dessa allmänna principer bör de nuvarande örlogsvarvens arbetsuppgifter fördelas på följande sätt.

Förvaltningsfrågor, militärtekniska frågor och frågor rörande militära förråd handhas inom marinkommandoorganisationen av en vederbörande marinkommandochef underställd baschef.

Verksamheten vid vardera av de större örlogsvarven ställes under en varvsdirektör och organiseras på två enheter, nämligen:

a) tekniska frågor och produktionsfrågor handhas av ett organ under en teknisk direktör,

b) kamerala och administrativa frågor handhas av ett organ under en ekonomidirektör.

Härtill kommer en under varvsdirektören ställd militärdetalj, som består

av till örlogsvarvet kommenderad militär personal, avsedd att handha de rent militära frågorna såsom militär säkerhetstjänst, utbildning vid örlogsvarvet av militär personal o. d.

Reservanternas förslag innebär sålunda i stort sett, att de militärtekniska avdelningarna flyttas ut från örlogsvarvet och underställas marinkommando-
chefen. Den omedelbara ledningen utövas av en baschef, som för dessa arbetsuppgifter får sig underställd tre avdelningar, nämligen vapenavdelning, fartygsavdelning och förrådsavdelning. Förvaltningsenheten skall vara så enkelt organiserad som möjligt. Vid densamma bör tjänstgöra »inspektörer», som sammanhåller verksamheten beträffande olika slag av fartyg. Baschefen förutsättes vara militär eller civilmilitär.

Nuvarande marinverkstäder omvandlas till självständiga örlogsvarv. Baschefen förutsättes emellertid få direktiv rätt beträffande krigsplanläggnings- och mobiliseringsfrågor av större räckvidd. I örlogsvarvets tekniska enhet ingår förutom marinverkstädernas nuvarande verkstäder även serviceverkstäderna samt alla ritkontor vid nuvarande marinverkstäder, samlade inom ett konstruktionskontor. Slutligen tillkommer en driftsavdelning.

Den föreslagna organisationen innebär, att örlogsvarvet blir uteslutande producerande. Å andra sidan förutsättes någon produktion eller liknande verksamhet icke förekomma under baschefen.

Företagsform m. m.

Reservanterna framhåller, att ett ämbetsverk av marinförvaltningens typ icke är ändamålsenligt att handha skötseln av större industriföretag. Om de militära och militärtekniska uppgifterna flyttas från örlogsvarven, anses det bli lättare att få en lämplig företagsform för varven. Reservanterna anser, att man i första hand bör tillämpa bolagsformen och i andra hand, om av olika skäl bolagsformen icke skulle kunna användas, formen som affärsdrivande verk. I förra fallet ingår varvet icke i marinens organisation. I det senare fallet däremot är det underställt marinförvaltningen.

Som huvudskäl för bolagsformen anföres den större frihet som därmed uppnås beträffande investeringar, ekonomi, personal m. m. Vidare framhålles att om av skilda anledningar marinen i framtiden icke skulle ha behov av örlogsvarvens kapacitet och om det ur sysselsättningssynpunkt eller dylikt är önskvärt att utnyttja deras resurser för civila beställningar, exempelvis byggande av handelsfartyg, en sådan produktionsomläggning underlättas vid bolagsformen. Även utarrendering av något örlogsvarv skulle gå lättare att ordna. Det skulle i övrigt gå lättare att anpassa personalstyrkan efter arbetstillgången. En rationell drift skulle komma marinen till godo genom minskade kostnader för utfört arbete.

Reservanterna anser, att bolagsformen för örlogsvarvet bör närmare utredas inom 1953 års utredning rörande de statliga företagsformerna. Reservanterna förutsätter, att bolaget skall vara helstalligt, d. v. s. staten skall äga

samtliga aktier i företaget. Förutom representanter för såväl marinförvaltningen som marinens regionala ledningsorganisation bör civil expertis ingå i bolagets styrelse. Ett särskilt reglemente bör fastställas angående vad bolaget har att iakttaga beträffande den för marinens arbeten nödvändiga prioritetsrätten liksom beträffande andra marina arbetsuppgifter. Alternativt kan detta regleras i bolagsordning eller särskilt avtal.

En styrelse med verkställande direktör för samtliga örlogsvarv förutsättes. Varvsdirektörerna skulle sålunda närmast bli att likna vid platschefer.

Bolagets kapitalbehov, d. v. s. det kapital som fordras för inlösen av å försvarets fastighetsfond redovisade kapitalobjekt m. m., föreslås tillgodoses genom anvisande av investeringsanslag över fonden för statens aktier. Endast det av staten investerade kapitalet skall redovisas som tillgångar i rikshuvudboken. Inkomster och utgifter beslutas av bolagets organ och redovisas utom statsbokföringen. Inlevererat överskott redovisas på rikstatsens inkomstsida som inkomster av statens kapitalfonder.

En betydande nackdel med företagsformen som affärsdrivande verk anser reservanterna vara, att örlogsvarven blir inordnade under ett ämbetsverk (d. v. s. marinförvaltningen), som har andra huvuduppgifter.

Reservanterna föreslår, att verkstadsbyrån icke längre skall lyda direkt under marinförvaltningens souschef utan under marinöverdirektören, d. v. s. chefen för skeppsbyggnadsavdelningen.

Även om det måste anses nödvändigt att ett centralt organ inom marinförvaltningen handhar den långsiktiga planeringen av varvskapitetens utnyttjande, investeringar m. m. bör man icke utesluta att låta ett av örlogsvarven vara sammanhållande för sådana frågor och arbetsuppgifter, som bör lösas och handläggas efter enhetliga grunder för samtliga varv. Reservanterna anser det nödvändigt, att varvsdirektörerna ges så stora befogenheter som möjligt och att klara bestämmelser finns för beslutanderätten. De förordar en relativt omfattande decentralisering av beslutanderätten i alla frågor, som endast avser örlogsvarven. Verkstadsbyråns personalorganisation bör i konsekvens härmed göras så liten som möjligt.

Investeringsbehov

Reservanterna erinrar om, att under en lång följd av år ett stort investeringsbehov för örlogsvarven ackumulerats. En beräkning av investeringsbehovet har gjorts beträffande Karlskrona örlogsvarv. Som exempel på anläggningarnas tillstånd anföres därvid följande.

	Uppfördes år
Stora verkstadsbyggnaden, som inrymmer större delen av marinverkstädernas huvudkontor, stora maskinverkstaden, verktygsverkstaden, en stor del av grovplåtslageriet, tunnplåtslageriet, svetsverkstaden och smedjan m. m.	1874
Pannverkstaden	1917
Rörverkstaden	1917

	Uppfördes år
Snickeriverkstaden	1854
Båtverkstaden	1842
S. k. slipens verkstad som »provisorium»	1918
Torpedbåtsslipen	1894
Byggnad för torped- och minverkstäderna med bl. a. televerkstad i övre våningen.....	1910
Godscentralen	1857

Varvets lyftanordningar anses vara i många fall otidsenliga och otillräckliga. Särskilt gäller detta traversutrustningarna i samtliga verkstads- och förrådslokaler.

Tidsenliga och ändamålsenliga lokaler för det omfattande verkstadsmaterialförrådet saknas och detta förråd är för närvarande inrymt på omkring 50 platser inom varvsområdet. För den omfattande transportmaterielen saknas helt garage och servicearbeten får utföras i provisoriska skjul.

Personalrum o. d. utrymmen är otillräckliga och fyller till stor del icke kraven enligt gällande bestämmelser och de fordringar, som numera måste ställas på dem.

Reservanterna erinrar vidare om att Karlskrona örlogsvarv åtminstone under Muskövarvets utbyggnad kan få ytterligare ökat kapacitetsbehov, vilket i varje fall uppskattas till minst det nuvarande. I första hand följande anläggningar bör enligt reservanterna förnyas.

Den s. k. stora verkstadsbyggnaden med anläggningar för personalrum, maskinverkstäder, rörverkstad, plåtverkstad, nybyggnadsbädd och smedja.

Elverkstäder.

Kontorsbyggnad.

Ång- och värmecentral.

Kraftcentral och en del av de elektriska anläggningarna.

Acetylengasverk.

Galvaniseringsverkstad.

Båtverkstad.

Torpedbåtsslip.

Garage med serviceverkstad.

Viss lyftutrustning och delar av maskinparken.

Nu nämnda investeringar anses vara förutsättning för en modern drift vid varvet. De bedömes av reservanterna draga en kostnad av omkring 75 miljoner kronor enligt prisläget 1956 och anses vara ett minimum. Anläggningarna lämpar sig även för civil produktion och en övergång till dylik underlättas om anläggningarna är tidsenliga.

Nybyggnad av kontorslokalerna möjliggör bl. a. en koncentrerad administration. I denna byggnad skulle även inrymmas ett ritkontor. Behovet härav har understrukits av örlogsvarvsutredningen i särskilt yttrande.

Yttranden

Beträffande örlogsvarvens uppgifter i framtiden, speciellt produktionsinriktningen inom verkstäderna ansluter sig *försvarets civilförvaltning* till utredningens förslag, att varvens kapacitet i princip skall avpassas allenast till marinens behov. Även *marinledningen* bedömer utredningens riktlinjer vara riktiga och förklarar ett fritt expanderande storvarv icke vara ett marinens eller försvarets intresse. En ökad spridning av underhållsverksamheten är i stället föremål för fortlöpande uppmärksamhet. I stort sett samma synpunkter framföres av *försvarets fabriksstyrelse*, som därjämte erinrar om att den beslutade överflyttningen av pjäshylsverkstaden snarast bör ske. *Statens organisationsnämnd* anser, att i stort sett endast underhåll och ombyggnader bör förekomma vid örlogsvarven och att dessas nuvarande kapacitet därför kan minska med 20 procent. Statlig verksamhet bör enligt organisationsnämnden begränsas i största möjliga utsträckning och försvarets institutioner icke utnyttjas för reglering av arbetsmarknaden. *Statens sakrevision* anför liknande synpunkter. *Sveriges civilingenjörsförbund* och *Sveriges industriförbund* ansluter sig även till utredningen och samma kan i princip sägas vara fallet med *Sveriges varvsindustriförening*. Däremot anser *riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap*, att örlogsvarvet i Karlskrona bör ges kompletterande civila arbetsuppgifter och även *kommerskollegium* förutsätter beträffande nämnda varv en mindre restriktiv inställning till antagandet av civila beställningar för att möjliggöra en jämn sysselsättning för den personal, som normalt kräves för arbetena på marinens fartyg. Såväl *arbetsmarknadsstyrelsen* som *länsstyrelsen i Blekinge län* understryker i sina yttranden örlogsvarvets i Karlskrona betydelse ur arbetsmarknadssynpunkt och hävdar, att nybyggen och civila beställningar bör förekomma i större utsträckning än vad utredningen förutsatt. Även *1953 års utredning angående statliga företagsformer* erinrar om nämnda örlogsvarvs betydelse för Blekinge och om önskvärdheten av en ökad rörelsefrihet för varvet. Liknande synpunkter har framförts av *Karlskrona stad*, *Försvarets civila tjänstemannaförbund* och *Försvarsverkens civila personals förbund*. Karlskrona stad erinrar om att av personer, vilka var anställda vid företag i staden, omfattande mer än fem arbetstagare, i april 1957 i det närmaste 40 procent var anställda vid marinverkstäderna och varvets byggnadsavdelning. Betydelsen härav för stadens skatteunderlag belyses i yttrandet. *Statsverkens ingenjörsförbund* framhåller, att nybyggnadsarbeten är naturliga och lämpliga för örlogsvarven. Även *Sveriges arbetsledareförbund* synes förorda ett utvidgat produktionsprogram. *Landsorganisationen i Sverige* anser, att utredningen varit alltför restriktiv när det gäller antagande av civila beställningar. Man bör i stället eftersträva en ökad civil sysselsättning för att kunna bedriva örlogsvarvet i Karlskrona i oförminskad eller ökad omfattning.

Endast ett fåtal av remissmyndigheterna har yttrat sig i frågan om sättet för örlogsvarvens inlemmande i marinkommandoorganisationen. *Försvarets civilförvaltning* ansluter sig i allt väsentligt till vad utredningen anfört i nämnda hänseende men anser dock att marinkommandochefen bör ha direktivrätt i stället för beslutanderätt i vissa förvaltningsfrågor. Beträffande dessa bör varvschefen lyda direkt under vederbörlig central förvaltningsmyndighet. *Statens organisationsnämnd* är i princip enig med utredningen men anser, att det kan ifrågasättas att utbyta den föreslagna beslutanderätten mot direktivrätt. *Marinledningen* förordar, att försök göres enligt utredningens förslag.

I vad gäller organisationsformen ansluter sig *försvarets civilförvaltning* och *marinledningen* i princip till utredningens förslag, men ställer sig tveksamma beträffande lämpligheten av en teknisk direktör och föreslår i stället, att motsvarande arbetsuppgifter skall fullgöras av en teknisk chef för de centrala planeringsorganen. Av de myndigheter som tillstyrkt majoritetsförslaget ställer sig även *statskontoret* avvisande till anordningen med en teknisk direktör. Ämbetsverket kan ej heller tillstyrka inrättandet av befattning för ekonomidirektör. *Sjöfartsstyrelsen*, *statens organisationsnämnd* och *berörda personalorganisationer* — utom arbetsledareförbundet — tillstyrker utredningens förslag. En ledamot inom organisationsnämnden uttalar sig dock för bolagsformen. *Kommerskollegium* tillstyrker utredningens förslag i vad avser örlogsvarven i Stockholm och Göteborg men ansluter sig beträffande örlogsvarvet i Karlskrona till reservanternas förslag. *Fabriksstyrelsen* föreslår att örlogsvarven uppdelas i två fristående delar, varav en militärförvaltningsdel och en verkstadsdel, den sistnämnda direkt underställd marinförvaltningen. *Sakrevisionen* anser, att endast mindre ändringar i nuvarande organisation är erforderliga, med en fastare anknytning av verkstadsrörelsen till örlogsvarvets övriga organ som riktlinje. För bolagsform uttalar sig, närmast i vad avser örlogsvarvet i Karlskrona, förutom som tidigare anförts kommerskollegium, *riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap*, *arbetsmarknadsstyrelsen*, *länsstyrelsen i Blekinge län*, *Karlskrona stad*, *Sveriges arbetsledareförbund*, *Sveriges varvsindustrieförening* och *Landsorganisationen i Sverige*. *Utredningen angående statliga företagsformer* ger icke något bestämt förord åt vare sig bolagsformen eller utredningens förslag, då den anser sig icke äga tillräcklig sakkunskap på det marina området. I varje fall bör emellertid särskilt örlogsvarvet i Karlskrona erhålla större rörelsefrihet.

Den närmare utformningen av utredningens förslag till organisation behandlas av bl. a. *civilförvaltningen*, som föreslår en sammanslagning av centralplaneringen och allmänplaneringen samt att ekonomiafdelningen utgår. Härvid skulle inköpsärenden och verkstadsbokföringen återföras till verkstadsavdelningen och återstående arbetsuppgifter övertagas av ett under varvschefen lydande kansli, vari skulle ingå intendentur-

sektionen och administrativa sektionen. Nautiska sektionen ifrågasättes utgå. *Marinledningen* föreslår, att utredningens genomgripande förslag göres till föremål för försöksverksamhet, närmast i fråga om tekniske direktören och ekonomidirektören. Häremot har marinöverdirektören anfört avvikande mening och hävdad, att utredningsförslaget bör helt följas. *Organisationsnämnden* avstyrker tekniske direktören och förordar, att den erforderliga tekniska sammanslagningen sker inom ett stabsorgan. Ekonomiavdelningen bör komma längre ner i organisationen och verkstadsbokföringen omhändertas under chefen för verkstadsavdelningen. Kontorsorganisationsdetaljen bör utgå. Utredningens förslag beträffande intendentursektionen bör ytterligare undersökas. *Sveriges civilingenjörsförbund* och *Försvarsväsendets civilmilitära ingenjörers förbund* föreslår, att vapenavdelningen utgår och dess verksamhet direkt underställes tekniske direktören. *Svenska underofficersförbundet* understryker nödvändigheten av serviceverkstäderna.

Beträffande förrådsorganisationen föreslår *försvarets civilförvaltning* införandet av en förrådsavdelning medan däremot *marinledningen* icke anser det möjligt att vid tidpunkten för avgivandet av remissyttrandet uttala sig om möjligheten att övergå till en funktionell förrådsorganisation.

Beträffande utredningens förslag om personalfrågorna vid örlogsvarven kan *försvarets civilförvaltning* icke tillstyrka, att marinförvaltningen göres till första besvärinstans vid beslut om anställning eller entledigande av tjänsteman utan anser att besvär över dylika beslut bör anföras direkt hos Kungl. Maj:t. Samma åsikt framföres av *marinledningen* och *Försvarets civila tjänstemannaförbund*. *Marinledningen* föreslår vidare en höjning av gränsen för marinförvaltningens befogenhet att inrätta tjänster vid örlogsvarven och framhåller nödvändigheten av växeltjänstgöring för den militära och civilmilitära personalen, varför — eventuellt med undantag för vissa chefstjänster — en fördelning av tjänsterna bör ske mellan olika personalkategorier. Värdet av växeltjänstgöringen understrykes även av *Försvarsväsendets civilmilitära ingenjörers förbund* samt *officers- och underofficersförbunden*. *Personalkårutredningen* förklarar sig intet ha att erinra mot utredningens förslag beträffande varvschefens och tekniske direktörens kårtillhörighet. *Statskontoret* föreslår lägre gräns för varvschefens rätt att tillsätta tjänster och *Försvarets civila tjänstemannaförbund* föreslår formella ändringar i avseende å tillsättnings- och disciplinförfarande. *Sveriges civilingenjörsförbund* anser, att en friare lönesättning bör tillskapas.

Frågan om den fasta egendomens redovisning, finansiering m. m. har berörts av endast några få remissmyndigheter. *Fortifikationsförvaltningen* föreslår, att nuvarande organisation i avvaktan på närmare utredning angående bl. a. kustartilleriets byggnadsförvaltningar tills vidare bibehålles men ansluter sig i huvudsak till utredningens förslag till redovisnings- och finansieringsbestämmelser. Reservanterna anses icke ha tillräckligt beaktat svårigheterna att skilja ut de byggnader, områden m. m.

som av dem föreslås föras över till en särskild varvsfond. *Försvarets civilförvaltning* anser utredningens förslag vara en enkel och rationell lösning medan *marinledningen* anser, att frågan om inrättande av en särskild kapitalfond för marinverkstädernas fasta egendom, något som avstyrkts av utredningen, bör undersökas närmare. *Statskontoret* och *riksräkenskapsverket* kan icke tillstyrka, att driftmedel får användas vid byggnadsarbeten på sätt utredningen föreslagit. *Sakrevisionen* har däremot intet i princip att erinra häremot.

I vad avser utredningens förslag till ekonomiska föreskrifter för verkstadsrörelsen tillstyrker *försvarets civilförvaltning*, att diversemedelsredovisning enligt utredningens förslag skall tillämpas även i fortsättningen. Driftmedel bör emellertid icke få användas för att bekosta kontorsmaskiner m. m. utanför verkstadsavdelningen. *Marinledningen* anser, att skäl kan tala för redovisning över kapitalfond men vill icke motsätta sig utredningens förslag. *Riksräkenskapsverket* erinrar om att rätten till ersättningsanskaffning av maskiner icke bör få utnyttjas så, att därigenom kapaciteten nämnvärt ökas. Vidare erinrar riksräkenskapsverket om att endast senaste årets vinst på verkstadsrörelsen bör få reserveras för justering av omkostnads-pålägget. *Organisationsnämnden* anser utredningens förslag böra ytterligare utredas med sikte på någon form av fullständigare redovisning, eventuellt över en begränsad kapitalfond till vilken icke skulle hänföras fast egendom. *Sakrevisionen* förklarar att försvarets civilförvaltning bör utföra all revision.

I de yttranden som avgivits beträffande den centrala ledningen biträdes utredningens synpunkter.

Behovet av investeringar och investeringsplan för örlogsvarven, främst i Karlskrona, understrykes i flera remissyttranden. Beträffande investeringarnas omfattning uttalas däremot divergerande uppfattningar, beroende på den målsättning för örlogsvarvet som förordats.

Beträffande förslagens genomförande anför *marinledningen* att successiva försök bör göras. *Statskontoret* anser, att kostnadsfrågorna bör ytterligare utredas före ställningstagandet till utredningens förslag.

Reservanternas förslag har gjorts till föremål för kommentarer i några av de yttranden, vari utredningens majoritetsförslag tillstyrkts. *Försvarets civilförvaltning* anser sålunda, att de av reservanternas redovisade olägenheterna i nuvarande organisation bättre avhjälpes genom majoritetsförslaget. Reservantförslaget säges medföra en föga rationell dubbelorganisation. *Marinledningen* anser de av reservanternas anförda olägenheterna i flera fall överdrivna eller missvisande och framhåller att produktionsinriktningen synes vara en annan än majoritetens. Det viktigaste problemet anser *marinledningen* vara den bristande samordningen mellan de militärtekniska avdelningarna och marinverkstäderna. *Försvarsverkens civila personals förbund* förklarar marinens prioritetskrav vara hinder för en med andra civila företag jämförlig drift och att bolagsformen skulle medföra minskning i

marinens beställningar. Likaså anses den civila varvskonjunkturen oviss. Förbundet vänder sig även mot reservanternas uttalande att det skulle vara lättare att anpassa arbetsstyrkan efter det aktuella behovet om marinverkstäderna drevs i bolagsform. *Försvarsväsendets civilmilitära ingenjörers förbund* betonar, att reservationsförslaget innebär att marinens prioritetskrav icke kan tillgodoses eller garanteras, att gränsdragningen mellan verksamheterna ytterligare skärpes och att effektiviseringen och rationaliseringen begränsas till produktionssidan.

Avdelning III. Karlskronavarvsutredningen

Karlskronavarvsutredningens arbete har haft till syfte dels att bedöma huruvida förutsättningar föreligger för civil varvsdrift i Karlskrona, dels att beräkna investeringsbehovet för Karlskrona örlogsvarv.

För att få en bakgrund till sitt bedömande angående förutsättningarna för civil varvsdrift har utredningen lämnat redogörelse för utvecklingstendenserna inom sjöfart och varvsindustri m. m. För inhämtande av upplysningar härom torde få hänvisas till betänkande (s. 14 ff.).

Vid beräkningen av investeringsbehovet för Karlskrona örlogsvarv, för vilken särskilda experter anlåtats, har två alternativ uppgjorts, båda avseende marinverkstädernas investeringsbehov.

Alternativen avser dels (alternativ I) ett varv med relativt framträdande civil produktion och med marina arbeten som grundbeläggning, dels ock (alternativ II) ett örlogsvarv med de av 1953 års örlogsvarvsutrednings majoritet angivna arbetsuppgifterna. Investeringsbehoven anges av utredningen till 60 miljoner kronor i alternativ I och 20 miljoner kronor i alternativ II. Rörande de åtgärder som förutsättes i de skilda alternativen må följande anföras.

För ett genomförande av *alternativ I* fyller kajer och pিরer rimliga krav efter beslutad utbyggnad av utrustningspir och verkstadskaj enligt etapperna 1—3 i föreliggande plan för beredskapsarbeten.

Maskinutrustningen för maskinverkstäderna är i stort sett tillräcklig och fyller rimliga krav.

Vissa utrustningsverkstäder måste utvidgas något, t. ex. för rörläggare, timmermän, snickare och installationselektriker.

Åtskilliga byggnader är gamla och bristfälliga, föga ändamålsenliga och dessutom i en del fall brandfarliga.

Bäddar eller byggdockor för nybyggnader av i alternativet I förutsatt storlek jämte tillhörande plåtbearbetnings- och svetsningsverkstäder saknas.

För att ernå en effektivare och billigare drift måste man delvis omgruppera verkstäderna.

Torrsättningsmöjligheterna för fartyg är visserligen många på grund av ett relativt stort antal dockor, men för fartyg över 98 m längd finns endast en torrsättningsmöjlighet, vilket är otillräckligt.

För en sådan varvsdrift, som avses i *alternativet II*, är anläggningarna i stort sett tillräckligt dimensionerade och utrustade. Beträffande maskin-

verkstäderna föreligger t. o. m. en viss överdimensionering. I vad avser byggnaderna gäller dock vad tidigare sagts i alternativet I.

En viss omgruppering av verkstäderna anses önskvärd liksom i alternativet I.

Torrställningsmöjligheterna för större fartyg bör även i detta alternativ ökas, även om varvets inriktning kan motivera, att mindre resurser godtas än i alternativet I.

För *båda alternativen* gäller att själva verkstadsdriften bör koncentreras till områdena väster om torpedbåtsslipen med de där befintliga dockanläggningarna. Lindholmen bör ej användas för verkstäder och Polhemsdockan ej utbyggas på grund av det stora avståndet från övriga dockor och därmed sammanhängande verkstäder och förråd. Den bör användas endast i specialfall.

Området Ormgropen och bostadsområdet Göta Lejon anses välbelägna och förutsättes bli utnyttjade för varvsrörelsen.

Vid beräkningen av investeringsbehoven i de båda alternativen har beaktats, att alternativet II utan större svårigheter skall kunna utvecklas mot alternativet I liksom även detta skall kunna utvecklas genom en vidare utbyggnad. Alternativet II innebär, att man i stort sett behåller nuvarande möjligheter till nybyggnad av fartyg. En väsentlig förbättring av dessa skulle enligt utredningen medföra så stora kostnader, att de — med hänsyn till varvets tänkta huvudsakliga arbetsuppgifter i detta alternativ — icke kan anses tillräckligt motiverade.

I alternativet I har eftersträvat att ge produktionen en så stor rörlighet som möjligt mellan civila och marina arbeten. Utredningen erinrar emellertid om att för det fall att de marina arbetena skall bibehållas som grundbeläggning — för nu överskådlig tid utgår utredningen härifrån — full rörlighet icke kan uppnås utan olägenheter i form av snedbelastning avdelningarna emellan. Vissa avdelningar är nämligen med hänsyn till marinens arbeten större än motsvarande vid ett civilt varv och blir sålunda icke fullt belagda vid full sysselsättning med civila arbeten inom andra avdelningar. Man får därför som en förutsättning för jämn sysselsättning räkna med att vissa marina arbeten alltid finns tillgängliga. Omvänt torde full beläggning med marina arbeten på ett i väsentlig utsträckning för civil produktion inriktat varv medföra motsvarande sysselsättningsproblem för vissa andra avdelningar. I den för alternativet I redovisade investeringsberäkningen kan rörlighet uppnås inom ganska vida gränser. Sålunda torde enligt utredningen ungefär två tredjedelar av kapaciteten utan väsentlig risk för snedbelastning kunna tas i anspråk uteslutande för det ena eller andra slaget av arbeten. Större rörlighet anses icke erforderlig, åtminstone inom en för utredningen bedömbär framtid.

Utredningen har för att få en utgångspunkt för beräkningen av verkstädernas och andra lokaliteters storlek utgått från vissa arbetshypoteser härutinnan, innebärande i alternativet I ungefär 1 800 arbetare och i alternativet II av marinförvaltningen i maj 1958 beräknat arbetarbehov för

marinens arbeten under budgetåret 1959/60, cirka 1 200 arbetare. Dessa hypoteser innebär emellertid i och för sig icke några uttalanden om varvets sysselsättning i ena eller andra alternativet, utan anges endast som utgångspunkt för investeringsberäkningarna.

Vid beräkningen av investeringsbehovet för alternativet I har eftersträfvats att ge varvet så stor konkurrensförmåga som möjligt inom en rimlig kostnadsram. En avvägning har skett bl. a. med hänsyn till storleken av de fartyg, vilka bör kunna byggas eller repareras. Med hänsyn till tendensen hos fördelningen av fartygen på storleksgrupper har utredningen utgått från att man bör kunna bygga fartyg upp till åtminstone 8 000 ton dödvikt. När det gäller reparations- och klassningsarbeten, begränsas åtminstone de sistnämnda av storleken av de dockor, som står till förfogande för torrsättning. Dessa motsvarar fartyg upp till 16 000 ton dödvikt. Att omhändertaga så stora fartyg rymmes inom investeringsramen för alternativet I. Detta anses av utredningen vara en rimlig begränsning.

I alternativet I räknas vidare med en någorlunda kontinuerlig nybyggnad av marina fartyg.

I alternativet II kan civila beställningar utföras i ungefär nuvarande utsträckning. Vissa möjligheter till nybyggnad av fartyg föreligger. Vidare har förutsatts, att verkstadsarbetet koncentreras på sätt föreslagits av örlogsvarvsutredningen.

Utredningen erinrar om att utöver nu angivna kostnader bör beaktas, att ett investeringsbehov föreligger även för de militärtekniska avdelningarna. Fortifikationsförvaltningen har sålunda vid olika tillfällen på förslag av chefen för marinen för nämnda ändamål föreslagit åtgärder till en sammanlagd kostnad av 19 miljoner kronor, av vilken 11 miljoner kronor under befästningars delfond. Utredningen anför, att dessa önskemål torde kvarstå.

Utredningen har vidkommande den andra delen av sitt uppdrag dragit den slutsatsen, att tillräckliga förutsättningar icke nu föreligger att i Karlskrona med framgång bedriva civil varvsdrift i sådan omfattning, att örlogsvarvets organisation behöver anpassas därefter. Utredningen erinrar om de stora investeringar som kräves för att tekniskt utrusta varvet för större civil produktion och som icke upphör med engångsupprustningen utan måste fortgå kontinuerligt. Rörande utgångspunkterna för sitt ställningstagande anför utredningen i huvudsak följande.

En bedömning av förutsättningarna för civil varvsdrift i Karlskrona måste grundas på dels Karlskronavarvets särskilda förhållanden och dels betingelserna för varvsindustrien över huvud taget.

Utredningen erinrar om att det vid örlogsvarvet i Karlskrona finns en gammal, van och yrkeskunnig arbetarstam, en kår av arbetsledare, andra tjänstemän och företagsledare, som skulle kunna utgöra en god stomme i den personaluppsättning, som behövs för ett civilt varv, samt en varvsanläggning, som genom upprustning och komplettering skulle kunna anpassas även till civil varvsdrift. I dessa avseenden förklaras förutsättningar föreligga för civil varvsdrift i Karlskrona.

De nautiska förhållandena präglas för örlogsvarvets del av en lång sjöfront med goda djupförhållanden för de mera allmänt förekommande fartygen. Djupförhållanden och kajlängder är bättre vid varvet än i handelshamnen.

Utredningen erinrar om att sjöfarten på Karlskrona är ganska liten. Då ett fartyg skall anläggas för reparations-, underhålls- eller klassningsarbete, är emellertid slutlossningshamnen av stor betydelse vid val av reparationsvarv. Dessa arbeten måste nämligen som regel utföras med tomt fartyg. Ur denna synpunkt anses därför Karlskronavarvets förutsättningar mindre goda. Utredningen anför vidare, att även om handelshamnen skulle göras större och effektivare, någon väsentlig ökning i sjötrafiken icke torde vara att förvänta med hänsyn till Karlskronas handelsgeografiska läge.

Det är fördelaktigt för ett varv att genom närbelägna industrier eller mindre företag kunna komplettera de egna resurserna på vissa områden. Härigenom kan nämligen både organisation och kapitalbehov nedbringas. Karlskronavarvet anses mindre väl lottat i detta avseende.

Redarens val av reparationsplats påverkas ofta av en önskan att låta fartyget gå till hemorten. Härigenom förenklas och förbilligas rederiets inspektions- och kontrollverksamhet. I detta avseende gynnas sålunda varven i de större sjöfartsstäderna.

Det bör vidare erinras om att en del av våra större rederier (rederikoncerner) har organisatorisk och ekonomisk anknytning till varv. I vissa lägen, t. ex. vid sysselsättningssvårigheter vid varven, kan detta bli avgörande för var nybyggnads- eller reparationsarbeten placeras.

När det gäller att konkurrera om nybyggen får man icke bortse från den fördel ett varv kan ha av en väl inarbetad kundkrets och dennas benägenhet att anlita sina gamla förbindelser. Att arbeta in sig på marknaden tar lång tid, under vilken man, liksom under den fortsatta verksamheten, måste vara beredd att ta stora ekonomiska risker. Man behöver en omfattande och dyrbar organisation för ackquisition inom och utom landet. Detta gäller icke blott nybyggnads- utan även reparationsarbeten. En omfattande anbudsgivning och därmed förenat kalkyleringsarbete erfordras sålunda, liksom kontakter av olika slag. Av mycket stor betydelse är även att kunna ge beställaren stora och långfristiga krediter — ofta upp till 50 till 60 procent av beställningssumman på en tid av fem till sju år.

Frågan om civil varvsdrift i Karlskrona måste ses även mot bakgrunden av hur man bedömer möjligheterna att utnyttja en ökad civil varvskapacitet i Sverige. Man bör sålunda försöka göra en prognos om sysselsättningen inom varvsindustrien. Utredningen förklarar, att en sådan prognos alltid är osäker och lätt kan genom yttre händelser, såsom en utrikespolitisk kris, få sina förutsättningar rubbade. Varje sådan prognos påverkas dessutom ofrånkomligen av betraktarens optimism eller pessimism. Utredningen anser dock att en mera allmän tendens bör sökas, varvid man icke får låta sig alltför mycket influeras av dagens läge utan ta hänsyn till vad man nu kan skönja för de närmaste fem till tio åren.

Den svenska handelsflottans utveckling karakteriseras av en tendens mot färre men större enheter. Denna tendens medför, att ett varv numera måste kunna bygga och reparera rätt stora fartyg, om man över huvud taget skall kunna konkurrera på marknaden. Särskilt när det gäller nybyggen är att märka, att de svenska större och medelstora varven sedan början av 1940-talet har gjort stora investeringar för att modernisera sina

anläggningar och numera är i stort sett modernt och rationellt utrustade. För Karlskronavarvets del har utredningen vid beräkningen av investeringskostnaderna i alternativet I — för att täcka en någorlunda stor del av de aktuella fartygsstorlekarna men samtidigt stanna vid en rimlig investeringskostnad — räknat med nybyggnad av fartyg endast upp till 8 000 ton dödvikt. I och för sig skulle det ur konkurrenssynpunkt ha varit önskvärt att kunna bygga ännu större fartyg, och tanken på en utveckling häremot bör betraktas såsom realistisk.

De svenska varvens kapacitet har under efterkrigsårens uppbyggnad av handelsflottorna i världen i stor utsträckning använts för nybyggnader. Det är icke uteslutet, att en mättnad i behovet av nybyggen nu inträtt. Vissa tecken, minskat antal order på nya fartyg — i stort sett inga under år 1958 — ökat antal upplagda fartyg och annulleringar av tecknade kontrakt, talar härför. De moderna fartygens ökade storlek och fart medför även i och för sig ett minskat behov av antal enheter. Därtill kommer, såsom ovan sagts, att skeppsvarven de senare åren expanderat kraftigt.

Det må erinras om att nybyggnadskapaciteten i världen för närvarande är tio procent av världshandelsflottan, vilket med hänsyn till dennas genomsnittligt låga ålder är mer än vad normalt behövs för förnyelse. Modernisering, utbyggnad och rationalisering av varven pågår oavbrutet och ökar kapaciteten ytterligare. Man kan sålunda räkna med att varvens kapacitet ett stycke in på 60-talet till mindre del än nu kommer att upptagas av nybyggen. Detta innebär, att de kommer att inrikta sig mera på reparationsarbeten, varigenom den redan nu hårda konkurrensen på detta område kommer att ytterligare skärpas.

Den svenska sjöfarten är till stor del inriktad på linjefart. Linjenätet torde emellertid numera vara utbyggt i sådan utsträckning, att utvecklingsmöjligheterna, utom genom ökad turtäthet eller annan service på existerande linjer, är ganska begränsade. De traditionella sjöfartsländernas svårigheter att möta konkurrensen från fartyg under s. k. bekvämlighetsflagg eller subventionerade av hemlandet bör också beaktas.

De svenska varven är till stor del beroende av utländska beställningar. Sålunda är deras nybyggnadskapacitet för närvarande till 70 procent, i ton räknad, upptagen av sådana. I utlandet upprustar man emellertid varvsindustrien, delvis med statlig hjälp eller med hjälp av främmande krediter. Länder, som förut icke haft någon varvsindustri, planerar att skapa sådan eller har redan börjat därmed. Byggandet av nationella handelsflottor kan stimulera denna utveckling. I vissa länder, t. ex. Japan, i vilka varvsindustrien genom den snabba utbyggnaden under högkonjunkturen efter senaste världskriget fått en stor överkapacitet, har statligt stöd åt varven aktualiserats för att underlätta dessas kreditgivning. Samtidigt kan man vänta, att de utländska varven — vilka ännu icke är så starkt rationaliserade som de svenska — ytterligare moderniseras och effektiviseras och därigenom kan bjuda hårdare konkurrens än för närvarande. Genom bättre möjligheter att arbeta i skift kan de redan i många fall bygga och repararera snabbare. Den utländska konkurrensen kan därför väntas bli svårare.

Även möjligheten att vid haverier snabbt kunna ta hand om fartygets last är av betydelse. Härvid gynnas länder, i vilka stuveriarbete kan ske i skift hela dygnet.

När det gäller det totala reparationsbehovet, kan å ena sidan den genomsnittligt relativt låga åldern hos nuvarande tonnage medföra ett minskat

underhållsbehov. Å andra sidan är emellertid moderna fartyg tekniskt komplicerade och kräver mycket underhåll. Allt mindre av detta kan utföras av fartygens egen personal, eftersom specialutrustning och specialpersonal kräves. Detta gynnar särskilt varv med för ändamålet avsedda speciella resurser.

Den andel av det svenska tonnage, som sysselsättes i trafiken på Sverige, minskar, under det att samtidigt den andel, som trafikerar rutter enbart mellan främmande länder, ökar. Detta kan medföra mindre total reparationsmängd för svenska varv.

Utredningen har enligt sina direktiv undersökt, huruvida intresse finns inom svensk varvsindustri eller rederinäring att överta eller i annan form driva varvsrörelsen i Karlskrona. Så förklaras icke vara fallet.

Utredningen anför, att dess slutsats beträffande förutsättningarna för civil varvsdrift i Karlskrona icke bör undanskymma behovet och önskvärdheten av att materiellt och personellt utrusta varvet så, att det kan arbeta så effektivt och billigt som möjligt. Särskilt viktigt blir detta, om det planerade Muskövarvet får så liten kapacitet, att marinens till Stockholmsområdet förladga fartyg i större utsträckning måste anlita Karlskronavarvet. Kostnaden kommer nämligen då att bli högre genom fartygens förflyttning m. m. Det är, förklarar utredningen, över huvudtaget av största vikt, att varvet kan arbeta effektivt och billigt inom sitt arbetsområde. Härigenom borde det i större utsträckning än hittills ansetts vara fallet bli fördelaktigt att i Karlskrona i konkurrens med civila varv utföra arbeten för marinen.

Utredningen erinrar om att de investeringar, som göres för att främja de marina arbetsuppgifterna, även i viss utsträckning torde få värde vid civila arbeten. Härigenom bör det bli lättare att inom ramen för örlogsvarvets huvuduppgifter utjämna sysselsättningen genom arbetsobjekt i konkurrens med den enskilda industrien.

Utredningen understryker slutligen, att den behandlat sitt uppdrag utslutande med utgångspunkt i att vanliga konkurrensförhållanden skall råda. Det har icke legat inom uppdragets ram att taga hänsyn till arbetsmarknadsläget i Karlskrona och sydöstra Blekinge i övrigt. Huruvida det ur denna synpunkt är önskvärt eller erforderligt att öka arbetstillgången genom särskilda stödåtgärder, t. ex. att i ökad utsträckning anlita örlogsvarvet i Karlskrona för nybyggnad eller underhåll av svenska statens fartyg, oberoende av konkurrensen med annan varvsindustri, anses sålunda vara en fråga, som faller utanför utredningens uppdrag.

Yttranden

Invändningar mot utredningens slutsatser angående förutsättningarna för civil varvsdrift i Karlskrona har endast gjorts av *länsstyrelsen i Blekinge län, stadsfullmäktige i Karlskrona* och *marinverkstäderna i Karlskrona*. I dessa yttranden anses förutsättningarna gynnsammare än vad ut-

redningen anført. Å andra sidan anser t. ex. *sjöfartsstyrelsen* sjöfartskrisen vara så djupgående att det ej är troligt att sysselsättningsproblemen vid varvet skulle lösas även om det fick mycket goda resurser för civila objekt och *Smålands och Blekinge handelskammare* anser varvsrörelsen väl tillgodosedd i Småland och Blekinge. Med hänsyn till sjöfartskonjunkturen och den betydande överkapaciteten anser handelskammaren det olämpligt att genom stora investeringar öka spänningen mellan tillgång och efterfrågan. *Kommerskollegium*, *riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap*, *arbetsmarknadsstyrelsen* och *Sveriges varvsindustriförening*, som instämmer i utredningens slutsatser angående förutsättningarna för civil varvsdrift, anser att verksamheten ändock bör bedrivas som bolag medan 1953 års utredning rörande de statliga företagsformerna under hänvisning till utredningens slutsatser angående möjligheterna för civil varvsdrift, vilka synes göra det omotiverat att giva varvsrörelsen en självständig ställning, förklarar att företagsformen synes helt kunna anpassas efter de militära behoven. Även i en del andra yttranden beröres i samband med förutsättningarna för civil varvsdrift frågan om företagsformen. Sålunda anför *Försvarsverkens civila personals förbund*, att verksamheten bör bedrivas i så industrimässiga former som möjligt och att goda möjligheter bör ges till civil produktion av fartyg och *Sveriges arbetsledareförbund* anser, att varvet bör omorganiseras till ett civilt varv.

Av investeringsförslagen förordas alternativet II (det mindre alternativet) av *marinledningen*, *fortifikationsförvaltningen*, *försvarets civilförvaltning*, *försvarets förvaltningsdirektion*, *statskontoret*, *kommerskollegium*, *statens organisationsnämnd*, *statens sakrevision*, *riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap*, *Sveriges civilingenjörsförbund* och *Försvarsväsendets civilmilitära ingenjörers förbund*. *Fortifikationsförvaltningen* liksom även i princip *överbefälhavaren* framhåller, att merkostnader utöver alternativ II icke bör belasta försvarsanslag. *Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap* anser å andra sidan att hänsyn vid investeringarna bör tagas även till att civila arbeten skall kunna utföras. I princip kan vidare även *försvarets fabriksstyrelse* och *sjöfartsstyrelsen* anses ansluta sig till den med alternativ II avsedda målsättningen medan *Sveriges industriförbund* och *Sveriges varvsindustriförening* kan sägas intaga en mera restriktiv hållning.

Alternativ I förordas av *länsstyrelsen i Blekinge län*, *stadsfullmäktige i Karlskrona*, *Försvarets civila tjänstemannaförbund*, *Försvarsverkens civila personals förbund*, *Svenska underofficersförbundet* samt *marinverkstäderna i Karlskrona*.

Arbetsmarknadsstyrelsen förklarar i sitt yttrande, att snara och genomgripande åtgärder nu är oundgängliga med hänsyn till att varvets underhåll och modernisering eftersatts. Sociala hänsyn och samhälleliga kostnader för arbetslöshetens bekämpande bör noga beaktas vid det slutliga ställningstagandet till frågan om marinverkstädernas produktionsinriktning,

kapacitet och investeringsbehov. Ett detaljerat investeringsprogram, utarbetat på grundval av de nu föreliggande förslagen bör enligt styrelsens åsikt snarast fastställas, turordnas och projekteras. Förslag i nämnda hänseenden bör upprättas i nära samverkan mellan marinförvaltningen, fortifikationsförvaltningen och arbetsmarknadsstyrelsen. Med hänsyn till den omfattande beredskap mot arbetslöshet, som är nödvändig i östra Blekinge, finner styrelsen det naturligt, att om- och nybyggnadsarbetena vid marinverkstäderna får ingå i arbetslöshetsberedskapen. Statsbidrag till statliga och kommunala beredskapsarbeten i östra Blekinge har under åren 1957 och 1958 beviljats med sammanlagt cirka 10,8 miljoner kronor. Samtidigt har cirka en miljon kronor utbetalats av byggnadsarbetarnas erkända arbetslöshetskassa till medlemmar i Karlskronaområdet. Styrelsen skulle mot bakgrunden härav och under hänsynstagande till sysselsättningsläget i angränsande områden kunna under ett antal år bedriva beredskapsarbeten vid marinverkstäderna i form av anläggnings- och byggnadsarbeten för cirka fem miljoner kronor årligen. Härutöver skulle beställningar avseende viss utrustning i samband med investeringsprogrammets genomförande kunna utläggas som stödbeställningar hos marinverkstäderna inom ramen för de bemyndiganden, styrelsen tidigare erhållit för stödbeställningar därstädes. Särskilda medel till maskinanskaffning och sådana byggnadsarbeten, som icke lämpligen kan bedrivas som beredskapsarbeten, bör däremot ställas till marinförvaltningens förfogande. Målsättningen bör vara att med framgång kunna konkurrera om marina nybyggnadsarbeten och att i ökad utsträckning erhålla civila beställningar. Arbetsmarknadsstyrelsen erinrar slutligen om sitt tidigare avgivna yttrande angående företagsformen för marinverkstäderna, innebärande tillstyrkan av bolagsform.

Avdelning IV. Departementspromemorian

Efter en översiktlig erinran om innebörden av tidigare förslag m. m. rörande örlogsvarvens organisation konstateras i departementspromemorian, att bakgrunden till 1953 års örlogsvarvsutrednings överväganden angående örlogsvarvens uppgifter numera ändrats i viktiga hänseenden. Sålunda innebär det år 1958 fattade försvarsbeslutet på längre sikt en väsentlig minskning av flottan och dess fredsverksamhet. Detta har enligt promemorian redan resulterat i viss nedskärning av örlogsvarvens arbetsstyrka trots att åtgärder i form av utläggande av stödbeställningar vidtagits. Utvecklingen belyses i promemorian av följande uppgifter rörande sysselsättningen vid varven.

Antalet anställda (tjänstemän och arbetare) vid marinverkstäderna i Karlskrona och Stockholm samt verkstadsavdelningen i Göteborg har sålunda gått ned från respektive cirka 2 100, 1 100 och 200 den 1 januari

1956 till respektive 1 850, 700 och 150 den 1 januari 1960. För de närmaste två budgetåren räknar marinförvaltningen med en sysselsättning vid nuvarande i och för sig otillfredsställande produktivitetläge av cirka 1 100 arbetare för marinens behov vid Karlskrona örlogsvarv. För närvarande är anställda cirka 1 600 arbetare. Av dessa sysselsättes alltså cirka 500 med övriga statliga arbeten, enskilda beställningar och stödarbeten. Vid örlogsvarvet i Stockholm räknar man med tillgång till marina arbeten för samtliga omkring 740 arbetare och för örlogsvarvet i Göteborg räknas likaledes med ett behov för marinens räkning av för närvarande anställda cirka 160 arbetare.

I promemorian anföres, att det vid ärendets beredning inom försvarsdepartementet ansetts erforderligt att med hänsyn till anförda omständigheter underkasta frågan om örlogsvarvens organisation ytterligare utredning. Problemen har härvid enligt promemorian varit väsentligt olika när det gäller örlogsvarven i Stockholm och Karlskrona. För Stockholmsvarvets del har frågor i samband med den beslutade utflyttningen till Muskö stått i förgrunden under det att arbetsmarknadspolitiska spörsmål fått ägnas särskild uppmärksamhet i fråga om Karlskronavarvet. Dessa varv behandlas därför i promemorian var för sig. Förhållandena vid Göteborgs örlogsvarv behandlas i promemorian i största korthet.

I promemorian föreslås, att driften vid marinverkstäderna i Karlskrona skall ombesörjas av ett statligt aktiebolag. Ett särskilt avsnitt i promemorian ägnas åt frågor om bolagets bildande, finansiering m. m.

När det gäller örlogsvarvet i Karlskrona lämnas i promemorian följande uppgifter rörande antalet anställda per den 1 januari 1960 m. m. vid marinverkstäderna.

Vid marinverkstäderna i Karlskrona uppgick antalet anställda vid årsskiftet 1960 till omkring 2 000 personer. Därav var omkring 1 600 arbetare och 400 tjänstemän (cirka 150 arbetare är utlånade till de militärtekniska avdelningarna). Medelåldern är relativt hög. Av de omkring 1 600 arbetarna är sålunda 1 000 i åldern 35—55 år, varav 540 i åldern 45—55 år. Av de manliga tjänstemännen — omkring 300 — är 235 i åldern 35—60 år, varav 135 i åldern 45—60 år. Endast ett fåtal arbetare och tjänstemän i nu berörda åldersgrupper är ogifta.

Det har enligt promemorian beräknats att vid marinverkstäderna skulle, om produktionen uteslutande inriktas på arbeten för marinens räkning, under de närmaste åren kunna sysselsättas omkring 1 450 personer, varav 1 150 arbetare och drygt 300 tjänstemän. Härvid har utgångspunkten varit nuvarande produktivitet vid verkstäderna. Det bör emellertid enligt promemorian observeras, att produktiviteten för närvarande är relativt låg. Vissa uppskattningar av arbetskraftsbehovet vid en starkt rationaliserad drift, vilken bör kunna åstadkommas genom investeringar och viss intern omorganisation, ger enligt vad som anföres i promemorian klart vid handen att antalet anställda kan reduceras ytterligare i icke obetydlig omfatt-

ning. Det synes inte uteslutet, att det totala antalet anställda under denna förutsättning skulle komma att nedgå till 1 000 eller lägre.

I promemorian framhålles, att örlogsvarvet i Karlskrona har stor betydelse för sysselsättningen i sydöstra Blekinge, särskilt i Karlskrona. Våren 1957 var sålunda enligt uppgift av länsarbetsnämnden i Blekinge 40 % av i företag i Karlskrona med över fem anställda sysselsatt personal anställd vid marinverkstäderna och byggnadsdepartementet. Inemot 15 % av hela antalet inkomstskattekronor i Karlskrona belöpte på civil personal anställd vid örlogsvarvet. Landsändan saknar i stort sett tyngre industrier, till vilka vid örlogsvarvet friställd arbetskraft kan förflyttas.

Med hänsyn till det anförda har det enligt promemorian vid ärendets beredning inom försvarsdepartementet stått klart, att frågan om den framtida produktionsinriktningen vid Karlskronavarvet icke får betraktas uteslutande som ett militärt problem. Särskild vikt måste fästas vid arbetsmarknadsläget och de näringspolitiska förhållandena i östra Blekinge. Ett i promemorian framlagt förslag till investeringsprogram — vilket redovisas i det följande — syftar till att få till stånd en sådan produktionsinriktning och konkurrenskraft vid marinverkstäderna att den befarade krympningen av sysselsättningen blir den ofrånkomligt minsta. Statens företagareansvar gentemot de anställda och kommunen synes bjuda att en sådan lösning väljes.

I promemorian erinras om, att länsarbetsnämnden i Blekinge län i yttrande över 1953 års örlogsvarvsutrednings betänkande beträffande befolknings- och arbetsmarknadsförhållandena anför bland annat

att folkmängden i Blekinge minskat oavbrutet sedan 1900-talets början och även under de senaste åren;

att denna minskning sedan år 1945 helt hänför sig till Karlskronaområdet;

att arbetsmarknaden är dålig i Karlskronaområdet med arbetslöshet året om, särskilt stor på vintern;

att inom området särskilt erfordras tung industri;

att marinverkstäderna är östra Blekinges största industri och arbetsplats och kraftigt dominerar på arbetsmarknaden i Karlskronaområdet;

samt att varje minskning av arbetstillfällen inom den militära och civilmilitära sektorn måste ersättas med nya arbetstillfällen inom den civila sektorn.

Det framhålles i promemorian att vad sålunda anförts rörande befolknings- och arbetsmarknadsförhållanden enligt länsarbetsnämndens yttrande över Karlskronavarvsutredningens betänkande alltjämt är relevant.

I promemorian påpekas, att betydande belopp har investerats i arbeten i arbetslöshetsbekämpande syfte. Av arbetsmarknadsstyrelsens yttrande över Karlskronavarvsutredningens betänkande framgår sålunda, att under

de senaste åren i genomsnitt cirka 5 miljoner kronor per år nedlagts på dylika arbeten inom östra Blekinge.

Av styrelsens yttrande framgår enligt promemorian, att behov föreligger av ytterligare sysselsättningsmöjligheter i Karlskronaområdet. Detta gäller dels sysselsättning av den art beredskapsarbetena representerar och dels mera långsiktiga åtgärder för ökad industriell verksamhet. Båda dessa behov kan enligt promemorian tillgodoses i form av byggnads- och anläggningsarbeten vid marinverkstäderna.

Karlskronavarvsutredningens undersökningar visar, anföres i promemorian, att förutsättningarna att med framgång bedriva civil varvsdrift i Karlskrona icke är gynnsamma. Genom investeringar i Karlskronavarvet, syftande till en effektiv och billig drift, borde det emellertid enligt utredningen i större utsträckning än hittills ansetts vara fallet bli fördelaktigt att i konkurrens med civila varv utföra arbeten för marinen i Karlskrona och det borde även bli lättare att inom ramen för örlogsvarvets huvuduppgifter utjämna sysselsättningen genom arbetsobjekt i konkurrens med den enskilda industrien.

Enligt promemorian medför de mindre gynnsamma konjunkturerna inom varvsindustrien att man, vid sidan av de av Karlskronavarvsutredningen nämnda arbetsuppgifterna, främst bör undersöka utsikterna inom varvsindustrien angränsande områden och i övrigt inom den mekaniska verkstadsindustrien. Den mekaniska verkstadsindustrien har, påpekas det, under de senaste decennierna varit föremål för en snabb expansion. Även den framtida utvecklingen ger på lång sikt anledning till optimism. Belägg härför får man enligt promemorian om man beaktar de stora investeringar som skett under åren efter senaste världskriget och företagens investeringsplaner för innevarande år.

Vad sålunda anförts synes enligt promemorian indicera, att vissa förutsättningar bör föreligga att i Karlskrona utifrån och ovanpå den givna och dominerande marina produktionen, som inte enbart bör bestå av underhålls- och reparationsarbeten utan även av ombyggnads- och nybyggnadsarbeten, driva en industri med inriktning mot mekanisk verkstad. Med hänsyn till arbetsmarknadsförhållandena i Karlskronaorten bör enligt promemorian också i vad avser kravet på räntabilitet av investeringarna jämförelse i viss utsträckning göras med eljest sannolika investeringar i arbetslöshetsbekämpande syfte och med ofrånkomliga utgifter för arbetslöshetsunderstöd.

Det synes enligt promemorian naturligt, att statliga investeringar i sysselsättningsbefrämjande syfte inom östra Blekinge sker vid marinverkstäderna i Karlskrona. Härigenom tillvaratages bäst redan gjorda betydande investeringar i dockanläggningar, kajer m.m. och samtidigt utnyttjas arbetarstammen vid verkstäderna inom ett arbetsområde, där den sedan generationer vunnit erkänd erfarenhet och skicklighet. Det påpekas att

den relativt höga medelåldern medför att flyttning och omskolning av denna arbetskraft är speciellt svår att få till stånd. Härtill kommer enligt promemorian att vissa investeringar i marinverkstäderna under alla förhållanden måste anses nödvändiga för att förbättra produktiviteten och därigenom förbilliga arbetena för marinens räkning. Det erinras också om, att marinverkstäderna redan i nuläget i viss mån är inriktade på civil produktion. Trots anläggningarnas och organisationens för konkurrens på den enskilda marknaden mindre lämpliga utformning har marinverkstäderna sålunda kunnat erhålla civila beställningar (stödbeställningar ej inräknade) som genomsnittligt för senaste fem åren omfattat omkring 13 % av företagens direkta produktionstimmar. Underleveranser till privata företag avseende militära arbeten har dock omfattat 5 till 6 procentenheter.

För att erhålla ett underlag för bedömande av investeringsbehovet har inom försvarsdepartementet mot bakgrunden av vad nyss anförts och på grundval av en fullständig dispositionsplan gjorts upp ett investeringsprogram med inriktning mot en koncentrerad av nuvarande anläggningar för varvs- och verkstadsdrift. Rationella förutsättningar skulle härigenom skapas för även marinens om- och nybyggnader. En viss förskjutning mot mekanisk verkstadsindustri skulle emellertid ske och den exklusiva varvs-karaktern sålunda komma att gradvis förändras. Vid en jämförelse med de beräkningar angående investeringskostnader i olika alternativ, som uppgjorts inom Karlskronavarvsutredningen, bör enligt promemorian beaktas att dessa avsett en mera renodlad varvsdrift, vilket bland annat gjort investeringar i dockanläggningar och dylikt motiverade. Det inom departementet med nyssnämnda förutsättningar uppgjorda investeringsprogrammet beräknas draga en kostnad av cirka 27 miljoner kronor. Beträffande de planerade åtgärderna m. m. i det inom departementet uppgjorda investeringsprogrammet hänvisas till en vid statsrådsprotokollet fogad bilaga (*bilaga 1*). Erforderligt antal årsarbetare inom olika yrkesgrupper för det föreslagna investeringsprogrammet, vilket skulle genomföras under en fyra-årsperiod, framgår av följande sammanställning.

Yrkesgrupp	1:a året	2:a året	3:dje året	4:e året	Totalt
Grovarbetare	70	63	35	20	188
Träarbetare	10	30	30	10	80
Murare	—	6	10	5	21
Målare	—	3	10	7	20
Järn- och plåtarbetare	40	30	10	—	80
El- och telearbetare	4	10	17	11	42
Rör- och sanitetsarbetare	—	7	10	—	17
Summa	124	149	122	53	448

Ett framgångsrikt genomförande av den målsättning, som i det föregående förutsatts för marinverkstäderna i Karlskrona, nödvändiggör emel-

lertid enligt promemorian även en organisationsform, som giver företaget verkliga möjligheter att konkurrera på den enskilda marknaden på med övriga företag lika villkor. Det är enligt promemorian till en början uppenbart, att nuvarande organisation icke är avsedd härför. Den av 1953 års örlogsvarvsutredning föreslagna organisationen åter bör, anföres det, ses mot bakgrunden av den begränsade målsättning, utredningen förutsätter, och är helt avpassad för denna. En friare företagsform, som medgiver erforderlig rörelsefrihet beträffande personal, investeringar m. m., måste därför ifrågakomma. Enligt promemorian kan det då först övervägas huruvida icke ett inordnande av nu ifrågavarande verksamhet under försvarets fabriksstyrelse kunde vara lämpligt. Inom styrelsen bedrivs redan nu en industriell verksamhet — avseende nytillverkning i huvudsak av annan karaktär än vid marinverkstäderna — i konkurrens med den enskilda industrien och en viss frihet föreligger i avseende å inrättande av tjänster och möjligheter till ackvisition. I vad gäller användning av vinstmedel samt investeringar i fastigheter och maskiner föreligger emellertid icke någon avgörande skillnad mot för marinverkstäderna gällande bestämmelser. För att vinna full konkurrensförmåga, vilket är en huvuduppgift, torde det därför enligt promemorian vara mest konsekvent att välja den för motsvarande verksamhet på enskilda marknaden vanliga företagsformen, nämligen bolagsdriften. Det erinras om att bolagsdrift tillstyrkts i ett icke ringa antal remissyttranden. Aktiebolagsformen synes enligt promemorian giva goda förutsättningar för fortlöpande rationaliseringar och effektivare drift, något som även kommer marinen tillgodo genom bland annat billigare arbeten, och främjar därmed en önskvärd rationell användning av för försvaret avsedda medel.

Av anförda skäl synes det enligt promemorian ändamålsenligt att marinverkstäderna i Karlskrona organiseras som statligt aktiebolag. I för detta gällande bolagsordning bör angivas, att bolaget skall ha till ändamål att bedriva verksamhet inom varvsindustrien och den mekaniska industrien. Styrelsen anses böra bestå av förslagsvis 5 ledamöter. Av dessa bör bland annat en representera marinen och en ha anknytning till arbetstagarna. Bland styrelsemedlemmarna bör även särskild sakkunskap från hithörande verksamhetsområde vara företrädd. Bolaget föreslås skola inom Kungl. Maj:ts kansli sortera under försvarsdepartementet. Rörande bolagets förhållande till de centrala och lokala marina myndigheterna anföres i promemorian.

Oaktat marinverkstäderna i Karlskrona gives organisationsform och inriktning mot civil drift, kommer arbetena för marinen även framgent att ha den största betydelse för produktionsinriktningen. Särskilt under uppbyggnads- och konsolideringstiden kommer dylika arbeten att vara viktiga faktorer för sysselsättningen vid företaget, men även därefter torde man för en överskådlig framtid få räkna med att marinen blir företagets största

kund. I detta sammanhang bör uppmärksammas, att kapaciteten vid Stockholms örlogsvarv krympes i och med dess utflyttning till Muskö och att personalminskningen bör ske successivt under tiden fram till utflyttningen i syfte att minska personalproblemen vid denna. Det bör för övrigt vara ett marint intresse att även i fortsättningen ha tillgång till det specialföretag i nära samband med flottans bas i Karlskrona som marinverkstäderna utgör. Att företaget samtidigt bedriver annan produktion måste ur marinens synpunkt vara värdefullt bland annat genom att företaget därigenom får kontakt med privata industrier vilket är av betydelse bland annat för den fortgående rationaliseringen, som med hänsyn till konkurrensförhållandena blir ett livsvillkor för företaget. Genom att företaget gives en relativt omfattande och kontinuerlig sysselsättning för flottan garanteras även en samlad tillgång på specialarbetare av olika slag, utrustning m. m. Det synes sålunda vara ett naturligt intresse för marinen att för sin verksamhet repliera på Karlskronavarvet. Gentemot ett fristående bolag torde någon uttrycklig replieringsskyldighet i och för sig icke böra stadgas. Å andra sidan torde det vara naturligt att utnyttja ett statens eget företag i största möjliga utsträckning för statliga myndigheters räkning och detta inte minst i föreliggande fall då en betydande grad av specialisering erfordras. Man bör därför förutsätta att marinen även i fortsättningen låter utföra underhållsarbeten vid varvet i Karlskrona till i stort sett den andel av den totala underhållsvolymen som i genomsnitt varit för handen under de senaste fem åren. Denna fråga bör närmare regleras genom avtal mellan bolaget och marinförvaltningen. Det bör även vara naturligt för marinen att i vad avser moderniseringar, ombyggnader och nybyggnader intimt samarbeta med ett företag av den speciella struktur, som marinverkstäderna i Karlskrona för närvarande har och kan bedömas äga även framöver. Ett sådant samarbete skulle bland annat kunna ske genom att företaget i god tid får del av marinens planer i ifrågasvarande hänseenden, med angivande av vilka arbeten som bedömes vara av beskaffenhet att lämpligen kunna komma i fråga under förutsättning av godtagbara priser och leveranstider. Genom avtal mellan bolaget och marinförvaltningen bör träffas överenskommelse angående erforderlig prioritet för marinens arbeten, särskilt vid beredskapstillstånd eller vid utom riket inträffad utomordentlig händelse, som i övrigt anses böra påverka försvarets beredskap. Man får även förutsätta att det kan vara lämpligt att med bolaget — i likhet med vad som skett mellan örlogsvarvet i Göteborg och vissa civila varv därstädes — träffa avtal om principer för pris-sättningen för av marinen beställda arbeten och om viss insyn i bolagets räkenskaper i avseende å desamma. Vidare torde avtal få träffas angående vissa säkerhetsanordningar och dylikt. Det bör särskilt utredas huruvida det område, inom vilket bolagets verksamhet kommer att bedrivas, lämpligen kan undantagas från skyddsområdesbestämmelserna. Marinens prioritets- och säkerhetskrav liksom andra krav som kan bli aktuella på grund av Karlskronavarvets särskilda ställning och marinens behov kan medföra visst intrång i varvets rörelsefrihet. I den mån kompensation härför icke kan anses föreligga genom företagets särskilda förmånställning enligt ovan, torde ersättning få utgå enligt särskild överenskommelse mellan detsamma och marinen.

Om marinverkstäderna i Karlskrona ombildas till ett fristående aktiebolag kommer nuvarande örlogsvarvs producerande delar att utgå. Av

örlogsvarvet kvarstår vid sådant förhållande de militärtekniska avdelningarna med deras beställande, kontrollerande och förrådsförvaltande funktioner. Dessa avdelningar föreslås i promemorian tillsammans bilda en organisationsenhet — Karlskrona örlogsbas. Denna bör i förhållande till marinkommandochefen erhålla samma organisatoriska ställning som nuvarande örlogsvarv, d. v. s. i förvaltningshänseende lyda direkt under vederbörlig central förvaltningsmyndighet. Örlogsbasens huvuduppgift bör vara att under marinförvaltningen svara för underhåll och utrustning av flottans fartyg m. m. avsedda för marinkommando Syd. Det bör emellertid enligt promemorian övervägas att till baschefen överföra även de nu i marinkommandostaben ingående förvaltningsorganen. Inom örlogsbasen bör icke förekomma produktion i någon form. I anslutning till förrådsverksamheten kan det dock vara lämpligt att möjlighet finnes att utföra mindre serviceåtgärder av natur att icke lämpligen böra fullgöras genom en större produktionsenhet eller så speciella, att det skulle vara tyngande för en dylik enhet att behöva tillhandagå med ifrågavarande tjänster. Viktigt är enligt promemorian att hålla denna serviceverksamhet inom mycket snäva gränser för att undvika dubbelarbete och dubbling av utrustning och dylikt. Av 1953 års örlogsvarvsutredning uppdragna riktlinjer i sagda hänseende synes i huvudsak lämpliga. Örlogsbasen föreslås provisoriskt skola organiseras med utnyttjande av för örlogsvarvet i Karlskrona (med undantag av marinverkstäderna) för närvarande avsedda beställningar och tjänster. Den slutliga organisationen anses framdeles böra bestämmas på grundval av organisationsundersökningar av statens organisationsnämnd. Vid undersökningarna bör jämväl ägnas uppmärksamhet åt gränsdragningen mellan uppgifterna för örlogsbasen, å ena, och marinförvaltningen (och övriga centrala förvaltningsmyndigheter) å andra sidan. Då marinförvaltningens organisation är föremål för översyn av 1956 års försvarsförvaltningssakkunniga, anses icke anledning finnas att dryfta eventuella konsekvenser för marinförvaltningens (verkstadsbyråns) personalorganisation, av att marinverkstäderna i Karlskrona utgår ur marinens organisation utan dessa kan lämpligen övervägas i samband med ämbetsverkets organisation i övrigt.

Ett särskilt avsnitt i promemorian avhandlar frågor rörande *aktiebolagets bildande, finansiering m. m.* I promemorian anföres, att de allmänna riktlinjerna för marinverkstädernas verksamhet bör vidgas. Bolagsordningen föreslås i detta avseende få följande innehåll.

Bolagets verksamhet har till uppgift att bedriva varvs- och mekanisk verkstadsrörelse eller annan därmed förenlig verksamhet av teknisk, industriell eller kommersiell art.

Bolagets verksamhet bör enligt promemorian vara fullt affärsmässigt inriktad. I den mån statsmakterna önskar ålägga bolaget några uppgifter som innebär avsteg härifrån, anses detta böra ske genom avtal mellan

staten och bolaget. Om det av beredskapsskäl anses erforderligt, att bolaget förses med särskild utrustning, som icke kan ekonomiskt utnyttjas i bolagets fredsproduktion, bör bolaget erhålla särskild ersättning härför. Dylik gottgörelse bör enligt promemorian bestridas från anslag under fjärde huvudtiteln. De principer som gäller för förslagsanslaget Bestridande av beredskapskostnader vid försvarets fabriksverk anses härvid kunna vara vägledande.

Enligt promemorian bör, som tidigare nämnts, särskilt avtal upprättas mellan bolaget och marinen beträffande marinens prioritet i vissa lägen. Utöver de avtal, som i detta sammanhang kan bli aktuella, bör bolaget ej vara begränsat i sin verksamhet av andra lagar och bestämmelser än de som gäller för företag i allmänhet. Staten bör sålunda utöva sitt inflytande på rörelsen i egenskap av aktieägare på bolagsstämman.

Det förutsättes i promemorian, att till bolaget föres samtliga vid övergångstillfället till marinverkstäderna hänförliga tillgångar och skulder samt företagets hela rörelse.

Bolagets firma föreslås bli Karlskronavarvet AB.

För värderingen av vid övergången till statligt bolag förevarande tillgångar och skulder uppdrages i promemorian följande riktlinjer.

Omsättningstillgångar — material för den normala verkstadsdriften, pågående arbeten, kundfordringar och för driften erforderliga likvida medel — liksom *kortfristiga skulder* överlåtes till bolaget till samma värde, som de har i marinverkstädernas utgående balansräkning omedelbart före övergången.

Maskiner och inventarier överlåtes till bokfört nettovärde beräknat med hänsyn till anskaffningskostnad och värdestegring och med avdrag för avskrivningar intill tidpunkten för bolagsbildningen.

Fastigheter och anläggningar jämte tomtvärde överlåtes till hos fortifikationsförvaltningen bokfört nettovärde. Det förutsättes att marinverkstädernas verksamhet i samband med bolagsbildningen koncentreras till varvsområdets mellersta och västra delar. Detta innebär en viss omfördelning i dispositionen av fastigheterna mellan nuvarande marinverkstäder och örlogsvarvets militärtekniska delar.

I det område, som skall hänföras till marinverkstäderna, måste enligt promemorian även ingå vissa utanför varvsmuren belägna områden, nämligen delar av kvarteren i området Väster Udd, de båda boställena i kvarteret Kanonen, Kronans tomt i kvarteret Dockan, Chapmansplan, bostadsområdet Göta Lejon, stadsägan 109, bostäderna på Saltö samt bergrummen under Klockstapeln.

En preliminär överslagsberäkning av tillgångarna per den 1 januari 1961 har givit följande resultat.

Tomt	2 500 000
Fastigheter	3 500 000
Maskiner	4 500 000
Rörelsemedel	5 000 000

Summa kronor 15 000 000

De planerade nyinvesteringarna har enligt promemorian beräknats till 27 miljoner kronor. Härtill kommer behov av rörelsemedel till ett beräknat belopp av 5 miljoner kronor. Detta belopp kan, anföres det, synas lågt men man bör enligt promemorian beakta, att bolagets dominerande verksamhet avser marina arbeten för vilka förskott erhålles. Bolaget skulle sålunda ha ett sammanlagt kapitalbehov av cirka (15 + 27 + 5 =) 47 miljoner kronor. Detta kapitalbehov skulle täckas dels med eget kapital i form av aktiekapital och reservfond, dels med långfristiga lån. Relationen mellan aktiekapital och lån påverkas bland annat av de lånevillkor, som kan komma att uppställas. Det föreslås att det egna kapitalet i samband med bolagsbildningen sättes till 32 miljoner kronor, varav 26,6 miljoner kronor utgör aktiekapital och 5,4 miljoner kronor en reservfond, som tillskapas genom att aktierna övertecknas med 20 %. I övrigt föreslås bolaget skola finansieras genom lån. Härvid torde enligt promemorian i princip två alternativ böra övervägas: antingen kan statligt lån lämnas under fonden för låneunderstöd eller kan lån upptagas i öppna marknaden mot statlig garanti. Det anses härvid böra nämnas att marinverkstäderna i Karlskrona och Stockholm för närvarande har en rörlig kredit hos riksgäldskontoret på 13 miljoner kronor, varav åtta miljoner kronor enligt för närvarande gällande fördelning står till marinverkstädernas i Karlskrona förfogande.

Sammanfattningsvis innebär promemorieförslaget följande.

Beräknat kapitalbehov: 47 miljoner kronor.

Därav eget kapital

Aktiekapital	26,6 miljoner kronor
Reservfond	5,4 miljoner kronor
	<hr/>
	32 miljoner kronor ¹
Långfristiga lån	15 miljoner kronor
	<hr/>
	47 miljoner kronor

¹ Härav finansieras 15 miljoner kronor med appotegendom och 17 miljoner kronor med nya medel.

Investeringarna är sålunda avsedda att täckas dels genom eget kapital och dels med långfristiga lån. Rörelsemedlen täckes helt med långfristiga lån. Genom att det nya kapital, som tillföres företaget, i första hand är avsett för det omfattande investeringsprogrammet, kan enligt promemorian ökningen av aktiekapitalet ske successivt till förut angivna belopp. Med anknytning till de i aktiebolagslagen stadgade gränserna föreslås därför bolagsordningen på ifrågavarande punkt skola innehålla, att aktiekapitalet skall utgöra lägst 15 miljoner kronor och högst 27 miljoner kronor. Kungl. Maj:t bör enligt promemorian föreslå innevarande års riksdag att besluta om total aktieteckning till ett belopp av 32 miljoner kronor, av vilka 15

miljoner kronor svarar mot apportegendomen och således icke föranleder någon statsutgift. Återstående 17 miljoner kronor föreslås skola disponeras så att medel ställes till bolagets förfogande allteftersom investeringsarbetet fortlöper, vilket enligt den i promemorian framlagda planen förutsättes sträcka sig över fyra år. Anslagsmässigt bör enligt promemorian hela beloppet upptagas i ett sammanhang, men beslutets återverkningar på statens upplåningsbehov blir beroende av den takt i vilken det av Kungl. Maj:t realiseras. På samma sätt anses böra förfaras med den föreslagna statsgarantin för långfristig upplåning. Om aktieteckning sker i etapper, skall även vid senare tidpunkt än i samband med bolagsbildningen aktierna tecknas till sådan kurs, att bolaget omedelbart erhåller den i aktiebolagslagen stadgade reservfonden.

Med hänvisning till arbetsmarknadsstyrelsens i promemorian åberopade remissyttrande erinras om att de statliga investeringarna i Karlskronavarvet i varje fall delvis kan antagas ersätta eljest ofrånkomliga utgifter för arbetslöshetens bekämpande. En betydande del av byggnads- och anläggningsarbetena består av relativt okvalificerat arbete. Vidare framhålls, att under de tre första åren bolagets verkstäder erhåller arbeten motsvarande drygt 40 årsarbetare, något som i motsvarande mån minskar ett eventuellt behov av stödbeställningar.

Aktiebrevet bör enligt promemorian ställas till viss man. För den händelse vissa aktier framdeles kan komma att överlåtas på utomstående föreslås att i bolagsordningen skall intagas sedvanliga bestämmelser innebärande skydd mot utländskt inflytande samt hembudsskyldighet. Statens aktier i bolaget bör redovisas under fonden för statens aktier. Rösträtten för dessa aktier på bolagsstämman förutsättes skola utövas av den Kungl. Maj:t i varje särskilt fall därtill utser. Ändringar i bolagsordningen bör för att äga giltighet fastställas av Kungl. Maj:t. Bolagets inre organisation bör enligt promemorian fastställas av den blivande styrelsen.

De kollektivavtal som när bolaget börjar sin verksamhet gäller beträffande arbetarpersonalen torde enligt promemorian få övertagas av bolaget att gälla till dess uppsägning av desamma i vanlig ordning sker. I samband med att marinverkstäderna blir bolag, bör all personal uppsägas från nuvarande extra ordinarie eller extra anställningar. Då endast två ordinarie tjänster finnes, gällande med förordnande för viss tid, behöver enligt promemorian något problem icke uppstå beträffande denna personalkategori. Ordinarie och extra ordinarie befattningshavare bör i möjligaste mån beredas tillfälle att övergå till befattning i bolaget på de villkor som kan överenskommas mellan bolaget och de anställda.

Beträffande personalens pensionering framhålls till en början, att staten för sina arbetare genomfört en pensionering, som i stort sett varit fördelaktigare än vad som gäller inom det privata näringslivet. En väsentlig förändring har emellertid, påpekas det, numera skett genom att allmän

tjänstepension införts, gällande även den enskilda sektorn. De yngre arbetarna torde enligt promemorian härigenom komma att få en pension som i stort sett ger samma sammanlagda förmåner som den statliga arbetarpensioneringen. För de äldre ställer sig frågan annorlunda. Det anses därför enligt promemorian vara skäligt att de arbetare, som varit anställda förslagsvis minst 10 år i statens tjänst, får bibehålla de pensionsförmåner de skulle haft i statstjänst, dock synes pensionsålderns inträdande få bli föremål för förhandlingar mellan bolaget och personalen i syfte att uppnå enhetlig dylik (för närvarande 60 år, ATP 67 år) inom företaget. De merkostnader, som uppstår genom att bolaget sålunda delvis övertager pensionsskyldigheten för viss arbetarpersonal, som kommer att tjänstgöra relativt kort tid i bolagets tjänst, kan icke preciseras. Skäl talar enligt promemorian för att i någon form gottgöra bolaget dessa kostnader. Man kan tänka sig att detta löses genom att staten allt efter pensionsfallens inträffande betalar den proportionella andel av nu ifrågavarande pensionsdel, som belöper sig på arbete i statens tjänst, men man kan även tänka sig någon form av engångsgottgörelse, t. ex. räntefri kredit. I likhet med vad som föreslagits i propositionerna 1943:25 (överförande av flottans skifferoljeverk å Kinnekulle till Svenska skifferoljeaktiebolaget) och 1941:68 (överförande av domänverkets skogsindustriella rörelse till ett för ändamålet bildat bolag) förutsattes emellertid i promemorian, att denna fråga får bli föremål för uppgörelse i samband med bolagsbildningen.

Även tjänstemän, som varit anställda längre tid i statstjänst, synes enligt promemorian lämpligen böra beredas möjlighet att bibehålla nuvarande pensionsförmåner. I detta syfte föreslås, att den som under minst tio år varit innehavare av tjänst vid marinverkstäderna i Karlskrona skall få kvarbli vid de pensionsförmåner, vederbörande skulle erhållit i sin statliga tjänst, dock med pensionsålder enligt vad som kan överenskommas mellan bolaget och vederbörande personal. De kostnader, som följer av att bolaget övertager den äldre personalens pensionering, bör eventuellt kompenseras på sätt förut anförts beträffande arbetarpersonalen. Pensioner för nytillträdande eller yngre personal bör utgå i enlighet med vad som kan överenskommas vid förhandlingar mellan bolaget och personalen.

Vid övertagandet utgående pensioner föreslås även i fortsättningen skola i sin helhet bestridas av staten.

I vad avser löne- och anställningsvillkor i övrigt får enligt promemorian gälla vad därom kan överenskommas mellan bolagets ledning och personalen.

Anställd vid marinverkstäderna i Karlskrona som icke kan beredas anställning vid aktiebolaget bör enligt promemorian om möjligt omplaceras till annan likvärdig anställning. Det förutsattes ankomma på vederbörande arbetsmarknadsorgan att i samarbete med bland annat försvarets personalnämnd verka för vederbörandes omplacering.

I fråga om örlogsvarvet i Stockholm erinras i promemorian om att för 1959 års riksdag framlagts ett program för genomförande av örlogsvarvets utflyttning till Muskö under en sex-års period. Riksdagen har även anvisat medel för att påbörja varvets utbyggnad enligt programmet. I detta förutsattes att Muskövarvets uppgifter i fred skall begränsas till rutinmässig skötsel och normalt årsunderhåll av flottans i området verksamma fartyg. Ombyggnads- och andra mera omfattande arbeten skall utföras på detta varv endast i de fall det är påkallat för utfyllnad av sysselsättningen; i övrigt förutsattes dylika arbeten skola utföras vid annat marint eller civilt varv. Civila arbeten avses icke utföras vid Muskövarvet liksom heller icke nybyggnader. Kapaciteten vid varvet på Muskö kommer att bli mindre än den som för närvarande finns vid Stockholms örlogsvarv. Begränsningen av varvets uppgifter har varit nödvändig för att hålla nere kostnaderna för anläggningen — densamma utbygges främst som krigsreparationsbas. Å andra sidan sätter behovet av ur ekonomisk synpunkt ändamålsenligt avpassade resurser för fredsunderhåll i anslutning till flottans viktigaste övningsområde och förutsättningarna för en ekonomisk drift en viss nedre gräns för varvets storlek. Man synes sålunda, anföres det i promemorian, kunna utgå från att Muskövarvets arbetarstyrka kommer att erhålla jämn sysselsättning med marina arbeten, huvudsakligen avseende underhåll. Anledning föreligger enligt promemorian icke att räkna med andra uppgifter för Stockholms örlogsvarv än dem som förutsatts för det till Muskö utflyttade varvet. För Stockholmsvarvets del anses därför problemet vara begränsat till att avse organisationen av ett uteslutande marint underhållsvarv med jämn sysselsättning.

Uppgifterna för örlogsvarvet i Stockholm, närmare bestämt den blivande varvsenheten på Muskö, avses, fortsättes i promemorian, skola begränsas till arbeten för marinens (flottans) räkning, främst underhållsarbeten. Den blivande varvsenhetens struktur gör enligt promemorian ett intimt samarbete mellan varvets olika delar nödvändigt och naturligt. Örlogsvarvsutredningens förslag angående enhetlig ledning av varvets funktioner anses därför ha särskild relevans i vad avser detta örlogsvarv. Ett steg i denna riktning har, påpekas det, redan tagits genom Kungl. Maj:ts förut omnämnda beslut den 30 april 1959. Även i övrigt synes enligt promemorian en enhetlig ledning enligt utredningens förslag innebära väsentliga fördelar för örlogsvarvet i Stockholm såväl med dess nuvarande belägenhet som efter dess utflyttning till Muskö. Med hänsyn härtill föreslås, att Stockholms örlogsvarv ställes under enhetlig ledning av en varvschef i huvudsaklig överensstämmelse med vad örlogsvarvsutredningen föreslagit. Varvschefen bör liksom baschefen i Karlskrona och, i likhet med vad för närvarande är fallet, i förvaltningshänseende lyda direkt under vederbörlig central förvaltningsmyndighet. I likhet med vad förut anförts i avseende å koncentrerandet av samtliga marinkommandots förvaltningsuppgifter

till baschefen i Karlskrona bör enligt promemorian övervägas att överföra den nu vid marinkommandostaben för marinkommando Ost bedrivna förvaltningsverksamheten till varvschefen, vilket underlättas om staben såsom föreslagits flyttas till Västerhaninge.

Örlogsvarvsutredningens förslag är, framhålles i promemorian, en normalorganisation. Närmast torde utredningen haft i tankarna ett varv av ungefär Karlskronavarvets storlek. Vissa jämkningar och förenklingar i organisationen anses därför böra ske med hänsyn till det blivande Muskövarvets avsevärt mindre omfattning. Utredningens förslag angående inrättande av en befattning som teknisk direktör torde sålunda enligt promemorian vid detta örlogsvarv medföra onödig omgång och överorganisation. Erforderlig samordning av den tekniska verksamheten anses kunna erhållas genom den allmänplanering, som föreslagits för örlogsvarvet. Denna bör direkt underställas varvschefen. Direkt underställda denne blir därigenom även de tekniska avdelningarna. Med hänsyn till allmänplaneringens organisatoriska ställning direkt under varvschefen synes enligt promemorian särskild centralplanering icke vara erforderlig utan dess arbetsuppgifter anses kunna sammanslås med allmänplaneringens. Någon ekonomidirektör synes icke heller erforderlig enligt promemorian, medan däremot sammanslagningen av ekonomiärenden för hela varvet under en huvudman synes vara en rationell anordning. Det kan dock enligt promemorian ifrågasättas att inordna tjänstemannaärenden och kontorsorganisationsfrågor under den föreslagna administrativa sektionen. Även andra jämkningar i detaljorganisationen kan enligt promemorian övervägas. Det anses emellertid böra ankomma på marinförvaltningen att med beaktande av det anförda och de av örlogsvarvsutredningen angivna principiella riktlinjerna inkomma med förslag till den närmare organisationen av örlogsvarvet.

I promemorian framhålles att örlogsvarvsutredningen med hänsyn till pågående utredning inom marinledningen icke gått närmare in på förrådsorganisationen. I den av utredningen föreslagna organisationen anses emellertid lätt kunna inpassas en för hela varvet gemensam förrådsavdelning eller en i mindre utsträckning sammanförd förrådsorganisation. I promemorian erinras om att försök pågår vid Göteborgs och Stockholms örlogsvarv i riktning avseende en funktionellt upplagd förrådsorganisation, innebärande sammanslagning av flera förrådsenheter till större, gemensamma dylika. Det får enligt promemorian förutsättas, att erfarenheterna av denna försöksverksamhet skall utnyttjas av marinförvaltningen vid avgivande av förslag till detaljorganisation för örlogsvarvet i Stockholm.

De av 1953 års örlogsvarvsutredning föreslagna riktlinjerna för den fasta egendomens redovisning och finansiering synes enligt promemorian ändamålsenliga och ägnade att ligga till grund för föreskrifter i ämnet. Enligt promemorian synes utredningens förslag till ekonomiska föreskrif-

ter för verkstadsrörelsen, innebärande fortsatt tillämpning av diverse-medelsredovisning, vara ägnade att läggas till grund för bestämmelser i ämnet.

Den nya organisationen av Stockholms örlogsvarv skall, som förut sagts, anpassas till blivande verksamhet på Muskö. Utflyttningen dit kan icke vara avslutad förrän efter 1965. Betydande fördelar torde emellertid enligt promemorian kunna uppnås om varvet redan vid nuvarande lokalisering i görligaste mån personellt och organisatoriskt inriktas på förhållandena vid Muskö. Delvis har, påpekas det, så redan skett vid de personalinskränkningar som genomförts under de två senaste åren. En konsekvent inriktning har emellertid icke varit möjlig så länge organisationsfrågan hållits öppen. Av anförda skäl anses Stockholms örlogsvarv snarast böra omorganiseras enligt de riktlinjer som angivits i det föregående. Marinförvaltningen föreslås få i uppdrag att utarbeta förslag till detaljorganisation med sikte på att den nya organisationen skall kunna tillämpas med början den 1 juli 1961.

I promemorian erinras om att den vid *Göteborgs örlogsvarv* bedrivna verksamheten är av begränsad omfattning och i viss utsträckning bygger på samarbete med befintliga civila varv i dess närhet. Dess organisation innehåller icke några särskilda marinverkstäder utan en varvschefen direkt underställd verkstadsavdelning. Organisationen synes enligt promemorian i övrigt vara ändamålsenlig och anpassad till principerna i örlogsvarvsutredningens förslag. Detsamma gäller beträffande de ekonomiska föreskrifter, som utfärdats för nämnda verkstadsavdelning och som överensstämmer med de för försvarets övriga verkstäder av första klass gällande. Frågan om en eventuell ytterligare anpassning av örlogsvarvets i Göteborg organisation och för dess verksamhet gällande föreskrifter förutsättes emellertid enligt promemorian skola närmare prövas av marinförvaltningen.

Yttranden

Promemorian förslag beträffande produktionsinriktningen vid Karlskrona örlogsvarv tillstyrkes eller lämnas utan erinran i princip av *arbetsmarknadsstyrelsen, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, länsstyrelsen i Blekinge län, sjöfartsstyrelsen, landsorganisationen, statstjänarkartellen, försvarets civila personals förbund, försvarets civila tjänstemannaförbund, riksräkenskapsverket, stadsfullmäktige i Karlskrona* och *Sveriges akademikers centralorganisation*.

Arbetsmarknadsstyrelsen delar helt den i promemorian framförda uppfattningen, att frågan om den framtida produktionsinriktningen vid Karlskronavarvet icke får bedömas uteslutande som ett militärt problem utan att särskild vikt måste fästas vid arbetsmarknadsläget och de näringspolitiska förhållandena i östra Blekinge. Även i den starkt förbättrade konjunktur som nu råder finns, anför styrelsen, i Karlskronaområdet ett för-

hållandevis stort antal personer som till följd av ålder, lokal bundenhet och andra orsaker ej kan bli föremål för omskolning och inte kan flyttas till annan ort. Liknande synpunkter anföres av *landsorganisationen*, *länsstyrelsen i Blekinge län*, *sjöfartsstyrelsen* och *Karlskrona stad*.

Överbefälhavaren uttalar, att marinverkstäderna såsom fristående företag bör ges en produktionsinriktning, som utöver den för marinen nödvändiga reparationskapaciteten ej binder företaget till militära beställare.

Statens sakrevision anför, att det med tanke på de lokala arbetsförhållandena måhända kan vara motiverat att driva industriell verksamhet med inriktning mot mekanisk verkstadsrörelse. Sakrevisionen anser emellertid, att promemorian ej givit erforderlig klarhet angående förutsättningarna för en utvidgad verkstadsdrift baserad på tillverkning av egna produkter. *Fabriksstyrelsen* anför liknande synpunkter och uttalar bland annat att det enligt styrelsens erfarenhet är förenat med stora svårigheter att finna civila produkter som lämpar sig för mera omfattande sidotillverkning till en försvarsindustri. Styrelsen anser, att då det gäller att effektivt utnyttja tillverkningskapacitet av den väsentliga omfattning varom här är fråga övertygande utredning måste göras angående vilka produkter som lämpligen bör ingå i civiltillverkningsprogrammet. I ett särskilt yttrande ställer sig *överingenjören och chefen för fabriksbyrån* tveksam till möjligheterna att genom marknadsundersökningar ernå vidgade kunskaper om de olika arbetsobjekt som marinverkstäderna bör sysselsättas med. Man kan inte hoppas att genom marknadsundersökningar hitta produktionsområden där det föreligger ett vacuum som marinverkstäderna omgående skulle kunna börja fylla.

Marinledningen hävdar, att en omläggning av produktionen vid marinverkstäderna i Karlskrona bör föregås av noggranna marknadsundersökningar i syfte att finna lämpliga produkter som kan saluföras med framgång. Marinledningen anför i anslutning härtill:

Det kommer sannolikt vid en sådan undersökning att utkristalliseras i huvudsak två produktionsområden krävande två skilda produktionsenheter nämligen en för större marina arbeten såsom större årsöversyner, generalöversyner, moderniseringar och dylikt och en andra för den nya produktionen som är avsedd att ge arbetstillfälle för den överskjutande personal som ej kan sysselsättas inom den första produktionsenheten. Utan en noggrann undersökning är det ej möjligt att med säkerhet säga något om eventuell överensstämmelse mellan de olika verksamhetsområdena och därmed om ett sammanförande eller ett fullständigt åtskiljande av de motsvarande produktionsenheterna är det riktigaste. Den s. k. Karlskronavarvsutredningen av år 1959 har dock visat att civil varvsdrift för närvarande bedömes icke kunna bli ekonomiskt bärande.

Försvarets förvaltningsdirektion finner det nödvändigt, att man genom ingående marknadsundersökningar söker utröna vad som skall produceras och ersättningsmöjligheterna. *Kommerskollegium* anser att möjligheterna

att skapa en varaktig marknad på det civila området bör undersökas närmare.

Sveriges industriförbund ställer sig tveksamt till huruvida den föreslagna omläggningen av produktionen vid örlogsvarvet är påkallad ur sysselsättningssynpunkt. Förbundet framhåller att man under senare delen av 50-talet haft en sysselsättningsökning inom Karlskronaregionen trots att sysselsättningen vid marinverkstäderna minskat. Industriförbundet menar, att de sysselsättningssvårigheter som kan tänkas uppkomma vid Karlskronavarvet bör kunna bemästras på annat sätt än genom en utvidgning av verksamheten. Industriförbundet anser sålunda att åtgärder måste vidtagas i syfte att nedbringa antalet anställda. En utvidgning av marinverkstädernas varvsrörelse anses ej heller motiverad av bristande kapacitet hos varvsindustrin i landet.

Förslaget att marinverkstäderna i Karlskrona skall ombildas till aktiebolag tillstyrkes eller lämnas utan erinran av *försvarets fabriksstyrelse, kommerskollegium, länsstyrelsen i Blekinge län, Karlskrona stad, sjöfartsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, riksräkenskapsverket, landsorganisationen och Sveriges akademikers centralorganisation.*

Landsorganisationen anför sålunda, att LO ej har anledning att ändra den i yttrandet över 1953 års örlogsvarvsutrednings betänkande intagna ståndpunkten att aktiebolagsformen är den lämpligaste organisationsformen för verksamhet som är avsedd att bedrivas vid marinverkstäderna i Karlskrona. Ett överförande av marinverkstäderna till försvarets fabriksstyrelse vilket alternativ kortfattat diskuteras i departementspromemorian skulle enligt LO knappast medföra jämförbara fördelar. Det är nämligen här fråga om ett företag inom ett helt annat verksamhetsområde än det för detta verk normala vilket dessutom, om promemorians målsättning accepteras, kommer att få en helt annan inriktning mot konkurrens om arbetsuppgifter för den enskilda marknadens räkning, med därav följande krav på försäljnings- och ackvisitionsverksamhet av annan omfattning än den som är vanlig för övriga företag under fabriksverket. Under dessa förhållanden kräves enligt LO en företagsledning med en beslutanderätt och handlingsfrihet av andra dimensioner än som förefaller vara möjlig att er hålla inom ramen för försvarets fabriksverk. Därtill kommer att företaget om det inordnas i fabriksverket i fråga om användandet av vinstmedel och investeringsverksamhet skulle ha att följa i stort sett samma bestämmelser som för närvarande.

Även *försvarets fabriksstyrelse* anser det mindre lämpligt att inordna marinverkstäderna i försvarets fabriksverk. Styrelsen framhåller, att bolagsformen bäst torde lämpa sig för den tänkta verksamheten som torde kräva ett mindre författningsbundet handlande än som för närvarande står de statliga affärsdrivande verken till buds.

Överingenjören vid försvarets fabriksstyrelse anför i sitt särskilda yttrande, att ytterligare fördelar för marinverkstäderna kan erhållas om den lösningen valdes, att aktiebolaget ägdes och administrerades av försvarets fabriksstyrelse. Styrelsens erfarenhet av bland annat administration, rationell drift, anläggningsprojektering och försäljning på såväl den civila svenska marknaden som viss exporterfarenhet skulle då kunna utnyttjas för marinverkstäderna. Reservanten anser det otvivelaktigt att efter övergångsårens svårigheter ett samgående även kommer att medföra fördelar för fabriksverket.

Statskontoret hävdar, att frågan om ändrad driftsform bör bedömas på grundval av de förslag som 1953 års utredning rörande de statliga företagsformerna kommer att framlägga. *Sveriges industriförbund, tjänstemännens centralorganisation* och *statens sakrevision* ger uttryck för samma uppfattning.

1953 års utredning rörande de statliga företagsformerna, som icke anser sig kunna bedöma om de ekonomiska förutsättningarna att tillskapa ett aktiebolag med i promemorian angivna arbetsuppgifter med visshet föreligger, anser aktiebolagsformen vara att i princip föredraga därest det finns reella marknadsmässiga förutsättningar för den tilltänkta driften och det med hänsyn härtill visar sig uppenbart att behov föreligger av en företagsform som aktiebolagets för tillgodoseende av affärsmässighet och effektivitet.

Överbefälhavaren framhåller, att om man av andra än militära skäl anser sig böra bibehålla en omfattande statlig industri i Karlskrona och ge den delvis civil inriktning och större kapacitet än den för krigsmakten erforderliga, så har överbefälhavaren icke anledning att motsätta sig en eventuell omorganisering av Karlskronavarvet till ett statligt aktiebolag.

Marinledningen vill ej heller motsätta sig att ett statligt aktiebolag »av sociala skäl» inrättas i Karlskrona »omfattande en civil produktion skild från marinens verksamhet». *Marinledningen* önskar därutöver egna resurser för underhåll och reparation av flottans fartyg.

Försvarets civilförvaltning anser det orealistiskt att inom rimlig tid åstadkomma en godtagbar lösning på annat sätt än genom det föreslagna bolaget. Ämbetsverket räknar därför med att bolaget kommer till stånd, ehuru ämbetsverket hyser skepsis mot anordningen. *Försvarets förvaltningsdirektion* förutsätter, att ett beslut om bolagsbildning skall bygga på ekonomiskt hållbara kalkyler. Under denna förutsättning saknar direktionen anledning att göra invändningar mot att ett bolag bildas.

Departementspromemorians förslag att bolaget skall sortera under försvarsdepartementet avstyrkes av *försvarets civilförvaltning, försvarets förvaltningsdirektion, marinledningen* och *statskontoret*. *Förvaltningsdirektionen* anser förslaget ej vara sakligt motiverat. Med de uppgifter som skulle ankomma på det tilltänkta bolaget blir detta en civil investering som knap-

past bör hänföras till försvarsdepartementet. *Överbefälhavaren* ifrågasätter om icke bolaget bör sortera under annat departement än försvarsdepartementet.

Av de remissinstanser som yttrat sig över det i promemorian uppgjorda investeringsprogrammet anför *försvarets fabriksstyrelse*, att styrelsen saknar anledning att ingå på närmare granskning och bedömning av investeringsprogrammet men att kostnaderna för programmet förefaller för lågt beräknade. Även *landsorganisationen* betvivlar, att kapitaltillskottet är tillräckligt. LO framhåller bland annat, att det synes optimistiskt att kalkylera med att företaget skulle kunna med egna medel finansiera nyan-skaffningar av maskiner m. m. till plåtslageriet till en beräknad kostnad av 3,6 miljoner kronor. Om verksamheten i ökad utsträckning inriktas mot den civila marknaden och nya tillverkningar upptas får man enligt landsorganisationen även ta hänsyn till att betydande kostnader för konstruktions- och forskningsarbete samt för försäljning och marknadsbearbetning kan tillkomma. LO menar emellertid, att även om upprustningen av marinverkstäderna kommer att dra högre kostnader än i promemorian kalkylerade är det ändå en rimlig uppoffring för att i Karlskronaområdet bevara en för både arbetsmarknaden och bygdens ekonomiska och sociala liv i övrigt så viktig nyckelindustri som varvet utgör. Detta innebär icke att LO förordar, att Karlskronavarvet skall subventioneras med statliga medel under all framtid. LO anser det tvärtom viktigt, att företaget skötes efter strikta affärsmässiga principer och att det efter en viss övergångstid kan förutsättas bli självbärande. LO understryker, att statsmakterna redan från början bör ge företaget tillräckliga ekonomiska resurser så att det verkligen förmår att framgångsrikt genomföra en så kostnadskrävande uppgift som ett öppnande av nya marknader utgör och härigenom blir räntabelt på längre sikt.

Länsstyrelsen i Blekinge menar, att de föreslagna åtgärderna endast representerar ett minimiprogram för varvets upprustning. Som en allvarlig begränsning betecknar länsstyrelsen den omständigheten att förslaget icke upptar någon docka eller bädd för nybyggnader. *Stadsfullmäktige i Karlskrona* uttalar, att det varit önskvärt om redan nu medel beräknats för nybyggnadsbädd. Även *statens sakrevision* anser, att kostnaderna för en modernt utrustad nybyggnadsbädd borde ha inräknats i investeringsbeloppet.

Försvarets förvaltningsdirektion ifrågasätter om man icke för en verkligt rationell verkstadsdrift bör räkna med ett investeringsbehov av minst 100 000 kronor per produktiv arbetsplats. Med utgångspunkt häri menar förvaltningsdirektionen att det i promemorian beräknade investeringsbeloppet är otillräckligt.

Marinledningen anser, att den enligt promemorian föreslagna uppläggningen pekar hän mot inrättandet av ett nybyggnadsvarv. Marinledningen anför vidare, att den om- och tillbyggnad som föreslås innebär väsentliga

ingripanden i av marinen nu disponerade byggnader och områden. I kostnadsberäkningarna upptages dock icke några medel för att gottgöra marinen för de lokaler den nödgas avstå till bolaget och ej heller har hänsyn tagits till kostnader för förflyttningar av nuvarande militärtekniska avdelningar, av marinledningen preliminärt uppskattade till 4,5 miljoner kronor. Dispositionsplanen omfattar också rivning och ianspråktagande dels av utrymme där staten nyligen gjort icke oväsentliga investeringar dels av sådana som är av värde ur beredskapssynpunkt.

Kommerskollegium avstyrker förslaget om investeringar och hävdar, att det bör ankomma på bolagets styrelse att framdeles lämna förslag i fråga om investeringar.

Vad som i promemorian föreslagits rörande avtal mellan bolaget och marinförvaltningen anser sig *försvarets förvaltningsdirektion* böra avstyrka. Förvaltningsdirektionen framhåller, att den ifrågasatta anordningen skulle innebära att upphandlingskungörelsens bestämmelser sättes ur kraft. Direktionen hävdar, att om ett bolag bildas bör detta arbeta i öppen konkurrens med andra företag såväl enskilda som statliga. Även *försvarets fabriksstyrelse* motsätter sig promemorians förslag om avtal. Fabriksstyrelsen framhåller, att den rätt till prioritet som marinen enligt promemorian avtalsvägen skulle tillförsäkras för sina beställningar under beredskap synes i det närmaste betydelselös. *Sveriges industriförbund* påpekar, att en prioritet åt marinens arbete kan medföra att de civila arbetena tidvis kommer att eftersättas och att det därför kan bli svårt att lämna bindande löften om leveranser till civila kunder. En långtidsplanering som är nödvändig för att upprätthålla konkurrenskraften i ett verkstadsföretag kan härigenom komma att äventyras.

Marinledningen anser, att ett avtal mellan marinen och bolaget bör träffas på i princip samma sätt som för närvarande sker mellan Göteborgs örlogsvarv och civila varv därstädes. Marinledningen menar, att marinens behov av snabba mindre reparationer och annan service bäst tillgodoses genom att vissa begränsade serviceresurser står till marinens förfogande i Karlskrona på i princip samma sätt som i Göteborg. Vidare hävdar marinledningen, att någon prioritet för marina arbeten vid beredskapstillstånd och dylikt ej är erforderlig utan att därmed åsyftad verkan lämpligen kan uppnås genom utläggande av s. k. krigsproduktionsbesked vid bolaget på samma sätt som sker vid privata industrier. Avtal om fredstida prioritet bör ej heller träffas. Marinledningen anför, att endast genom att principen om fri konkurrens tillämpas kan det statliga bolaget bedriva sin verksamhet så att det även med marina arbeten som grundval får möjlighet till produktion på den civila marknaden.

Överbefälhavaren motsätter sig bestämt att marinen ålägges replieringsskyldighet gentemot det föreslagna bolaget. Ej heller *statens organisationsnämnd* och *riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap* anser, att nå-

gon uttrycklig replieringsskyldighet bör föreligga. De marina myndigheterna bör enligt organisationsnämnden tillförsäkras full frihet att genom utnyttjande av konkurrens varven emellan söka erhålla fördelaktiga priser. *Försvarets civilförvaltning* anser, att avtal bör få träffas endast med Kungl. Maj:ts medgivande.

Länsstyrelsen i Blekinge län anser, att det i och för sig bör vara möjligt att avtalsvägen reglera alla viktiga detaljer i relationerna mellan marinen och varvet på ett för båda parterna tillfredsställande sätt. Länsstyrelsen utgår ifrån att vad som i framtiden kommer att binda flottan vid Karlskronavarvet framför allt kommer att utgöras av de fördelar varvet kan erbjuda genom sin lokalisering, sin sakkunskap beträffande ifrågavarande arbeten samt kostnaderna för och kvaliteten på utförda prestationer. Länsstyrelsen menar, att detta i och för sig icke utesluter att avtal om viss repliering på Karlskronavarvet träffas. Såvitt länsstyrelsen kan finna är vad som i detta hänseende anförts i promemorian väl avvägt och ägnat att ligga till grund för kommande förhandlingar mellan parterna.

Kommerskollegium uttalar, att det ej borde vara mera stötande om statliga verk lämnade Karlskronavarvet viss förhandsrätt till beställningar än den liknande konkurrensbegränsning som vid behov förekommer inom de privata industrikoncernerna.

Vad gäller den funktionella gränsdragningen mellan bolaget och örlogsbasen anför *länsstyrelsen i Blekinge län*, att frågan om de framtida relationerna mellan flottan och varvet är intimt sammanvävd med frågan om vilka fartygsarbeten som skall utföras i den föreslagna örlogsbasens egen regi. Länsstyrelsen menar, att den föreslagna örlogsbasen bör beredas möjlighet att själv utföra alla löpande servicearbeten i den utsträckning detta kan ske utan att kraven på ett effektivt utnyttjande av personal och övriga resurser på örlogsbasen eftersättes. *Marinledningen* framhåller, att de militärtekniska avdelningarnas uppgift är att handhava alla de underhållsarbeten m. m. som sammanhänger med flottans övningar i fred att hålla materielen i den högsta möjliga beredskap samt att ansvara för att förrådshållen materiel är kurant och i användbart skick. *Marinledningen* hävdar, att den egentliga serviceverksamheten avseende krigsmateriel och övrig för marinen speciell materiel bör kvarligga vid och i viss mån övertagas av den efter bolagets eventuella utbrytande kvarstående delen av örlogsvaret. Genom en sådan uppdelning undviks enligt marinförvaltningens mening en del av vid nuvarande organisation förekommande dubbelarbete i det att den funktionskontrollerande myndigheten erhåller tillräckliga resurser att själv utföra vissa smärre arbeten. Man skulle härigenom enligt marinledningen få ett avsevärt enklare och mindre kostnadskrävande beställnings- och kontrollförfarande än det nuvarande.

Marinledningen tar även upp den i promemorian föreslagna lokala gränsdragningen mellan örlogsbasen och det föreslagna bolaget och föreslår så-

lunda, att bolagets östra gräns drages från en punkt cirka 30 m väster om Lindholmsbrons norra landfäste rakt norrut till byggnad 198 (cementgjuteriet) vid Slipgatan så att vägen till Lindholmen i sin helhet förblir inom marinens område. Vidare föreslås att den östra landgränsen mellan bolaget och örlogsbasen skall dragas från nämnda byggnad 198 utmed berget nedanför byggnadsdepartementets kontor till Kansligatans västra ände och vidare nordostvärt utmed gränsen mellan »gamla och nya» varvet. Genom en sådan gränsdragning kommer såväl Polhemsdockan som torpedbåtsslipen att befinna sig inom det av marinen disponerade området. Marinledningen anser, att örlogsbasen har behov av torpedbåtsslipen bland annat för beredskapsförläggning av smärre fartyg och båtar. Från de områden utanför varvsmuren som enligt promemorian skall tillföras bolaget bör enligt marinledningen erforderliga delar kring det gamla Chapmansbostället undantagas för att bibehålla detta områdes estetiska och kulturhistoriska värde. Beträffande den västra landgränsen till bolagets område framhåller marinledningen att de lokaliteter som marinen disponerar i den s. k. »Göta källare» äger så stor betydelse ur beredskapssynpunkt, att de ovillkorligen måste kvarbliva i marinens ägo. Bolagets västra gräns bör därför dragas från torpedhamnens utsida till varvsmurens sydvästra hörn. Marinledningen hävdar, att om angivna förslag till gränsdragning icke godtages bör med bolagets medel anordnas en ny förbindelse mellan östra delen av varvet på Trossö och Lindholmen i stället för den gamla »flottans skeppsbro». En dylik förbindelse beräknas kosta cirka 6 miljoner kronor.

Fortifikationsförvaltningen anför likaledes vissa synpunkter i fråga om den lokala gränsdragningen. Ämbetsverket anser därjämte bland annat att föreslagen dispositionsplan för bolaget innebär ett drastiskt ingrepp och i alltför ringa utsträckning synes taga hänsyn till miljömässiga, estetiska och kulturhistoriska synpunkter. *Byggnadsstyrelsen* och *riksantikvarieämbetet* anför liknande synpunkter och föreslår en gränsdragning som i stort ansluter sig till den av marinledningen föreslagna.

Beträffande det föreslagna bolagets finansiering anför *riksräkenskapsverket*, att det investeringsanslag som för finansiering av bolagets egna kapital avses skola anvisas under fonden för statens aktier bör bestämmas till det i promemorian upptagna beloppet med avdrag av ett belopp motsvarande värdet av den apportegendom som icke utgöres av likvida medel. De likvida medlen bör enligt riksräkenskapsverket tillföras investeringsstaten för fonden för statens aktier såsom övriga kapitalmedel. Fonden för statens aktier bör vidare uppskrivas med ett belopp motsvarande värdet av de tillgångar i övrigt efter avdrag av skulder som lämnas i utbyte mot aktier varvid marinens delfond av försvarets fastighetsfond nedskrivs med ett belopp som motsvarar det bokförda nettovärdet av de tillgångar vilka överförts från sistnämnda fond. Då en uppskrivning av fonden för statens aktier med värdet av den apportegendom som är att hänföra till försvarets

fastighetsfond enligt riksräkenskapsverket kommer att medföra en motsvarande ökning av statens bokförda nettoförmögenhet anser verket emellertid, att det kan ifrågasättas om icke det värde som sålunda kommer att upptagas för ifrågasättande aktier bör nedsättas så att någon ökning av statens bokförda nettoförmögenhet icke uppkommer. I varje fall bör en sådan nedskrivning ske om aktieutdelningen från det nya bolaget icke kan förväntas ge en tillfredsställande avkastning på det investerade kapitalet. Riksräkenskapsverket påpekar vidare, att vid beräkning av behovet av rörelsemedel för det föreslagna bolaget har hänsyn tagits till att bolagets dominerande verksamhet avser marina arbeten för vilka förskott erhålles. Riksräkenskapsverket förutsätter härvid att till bolaget skall få lämnas förskott och göras utbetalningar å konto från marinens anslag endast i den utsträckning som motsvarar vad den privata industrin kräver av sina beställare.

Överbefälhavaren framhåller, att det med hänsyn till försvarets hårt ansträngda kapitalbudget är angeläget att anläggningarna icke värderas alltför lågt samt att marinen ersättes av bolaget för indirekta investeringsbehov som uppstår genom det föreslagna företagens behov av lokaler m. m. Vid värderingen av de byggnader som ingår i apportegendomen synes det *marinledningen* rimligt att staten begagnar det nettovärde till vilket byggnaderna är upptagna i försvarets fastighetsfond. *Marinledningen* anför, att värdet av de nytillkomna objekt vilka ännu icke invärderas i fastighetsfonden icke medtagits i beräkningarna. Vidare har maskinerna upptagits till 4 miljoner kronor vilket med 6,5 miljoner kronor underskrider deras i marinverkstädernas balansräkning för 1958—1959 upptagna värde. Därutöver tillkommer den nya kranen till ett värde av cirka 2 miljoner kronor. *Marinledningen* menar, att om det föreslagna bolaget i form av apportegendom tillföres tillgångar som är undervärderade får det därmed ett särskilt förmånligt läge ur konkurrenssynpunkt i det att det undgår avskrivnings- och räntekostnader till avsevärda belopp. Bolaget kommer sålunda att i förhållande till konkurrenter framstå som subventionerat förutom att de framlagda lönsamhetskalkylerna blir missvisande. *Industriförbundet* anser att en olägenhet för det nya bolaget skulle vara att de fasta kostnaderna skulle bli oproportionerligt höga för tomt och byggnader vilket anses inverka menligt på bolagets möjlighet att konkurrera på den civila marknaden.

Fortifikationsförvaltningen framhåller att den föreslagna principen för värdering av byggnader, anläggningar och mark som avses skola överföras till bolaget överensstämmer med den praxis som tillämpas vid överförande av sådana tillgångar statliga myndigheter emellan. Då bolaget avses skola driva sin verksamhet på rent kommersiell basis kan det enligt ämbetsverket måhända vara motiverat att i stället upptaga dessa tillgångar till ett värde som beräknats efter kommersiella grunder. Det till fastighetsfonden bokförda nettovärdet av de byggnader och anläggningar, vilka föreslå skola

överförs till bolaget, uppgår till cirka 3,5 miljoner kronor, och överensstämmer sålunda med det belopp som i promemorian angivits under beteckningen fastigheter. Här tillkommer emellertid ett belopp om cirka 4 miljoner kronor avseende den s. k. Karlskronapiren som bekostats av medel för arbetslöshetens bekämpande. Det bokförda markvärdet åter uppgår enligt fortifikationsförvaltningens beräkningar till cirka 1,5 miljoner kronor eller cirka 1 miljon kronor mindre än vad i promemorian angivits. Bruttovärdet av byggnader och anläggningar, bergrummen oräknade, uppgår enligt fortifikationsförvaltningens beräkningar till ett belopp av storleksordningen 35 miljoner kronor.

Sedan marinverkstäderna utbrutits ur varvsorganisationen kvarstår de militärtekniska avdelningarna vilka är egentliga förvaltningsorgan. Det i promemorian framlagda förslaget att sammanföra de militärtekniska avdelningarna till en organisationsenhet, Karlskrona örlogsbas, kan *statens organisationsnämnd* ej biträda. Enligt nämndens mening skapar de ändrade förhållandena förutsättning för att ställa all verksamhet inom marinkommandot under marinkommandochefens direkta ledning. Nämnden ser bestämda fördelar i detta och påpekar, att organisationsformen med en sammanhållande örlogsbaschef varit berättigad så länge de stora marinverkstäderna med sin i förhållande till marinkommandochefen fria ställning ingår i den marina organisationen. Genom att örlogsbasen underställes marinkommandochefen kommer enligt nämnden denne icke blott att ensam få ansvaret för mobiliseringsförberedelserna — ett ansvar som han i nuläget delar med chefen för örlogsvarvet — och det operativa krigsförberedelsearbetet utan till hans direkta förfogande kommer även att ställas de organ som han behöver för fullgörandet av dessa uppgifter. Härigenom vinnes bland annat att freds- och krigsorganisationen kan utformas på ett ensartat sätt och att man i detta hänseende följer samma principer som gäller för kustartilleriförsvaren. Ledningen av marinkommando Syd bör sålunda enligt organisationsnämnden i fred under marinkommandochefen organiseras på stab och förvaltningsorgan nämligen vapenförvaltning, fartygsförvaltning, intendenturförvaltning, byggnadsförvaltning, sjukvårdsförvaltning och kassaavdelning. I samband med omorganisationen bör dock enligt nämndens mening övervägas att inordna marinkommandots byggnadsförvaltning under fortifikations- och byggnadsförvaltningen vid Blekinge kustartilleriförsvaret. Chefen för ifrågakvarande förvaltningsorgan skulle härvid i frågor som direkt angår marinkommandot bli föredragande inför marinkommandochefen. Vid en sådan organisation, framhåller nämnden, kommer ökade krav att ställas på marinkommandostabens ledande och samordnande uppgifter inom underhållstjänsten. Staben kan till följd härav behöva i viss utsträckning förstärkas. Till denna liksom till övriga frågor rörande organisationens utformning i detalj önskar organisationsnämnden få återkomma om, såsom

förutskickats i departementspromemorian, åt nämnden uppdrages att verkställa organisationsundersökningar såsom grundval för ett slutgiltigt organisationsförslag. Den för marinkommando Syd sålunda skisserade organisationen kan enligt organisationsnämnden i princip tillämpas även för marinkommando Ost och marinkommando Väst.

Överbefälhavaren och *marinledningen* framför synpunkter, som nära ansluter till organisationsnämndens nyss redovisade. Marinledningen föreslår, att flottans regionala förvaltningar med respektive marinkommandochefer som chefer organiseras såsom örlogsförvaltningar enligt följande.

MKO: en örlogsförvaltning närmast under en souschef och omfattande centralplanering med expedition samt

vapenavdelning,
fartygsavdelning,
intendenturavdelning,
sjukvårdsavdelning,
byggnadsavdelning,
ekipageavdelning,
verkstadsavdelning och
ekonomiavdelning;

MKS: en örlogsförvaltning närmast under en souschef och omfattande centralplanering med expedition samt

vapenavdelning,
fartygsavdelning,
intendenturavdelning,
sjukvårdsavdelning,
byggnadsavdelning,
ekipageavdelning och
ekonomiavdelning;

MKV: en örlogsförvaltning närmast under en souschef och omfattande centralplanering med expedition samt

vapenavdelning med ekipagesektion,
fartygsavdelning,
intendenturavdelning med ekonomisektion,
sjukvårdsavdelning,
byggnadsavdelning och
verkstadsavdelning.

Cheferna för de i respektive örlogsförvaltningar ingående sakorganen: vapen-, fartygs-, intendentur-, sjukvårds- och byggnadsavdelningarna, bör fortfarande vara förvaltningsgrenschefer.

Marinledningen anför i anslutning härtill bland annat följande.

Ovan i de olika örlogsförvaltningarna ingående byggnadsavdelningar böra alla — i likhet med vad fallet för närvarande är vid Stockholms örlogsvarv — förvalta samtliga flottans byggnader inom marinkommandot, antingen dessa hänföras till marinens delfond eller befästningars delfond. Fördelarna med organisationen i detta hänseende inom Marinkommando Ost ha visat sig så stora i förhållande till nuvarande uppdelning inom Marinkommando Syd och Väst, att marinledningen förordar, att en sådan sammanslagning snarast kommer till stånd även inom de två senare marinkommandona.

Den inbördes olikheten mellan de föreslagna örlogsförvaltningarnas uppbyggnad enligt ovan är betingad av att dels tillkomsten av ett statligt bolag i Karlskrona medför att någon verkstadsavdelning ej erfordras vid Örlogsförvaltning Syd, dels den mindre omfattningen av uppgifterna inom Marinkommando Väst ansetts där möjliggöra en sammanslagning av vissa organ i likhet med vad fallet är för närvarande. Om marinledningens ovan uttalade uppfattning skulle accepteras, att den bästa lösningen är ett under enhetlig ledning stående örlogsvarv i Karlskrona, skulle ovan nämnd olikhet mellan Örlogsförvaltningarna Ost och Syd bortfalla.

Marinledningen vill emellertid i detta sammanhang understryka, att den av statsmakterna beslutade utflyttningen av Stockholms örlogsvarv och övriga förvaltningsmyndigheter inom Marinkommando Ost kan medföra krav på viss modifiering av örlogsförvaltningens inom detta marinkommando kommande uppbyggnad. Sålunda anser marinledningen att betydelsen av de funktioner, den blivande Musköanläggningen har att fylla såväl i fred som framförallt i krig, är så stor, att den kräver enhetlig ledning av en sammanhållande chef. I den mån några av de i Örlogsförvaltning Ost ingående organen icke kunna beredas plats inom etablissemang på Muskö anser marinledningen således, att det inom Marinkommando Ost kan bli nödvändigt att tillsätta en särskild chef för verksamheten på Muskö. Sedan utflyttningen genomförts och erfarenheter vunnits, avser marinledningen i så fall återkomma i denna fråga.

Fortifikationsförvaltningen anför, att en omvandling av marinverksstäderna i Karlskrona till ett fristående aktiebolag kan medföra att arbetsuppgifterna för örlogsvarvets byggnadsdepartement till avsevärd del bortfaller och en minskning av byggnadsdepartementets organisation därför blir ofrånkomlig.

Vad i promemorian i övrigt anförts rörande örlogsvarven i Stockholm och Göteborg har — med förut nämnt undantag beträffande marinkommandochefens ställning — i allmänhet icke föranlett erinran från remissinstanserna.

Avd. V. Departementschefens ställningstaganden

Frågan om örlogsvarvens organisation har under många år varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Nu gällande organisation grundas på beslut av 1944 års riksdag. Örlogsvarven i Stockholm och Karlskrona, som ställdes under enhetlig ledning, skulle enligt detta beslut vardera

organiseras på dels en verkstadsavdelning, dels ock tre militärtekniska avdelningar. Vid den praktiska utformningen har det emellertid kommit att råda oklarhet rörande varvschefens och chefens för verkstadsavdelningen (marinverkstäderna) inbördes ställning och befogenheter. Det har även påtalats att nuvarande organisationsform utgjort hinder för en rationell planering av verkstadsdriften.

Angivna förhållanden ledde till tillsättande av 1953 års örlogsvarvsutredning. Det förslag till normalorganisation för örlogsvarv som framlagts av denna innebär att ett örlogsvarvs verksamhet samlas under en enhetlig ledning — varvschefen. Den tekniska verksamheten — utövad inom en verkstadsavdelning, principiellt likställd med övriga avdelningar, samt konstruktions-, fartygs- och vapenavdelningar — föreslås skola samordnas av en teknisk direktör. Denne skall för bland annat detta ändamål även ha till sitt förfogande en allmänplanering. Den ekonomiska verksamheten för hela varvet koncentreras till en ekonomiavdelning under en ekonomidirektör. Inom sistnämnda avdelning skall även handläggas samtliga tjänstemannaärenden för hela örlogsvarvet. I övrigt skall i örlogsvarvet ingå en ekipageavdelning och en fortifikationsavdelning, inom vilka samtliga till örlogsvarvets verksamhet hörande ekipageärenden och fastighetsärenden skall handläggas, samt en intendentursektion och en administrativ sektion. För ledningen av och uppsikten över örlogsvarvet och dess krigsförberedelsearbete slutligen bör varvschefen förfoga över ett stabsorgan — centralplaneringen. Ändringar föreslås vidare i nu gällande föreskrifter beträffande fastighetsförvaltningen i syfte att nå smidigare former för vissa byggnadsarbeten. Redovisningsbestämmelserna anses böra utformas så att de möjliggör en mera rättvisande självkostnadsberäkning än för närvarande samt att driftmedel i viss utsträckning kan utnyttjas i rationaliseringssyfte.

Mot det i betänkandet framlagda förslaget har två av utredningens ledamöter reserverat sig och hävdad, att marinverkstäderna bör givas självständig ställning, organiserade som bolag eller statligt affärsverk.

Meningarna i remissyttrandena över örlogsvarvsutredningens betänkande är mycket divergerande. Ungefär halva antalet remissinstanser tillstyrker det förslag, som framlagts av utredningens majoritet. I övriga yttranden föreslås — i allmänhet främst för Karlskronavarvets del — att verksamheten skall drivas i bolagsform eller att marinverkstäderna i varje fall skall ges en friare ställning.

Avgörande vid valet av organisationsform är i fråga om örlogsvarven såväl som när det gäller andra statliga organ arbetsuppgifternas art, omfattning och inriktning. Vid departementsberedningen av 1953 års örlogsvarvsutrednings förslag ansågs det därför erforderligt att föranstalta om en kompletterande utredning för att utröna förutsättningarna för civil varvsdrift i Karlskrona. Denna har utförts av Karlskronavarvsutredningen,

som i sitt 1959 avgivna betänkande förklarar, att tillräckliga förutsättningar icke nu föreligger att i Karlskrona med framgång bedriva civil varvsdrift i sådan omfattning, att örlogsvarvets organisation behöver anpassas därefter. Utredningen har även gjort vissa investeringsberäkningar för marinverkstäderna i Karlskrona. Två alternativ redovisas innebärande ett investeringsbehov av cirka 20 miljoner kronor om i stort sett endast marina underhålls-, ombyggnads- och moderniseringsarbeten skall förekomma och cirka 60 miljoner kronor om verksamheten bedrivs som en kombination av marin och civil varvsdrift.

I yttrandena över Karlskronavarvsutredningens betänkande görs i allmänhet icke några erinringar mot utredningens bedömande av utsikterna för civil varvsdrift. I flera yttranden betonas emellertid att det är önskvärt att bereda marinverkstäderna en friare ställning. Dessas betydelse för sysselsättningen i Karlskrona med omnejd har särskilt understrukits av arbetsmarknadsstyrelsen.

Valet av organisationsform för örlogsvarven måste som jag nyss sagt avgöras med hänsyn till arbetsuppgifterna och produktionsinriktningen. Härutinnan har 1953 års örlogsvarvsutredning hävdad att örlogsvarvens huvuduppgift bör vara underhåll samt ombyggnader och moderniseringar av marinens fartyg. Däremot bör nybyggnader för marinen och arbeten för annan beställare än marinen enligt utredningens mening förekomma endast i den utsträckning som anses erforderlig för arbetsutjämning eller av andra skäl befinnes lämpligt och under förutsättning att några särskilda resurser icke erfordras därför. Vid sina bedömanden utgick örlogsvarvsutredningen från dåvarande storlek hos flottan. Utredningen antog att dennas totala underhållsbehov kommer att öka något, då den tekniska utvecklingen gjorde enheterna ömtåligare och mer komplicerade, vilket, i förening med att verkstadsresurser ombord bleve mera sällsynta vid övergång till mindre enheter, medförde behov av ytterligare underhållsresurser i land.

De förhållanden från vilka örlogsvarvsutredningen utgick vid sina överväganden rörande lämplig organisationsform för örlogsvarven har numera ändrats i viktiga hänseenden. De år 1958 beslutade riktlinjerna för försvarets utformning innebär sålunda på längre sikt en minskning av flottans omfattning. Detta har redan medfört minskade arbetstillfällen för örlogsvarven. Trots att vissa åtgärder vidtagits för att stadga sysselsättningen vid varven har antalet anställda (tjänstemän och arbetare) gått ned från i avrundade tal cirka 2 350 vid marinverkstäderna i Karlskrona och 1 250 vid marinverkstäderna i Stockholm samt 200 vid verkstadsavdelningen i Göteborg den 1 januari 1956 till respektive 2 000, 850 och 150 den 1 januari 1960. För närvarande är cirka 1 560 arbetare och 380 tjänstemän anställda vid marinverkstäderna i Karlskrona. Antalet anställda har nedbringats genom permitteringar och naturlig avgång. Samtidigt har nyanställning upphört. Anställda som avgått har beretts särskilda förmåner

i form av årlig ersättning eller avskedsersättning. För personal, som uppfyllt förutsättningarna för förtidspension, har den årliga ersättningen i princip motsvarat full pension. Sådan ersättning har i vad angår kollektivavtalsanställd personal kunnat beviljas sedan vederbörande fyllt 55 år. En av marinförvaltningen gjord prognos rörande arbetsbeläggningen vid örlogsvarven pekar på att under innevarande budgetår vid nuvarande i och för sig otillfredsställande produktivitetssläge cirka 1 150 arbetare kan få sysselsättning med arbeten för marinens behov vid marinverkstäderna i Karlskrona. Budgetåret 1961/62 beräknas arbetsvolymen för marinens behov sjunka ytterligare. För örlogsvarven i Stockholm och Göteborg beräknar marinförvaltningen däremot att under samma budgetår samtliga för närvarande anställda arbetare tills vidare kan sysselsättas med arbeten för marinens räkning.

Mot bakgrund av denna utveckling och med beaktande av det allmänna arbetsmarknadsläget i östra Blekinge har jag ansett det nödvändigt att undersöka möjligheterna att få till stånd en sådan produktionsinriktning och konkurrenskraft vid *marinverkstäderna i Karlskrona* att den befärade minskningen i sysselsättningen blir den ofrånkomligt minsta. Jag har därför inom departementet låtit utreda förutsättningarna att bereda utrymme för en med avseende på arbetsuppgifternas art mera vidsträckt verksamhet liksom de nödvändiga organisationsförändringar som måste vidtagas härför samt även den ekonomiska insatsen som därvid skulle bli nödvändig. Resultatet av denna utredning har redovisats i en departementspromemoria, för vilken redogjorts i det föregående.

I likhet med vad som anförts i nämnda departementspromemoria anser jag att frågan om den framtida produktionsinriktningen vid örlogsvarvet i Karlskrona icke får bedömas uteslutande som ett militärt problem. Örlogsvarvet har stor betydelse för sysselsättningen i östra Blekinge och naturligtvis särskilt i Karlskrona. Sysselsättningsmöjligheterna där är i övrigt relativt begränsade och åtgärder mot arbetslösheten medför årligen betydande samhällliga kostnader. Statens företagaransvar gentemot de anställda och berörda kommuner bjuder därför att särskild hänsyn tas till arbetsmarknadsläget och de näringspolitiska förhållandena vid det slutliga ställningstagandet till frågan om marinverkstädernas i Karlskrona produktionsinriktning, kapacitet och investeringsbehov. Såsom arbetsmarknadsstyrelsen framhållit i sitt yttrande över departementspromemorian finns i Karlskronaområdet, även i den starkt förbättrade konjunktur som nu råder, ett stort antal personer som till följd av ålder, lokal bundenhet och andra orsaker ej kan omskolas eller flyttas till annan ort. Det bör sålunda uppmärksammas att de anställdas medelålder vid marinverkstäderna är relativt hög. Av arbetarna är 460 i åldern 35—44 år och 540 i åldern 45—55 år. Av de manliga tjänstemännen — omkring 300 — är 100 i åldern 35—44 år och 135 i åldern 45—60 år. Endast ett fåtal arbetare och tjänstemän i nu berörda åldersgrupper är ogifta. Det bör vidare tilläggas att

inom östra Blekinge saknas i stort sett tyngre industrier till vilka vid örlogsvarvet friställd arbetskraft skulle kunna övergå.

Ett ytterligare lika tungt vägande skäl för investeringar i Karlskrona siktande till en produktion utöver den av 1953 års örlogsvarvsutredning föreslagna är, att staten redan äger en omfattande produktionsutrustning vid marinverkstäderna främst i form av dockor — 7 till antalet — pirar och kajer med en betydande kranutrustning samt en dyrbar och relativt modern maskinutrustning. Dessa redan befintliga tillgångar kan enligt min mening bäst ekonomiskt nyttiggöras genom ytterligare investeringar som stärker konkurrenskraften. Vidare måste vissa investeringar i marinverkstäderna under alla förhållanden anses angelägna för att förbilliga de marina arbetena.

En avgörande förutsättning för att de nuvarande marinverkstädernas verksamhet skall kunna breddas är en rationell och konkurrenskraftig drift. Det har i departementspromemorian understrukits att produktiviteten för närvarande är relativt låg. Detta innebär en belastning i marinens driftbudget och begränsar möjligheterna att i fri konkurrens erhålla tillskott av arbeten för andra beställares räkning. Jag finner det angeläget att produktiviteten höjes.

I dagsläget hämmas en fullt rationell drift främst genom att produktionen är splittrad på en mängd olika lokaler, av vilka flertalet är bristfälliga. Svetsnings- och plåtarbeten utföres i betydande utsträckning utomhus, vilket särskilt vintertid är mindre lämpligt. Lagerhållningen av råvaror — i första hand plåt och profiler — samt halvfabrikat är splittrad. Inom verkstadsområdet är utrymmet för transporter begränsat. På grund av verksamhetens utspridning blir transportvägarna relativt långa. Dessa förhållanden leder till betydande svårigheter att nedbringa produktionskostnaderna. Av speciell betydelse är härvid kostnaderna för de interna transporterna, vilka regelmässigt tillmätas stor vikt vid företag av den typ marinverkstäderna utgör. Produktiviteten kan därför höjas främst genom investeringar i byggnader och anläggningar men även genom drifts-omläggningar. Dylika investeringar kan vidare tillgodose föreliggande behov av ytterligare sysselsättningsmöjligheter i Karlskronaområdet — behov som hänför sig till såväl omedelbar sysselsättning av den art beredskapsarbetena representerar som mera långsiktiga åtgärder för industriell verksamhet.

Karlskronavarvsutredningens undersökningar angives visa att gynnsamma förutsättningar icke finnes att med framgång bedriva civil varvsdrift i Karlskrona. Genom investeringar i Karlskronavarvet syftande till en effektiv och billig drift bör det emellertid, enligt utredningen, i större utsträckning än hittills ansetts vara fallet kunna bli fördelaktigt att i konkurrens med civila varv utföra arbeten för marinen i Karlskrona och även bli lättare att inom ramen för örlogsvarvets huvuduppgifter utjämna syssel-

sättningen genom arbetsobjekt i konkurrens med den enskilda industrien. Jag kan ansluta mig till denna bedömning. Med den produktionsutrustning marinverkstäderna har och vid bifall till mina i det föregående redovisade förslag kommer att erhålla samt med den yrkeskunskap de anställda besitter bör verkstäderna ha goda möjligheter att åtaga sig marina ny- och ombyggnader till konkurrenskraftiga priser.

I departementspromemorian har pekats på att en kompletterande icke marin produktion bör sökas främst inom varvsindustrien angränsande områden. Den mekaniska verkstadsindustrien har under de senaste decennierna expanderat snabbt. Även den framtida utvecklingen ger på lång sikt anledning till optimism. Belägg för detta får man, enligt promemorian, bland annat om man tar i beaktande de stora investeringar som skett under åren efter det senaste världskriget och företagens aktuella investeringsplaner.

Det i departementspromemorian framlagda förslaget att förskjuta verksamheten vid Karlskrona örlogsvarv i riktning mot mekanisk verkstadsindustri tillstyrkes i princip av de flesta remissinstanserna. Statens sakkonferens liksom försvarets fabriksstyrelse och marinledningen anser emellertid att en omläggning av produktionen bör föregås av noggranna marknadsundersökningar. Som överingenjören vid fabriksstyrelsen framhåller i ett särskilt uttalande fogat till styrelsens yttrande är det emellertid tveksamt om man genom marknadsundersökningar kan ernå vidgade kunskaper om de olika arbetsobjekt som bör kunna ingå i marinverkstädernas i betydande utsträckning differentierade produktion. En sådan marknadsundersökning bör givetvis vara en förutsättning för nystartande av företag, men i förevarande fall finns redan industrien i fråga. Likaså kan det vara en förutsättning inför en planerad produktion av någon enstaka artikel. Det är emellertid ej att förvänta att man genom marknadsundersökningar kan finna produktionsområden, där det med dagens fria handel föreligger ett tomrum, som marinverkstäderna skulle kunna inrikta sig på att fylla.

Enligt min mening bör det föreligga goda förutsättningar att vid marinverkstäderna i Karlskrona förutom den givna och dominerande marina produktionen, som inte enbart bör bestå av underhålls- och reparationsarbeten utan även av om- och nybyggnadsarbeten, även driva en industri med inriktning mot allmän mekanisk verkstadsproduktion. Kompletterande produktion av detta slag bör i görligaste mån naturligt ansluta till den tunga utrustning och specialutrustning som följer av den marina produktionen.

Redan nu har marinverkstäderna en del av sin verksamhet inriktad på civilproduktion. Trots att anläggningar och organisation för närvarande är mindre väl lämpade för konkurrens på den enskilda marknaden har marinverkstäderna sålunda kunnat erhålla civila beställningar som — bort-

sett från de under de senaste två åren utlagda stödbeställningarna — omfattar genomsnittligt för de senaste fem åren omkring 13 % av företagets direkta produktionstimmar. Under innevarande år har denna andel ytterligare kunnat ökas. Den civila produktionen har främst avsett tyngre arbeten för den mekaniska verkstadsindustrien. En del lättare mera diversebetonad produktion har även förekommit med naturlig anknytning till produktionen i marinverkstädernas specialverkstäder. Marinverkstädernas allmänna tekniska utrustning gör att företaget främst kan konkurrera inom den tyngre verkstadsindustriens område, icke minst när det gäller kvalitetsproduktion. En upprustning av marinverkstäderna som möjliggör en fullt rationell produktion bör medföra en ökad orderingång av civila arbeten främst inom de för marinverkstäderna naturliga arbetsområdena såsom grövre plåtarbeten i såväl nitat som svetsat utförande, järnkonstruktioner, brobyggnader och större maskinbearbetningar, men även arbeten av den art som nu utföres vid specialverkstäderna.

Valet av organisationsform för örlogsvarvet måste som jag nyss sagt avgöras med hänsyn till arbetsuppgifterna. Den inriktning av verksamheten som förutsattes i departementspromemorian för marinverkstäderna i Karlskrona nödvändiggör en organisationsform som ger företaget möjligheter att konkurrera på den enskilda marknaden på med övriga företag lika villkor. Nuvarande organisation av marinverkstäderna är icke avsedd för den målsättning som nu förutsattes i Karlskrona. Det kan icke vara rimligt att i längden belasta marinförvaltningen med ledningen och ansvaret för en icke marin produktion baserad på fri konkurrens. I promemorian föreslås därför att marinverkstäderna i Karlskrona ombildas till ett statligt aktiebolag. Den i promemorian framförda uppfattningen att ett företag med angiven produktionsinriktning bör drivas såsom aktiebolag biträdas av flertalet remissinstanser. Överbefälhavaren och marinledningen vill icke motsätta sig ombildning till aktiebolag. Statskontoret, liksom Sveriges industriförbund och tjänstemännens centralorganisation samt statens sakrevision, anser att frågan om ändrad driftsform bör bedömas på grundval av de förslag som 1953 års utredning rörande de statliga företagsformerna kommer att framlägga. Utredningen i fråga framhåller emellertid i sitt remissvar att bolagsformen torde vara den i princip lämpligaste driftsformen för marinverkstäderna i Karlskrona med hänsyn till de föreslagna arbetsuppgifterna.

Sedan detta remissyttrande avgavs har vidare utredningen avgivit sitt betänkande (SOU 1960: 32) med förslag till reformering av de nuvarande statliga företagsformerna. Utredningen finner ej behov föreligga av att genom en särskild lag för statlig affärsdrift tillskapa en speciell företagsform, som till skillnad från affärsverksformen men i likhet med aktiebolaget skulle utgöra ett självständigt rättssubjekt. Utredningen framhåller, att valet även i fortsättningen bör stå mellan affärsverks- eller bolagsformen

då det gäller att skapa en lämplig driftsform för statlig affärsverksamhet. När fråga uppkommer om upprättande av statlig affärsverksamhet bör arten av ifrågavarande verksamhet bli avgörande vid valet mellan dessa båda företagsformer. Bolagsformen synes utredningen framför allt böra väljas vid industriell och teknisk drift, där affärsverksamheten skall drivas på i stort sett samma villkor som i det enskilda näringslivet och i konkurrens med detta. Det kan i sådana fall vara en fördel för staten om den använder sig av den genom lång tids erfarenhet utvecklade bolagsformen som i praktiken visat sig ändamålsenlig. Den statliga affärsdriften kommer därigenom redovisningsmässigt och skattemässigt i samma ställning som ett privat företag. Den statliga affärsdriften får i bolagsformen vidare frihet att disponera vinsten till utvidgning och modernisering. Den frihet i administrativt och ekonomiskt hänseende som är särskilt önskvärd ur rent affärsmässiga och konkurrensmässiga grunder kommer även att bäst tillgodoses i bolagsformen som därför, enligt utredningens mening, i dylika fall är att föredraga framför affärsverksformen. Den senare lämpar sig bäst för en affärsverksamhet där de samhällsbetonade aspekterna är betydande.

I departementspromemorian beröres även alternativet att överföra marinverkstäderna till försvarets fabriksverk. Ett sådant arrangemang skulle emellertid knappast medföra de fördelar som står att vinna med aktiebolagsformen. Detta understrykes även i landsorganisationens yttrande över promemorian, ehuru i det av statstjänarkartellen till landsorganisationen avgivna yttrandet anslutning till försvarets fabriksverk förordas. Även marinledningen anser ett överförande till försvarets fabriksverk mindre lämpligt, vilket tillika är fabriksstyrelsens egen bedömning.

Med hänsyn till angelägenheten av att få till stånd en företagsledning med största möjliga handlingsfrihet i olika avseenden finner jag det ändamålsenligt att marinverkstäderna i Karlskrona organiseras som ett statligt aktiebolag. För att vinna full konkurrensförmåga, vilket är en huvuduppgift i strävan att trygga företagets framtid, finner jag det mest konsekvent att välja denna för motsvarande verksamhet inom den enskilda sektorn vanligaste företagsformen, som torde giva de bästa förutsättningarna för fortlöpande rationaliseringar och effektivare drift. Jag finner detta betydelsefullt inte minst av det skälet, att en sådan utveckling bör komma marinen tillgodo och främjar därigenom en önskvärd rationell användning av för försvaret avsedda statsmedel. I för bolaget gällande bolagsordning bör angivas att bolaget skall ha till ändamål att bedriva verksamhet inom varvsindustrien och den mekaniska industrien. Överföringen av verksamheten vid marinverkstäderna till det nya bolaget torde böra ske den 1 juli 1961. Jag återkommer senare i min framställning till ytterligare frågor rörande bolaget och dess bildande. Innan dess vill jag emellertid beröra några problem, som sammanhänger med bolagets förhållande till de centrala och lokala marina myndigheterna.

I sitt remissyttrande anför marinledningen att bolagets verksamhet ej bör innefatta underhåll och reparation av marinens materiel och uttalar i anslutning härtill önskemål om tillräckliga egna resurser av olika slag för att kunna utföra vissa tillsyns- och underhållsarbeten å flottans fartyg.

En sådan lösning kan jag icke biträda. Detta skulle medföra dubbelning av väsentliga funktioner med därav följande dubbla kostnader i fråga om investeringar och organisation och således leda till onödiga kostnader för statsverket utan att något därmed vinnas. En närmare undersökning av de uppgifter som av marinledningen föreslås åvila de under marinens ledning ställda serviceverkstäderna visar, att dessa uppgifter utan olägenhet kan utläggas såsom beställningsarbeten på ett i Karlskrona beläget statligt företag, vilket drives som aktiebolag. En sådan ordning torde dessutom medföra ökad kontroll över de verkliga arbetskostnaderna. Det förhållandet att ett statligt företag, som i dag drives under ledning av ett ämbetsverk, erhåller annan organisationsform genom ombildning till statligt aktiebolag, minskar, enligt min mening, inte angelägenheten av en rationell arbetsfördelning av den omfattning och art som nu förekommer mellan marinen som beställare och marinverkstäderna som producerande part.

I anslutning härtill vill jag beröra frågan om bolagets förtursrätt till marina arbeten. Jag vill då först erinra om att i dagsläget gäller den praxis som tillämpats även sedan marinverkstäderna i Karlskrona och Stockholm genom riksdagsbeslut 1944 erhöll sin friare ställning innebärande, att dessa verkstäder praktiskt taget utför alla marina översyns-, underhålls- och ombyggnadsarbeten av betydelse. I flertalet fall utföres dessa arbeten på löpande räkning. Jag utgår ifrån att de rationella skäl som motiverat den naturliga anknytningen av dessa marina arbeten till marinverkstäderna kvarstår även sedan verkstäderna i Karlskrona ombildats till statligt aktiebolag. Snarast bör dessa skäl bli förstärkta genom den ökade effektivitet som vinnas vid verkstäderna genom planerade investeringar och driftsrationaliseringar. Även i fråga om den interna kostnadsredovisningen bör omdanningen vara fördelaktig ur marinens synpunkt. Någon förändring i nu tillämpad praxis i fråga om produktionssamarbetet bör därför icke ske av det skälet, att marinverkstäderna i Karlskrona ombildas till statligt aktiebolag. De av försvarets förvaltningsdirektion, fabriksstyrelsen och marinledningen uttalade principiella betänkligheterna mot att bolaget gives samma förtursrätt till de marina arbetena som kommit marinverkstäderna till del, finner jag icke bärande och kan därför icke ansluta mig till dem. Ett särskilt avtal av typen ramavtal bör träffas mellan marinförvaltningen och bolaget rörande de allmänna villkoren för utförande vid bolaget av arbeten av här nämnd art, varvid riktpunkten bör vara, att marinen även i fortsättningen — till en början under en 10-årsperiod — låter utföra översyns-, underhålls-, reparations-

och ombyggnadsarbeten vid bolaget till i stort sett den procentuella del av den totala arbetsvolym för dessa arbeten, vilken i genomsnitt för de senaste fem åren tillförts marinverkstäderna i Karlskrona. Ifrågavarande avtal förutsättes skola underställas Kungl. Maj:t för godkännande. Det bör även vara naturligt för marinen att i vad avser övriga arbeten, t.ex. nybyggnadsarbeten, intimt samarbeta med ett statligt företag med den speciella inriktning och kapacitet som marinverkstäderna i Karlskrona för närvarande har och kan bedömas äga även framöver. Det bör också vara naturligt att statsmyndigheter i övrigt undersöker förutsättningarna att låta utföra arbeten vid bolaget.

Frågan om de framtida relationerna mellan marinen och varvet är intimt sammanvävd med frågan om vilka fartygsarbeten som skall utföras med marinens egna resurser. I promemorian uttalas, med anslutning till vad 1953 års örlogsvarvsutredning i detta hänseende anfört, att någon produktion inom örlogsbasen icke bör förekomma. Jag vill härvid understryka att därest bolaget med framgång skall kunna utföra alla förekommande arbeten måste samtliga nuvarande verkstäder och anläggningar, vilka ingår i marinverkstäderna, tillföras bolaget. Dess resurser måste så långt det är möjligt vara kompletta, så att arbetena med hänsyn till planering och ekonomi etc. kan bedrivas effektivt. Det kan dock vara lämpligt att utföra mindre servicearbeten i anslutning till förrådsverksamheten inom de militärtekniska avdelningarna. Detta bör gälla åtgärder av sådan natur att de ej lämpligen bör fullgöras av en större produktionsenhet eller vilka är så speciella att det skulle vara tyngande för en dylik enhet att behöva tillhandagå med ifrågavarande tjänster. Det är emellertid angeläget att hålla denna serviceverksamhet inom mycket snäva gränser för att undvika dubbelarbete och dubbling av utrustning och dylikt.

Förenämnda förutsättningar innebär att större delen av de s. k. serviceverkstäderna och vissa servicegrupper bör ingå i bolagets organisation. I första hand gäller detta samtliga elektriska verkstäder inklusive svagströms- och instrumentverkstäder. Vissa mindre servicegrupper för vapenmaterielens tillsyn bör däremot icke ingå i det föreslagna bolaget. I samband med organisationsförändringen bör en koncentration av vissa översynsarbeten företagas. Torpedöversynsverksamheten bör sålunda koncentreras till torpedverkstaden i Motala och Stockholms örlogsvarv. Jag förutsätter vidare, att hylstillverkningen och oljereningen i Karlskrona upphör.

Det inom departementet uppgjorda investeringsprogrammet (bilaga 1) beräknas draga en kostnad av 28 miljoner kronor i aktuellt prisläge, varvid anpassning gjorts till den indexmässiga kostnadsuppgången sedan departementspromemorian upprättades. Av nämnda belopp hänför sig en miljon kronor till flyttning m. m. av den i promemorian föreslagna örlogsbasens enheter. De planerade åtgärderna omfattar om- och nybygg-

nad av maskinverkstaden till vilken de nu utspridda maskinverkstäderna koncentreras, nybyggnad av plåtslageriverkstäder och svetshall, godscen-tral och förråd, kontor och personalbyggnad samt ombyggnad av nuva-rande gjuteri till smedja och tunnplåtslageri. Vidare upptar investerings-programmet iordningställande av upplagsplatser för råvaror och halv-fabrikat och i anslutning härtill förlängning av en befintlig kaj samt omläggning av interna transportvägar och delvis omläggning av järnvägs-spår samt omflyttningskostnader. Programmet anses böra genomföras under en fyraårsperiod. Utöver nämnda investeringskostnad har i prome-morian upptagits ett behov av fem miljoner kronor till rörelsekapital.

Remissinstanserna har i allmänhet ansett sig sakna anledning att gå in på en närmare granskning och bedömning av investeringsprogrammet, men en del av dem har framhållit att kostnaderna förefaller lågt beräk-nade. Enligt landsorganisationen bör hänsyn tagas till att en inriktning av verksamheten mot den civila marknaden kan medföra betydande kost-nader för konstruktions- och utvecklingsarbetet samt för försäljnings- och marknadsbearbetning. Landsorganisationen hävdar emellertid att även om upprustningen av marinverkstäderna kan visa sig draga högre kostnader än vad som kalkylerats är det ändå en rimlig uppoffring för att i Karls-kronaområdet bevara en för både arbetsmarknaden och bygdens ekono-miska och sociala liv i övrigt så viktig nyckelindustri som varvet utgör. Statsmakterna bör därför, enligt landsorganisationens mening, redan från början ge företaget tillräckliga ekonomiska resurser för att genomföra sitt program och även giva företaget möjlighet att i framtiden på samma vill-kor och i liknande omfattning som privata medtävlare söka erhålla medel genom upptagande av lån i den öppna marknaden.

Mot bakgrunden av den i det föregående intagna ståndpunkten i fråga om bolagets arbetsuppgifter och med hänsyn till de brister som i dag kan konstateras föreligga vid marinverkstäderna bör enligt min mening det i promemorian upptagna investeringsprogrammet i huvudsak komma till utförande. En första etapp i det föreslagna investeringsprogrammet bör omedelbart påbörjas. Det fortsatta genomförandet bör ske i enlighet med den tillträdande bolagsledningens beslut. Härvid bör huvuddragen i före-liggande investeringsprogram vara riktgivande med möjlighet för bolags-ledningen att vidtaga anpassningar till marknads förutsättningar. Ett genomförande av nämnda program bör åstadkomma ökade förutsättningar att vid marinverkstäderna utföra marina om- och nybyggnader på ett ratio-nellt och ekonomiskt sätt. En viss förskjutning mot mekanisk verksamhet har som redan nämnts förutsatts.

I sitt yttrande framhåller marinledningen att ersättningsbyggnader m. m. för marinens behov erfordras till en kostnad av 4,5 miljoner kronor. I nämnda belopp har emellertid inlagts kostnader för åtgärder som icke samman-hänger med bolagets bildande. Vidare har förutsatts en annan arbetsför-

delning mellan bolaget och marinen, än den jag här föreslagit. Jag föreslår därför att ett såsom skäligt bedömt belopp av en miljon kronor anvisas för ifrågakommande flyttningar och marinens ianspråktagande av de nya lokalerna. Medel härför bör beräknas under posten för reparations- och underhållskostnader under Försvarets fastighetsfond: Marinens delfond. Härvid kommer en motsvarande merbelastning att uppstå å det under fjärde huvudtiteln anvisade förslagsanslaget Ersättning till försvarets fastighetsfond: Marinens delfond.

I promemorian föreslås att örlogsvarvets markområden uppdelas i två delar. Gränsdragningen har i stort sett följt den gräns som hittills existerat mellan den huvudsakliga industriverksamheten och den militärtekniska verksamheten. Emellertid har det icke kunnat undvikas för att erhålla nödvändiga markutrymmen, att gränsen måste dragas så att ett par äldre byggnader beröres. Gränsen blir något oregelbunden men avses vara väl avpassad även till marinens behov av kajer och förtöjningsplatser för fartyg, vilka praktiskt taget helt sammanfaller med dem som marinen nu utnyttjar, liksom till dess behov av lokalutrymmen.

Den i promemorian angivna gränsdragningen mellan örlogsbasen och det föreslagna bolaget har mött erinran bland annat från marinledningen. Enligt den av marinledningen föreslagna gränsdragningen skulle bland annat såväl Polhemsdockan som torpedbåtsslipen komma att befinna sig inom det av marinen omedelbart disponerade området.

Den i promemorian föreslagna gränsdragningen innebär att bolaget får disponera cirka 25,5 hektar av det nuvarande innanför varvsmuren belägna området. Den militärtekniska verksamheten kommer att disponera cirka 14,4 hektar av motsvarande område med de förtöjningsplatser marinen nu utnyttjar för sina fartyg i Karlskrona. Erfarenheterna från varvs- och verkstadsindustrien visar att tillgång på reservutrymmen kan vara en viktig försättning för ett företag som vill följa med i den tekniska utvecklingen. Dessa möjligheter kan i framtiden vara avgörande för företagets utveckling och betyda stora besparingar, allt eftersom nya tillverkningsmetoder måste införas. Det för bolaget föreslagna området på 25,5 hektar är avvägt med hänsyn till dessa bedömanden. Om den av marinledningen föreslagna gränsdragningen skulle accepteras, innebär detta att den dispositionsplan för utnyttjande av området, på vilken i promemorian angivna investeringsberäkningar bygger, kullkastas. Nybyggnationer för verkstäderna måste i så fall i stället koncentreras till kvarteret Göta Lejon i varvets västra del. Ett utnyttjande av detta område skulle emellertid innebära ökade byggnadskostnader. Vidare är området ur kommunikationssynpunkt ett avgjort sämre alternativ. Enligt promemorians principlösning uppföres maskinverkstäderna där de nuvarande är belägna. Detta läge är mest centralt i förhållande till dockor och utrustningspirar. Expansionsmöjligheterna i framtiden

är goda. Genom att maskinverkstädernas läge blir oförändrat kan stommen i pannverkstaden bibehållas innebärande besparing och ett underlätande av produktionen under ombyggnadsperioden. Plåtslageriverkstäder och svetshall beräknas enligt promemorian förläggas till Drottninghallsområdet. Med denna disposition erhålles en central placering på området i förhållande till dockor och den s. k. torpedbåtsslipen. Placering vid huvudtransportleden och järnvägen ger god möjlighet för utlastning av tillverkade stålkonstruktioner. Byggnaderna blir vidare närbelägna Polhemsdockan. Denna docka är genom sin lokalisering inte särskilt lämpad som reparationsdocka. Den torde i stället i första hand böra utnyttjas som nybyggnadsdocka och skulle sedan föreslagna plåt- och svetsverkstäder uppförts på Drottninghallsområdet kunna ersätta nybyggnadsbädden i nuvarande verkstadsbyggnader. Dockan medgiver fartygsbyggen av minst samma storlek som för närvarande kan utföras i maskinverkstaden.

Även om de nuvarande militärtekniska avdelningarna genom den föreslagna gränsdragningen ej erhåller någon egen transportled för tyngre transporter till Lindholmen finns det enligt vad jag kunnat utröna inget hinder för att dessa transporter kan ske via bolagets område och med utnyttjande av där befintlig bro. Liknande arrangemang kan tillämpas för området »Göta Källare», där dock en mindre justering av den i promemorian föreslagna gränsdragningen kan övervägas. Jag vill i detta sammanhang ånyo erinra om angelägenheten av samarbete i syfte att rationellt utnyttja befintliga och genom investeringarna åstadkomna anläggningar.

Byggnadsstyrelsen och riksantikvarieämbetet, som föreslår i stort sett samma gränsdragning som marinledningen, samt fortifikationsförvaltningen har i sina yttranden framhållit att den föreslagna gränsdragningen alltför hårt inkräktar på den äldre bebyggelsen, främst den kring Kansligatan.

Med hänsyn till nödvändigheten av en rationell omdaning av marinverkstädernas industriområde och med beaktande av den produktionsinriktning och de arbetsuppgifter som angives för bolaget har jag ej kunnat biträda den av marinledningen, fortifikationsförvaltningen, byggnadsstyrelsen och riksantikvarieämbetet föreslagna avgränsningen av bolagets område. Jag ansluter mig i huvudsak till den i departementspromemorian föreslagna dispositionen med uppdelning av det gemensamma markområdet för det nuvarande örlogsvarvet. Det bör emellertid övervägas om ej de planerade verkstadsbyggnaderna inom Drottninghallsområdet kan givas en sådan placering att den kulturhistoriskt värdefulla Kansligatan i huvudsak kan bevaras i sin nuvarande gestaltning. Jag vill framhålla att på grund av den månghundraåriga utveckling som Karlskrona örlogsvarv genomgått finns inom hela varvsområdet byggnader av kulturhistoriskt värde. De byggnader som berörs av ombyggnadsprogrammet är dock i förhållande till samtliga inom området befintliga kulturminnesmärken ett fåtal och

torde icke vara av det stora kulturhistoriska värde som t. ex. repslagarbanan, Vasaskjulet, gamla mastkranen, bildhuggarverkstaden och kanslibyggnaderna, vilka bibehålles. Det förutsattes att Kungl. Maj:t skall besluta om den slutliga gränsdragningen för bolaget.

I fråga om personalens ställning och anställningsförmåner uppstår vissa problem vid marinverkstädernas ombildning till aktiebolag. Förhandlingar bör enligt min mening snarast komma till stånd med berörda personalorganisationer rörande villkoren vid övergången till det nya bolaget. De kollektivavtal, som vid ombildningen gäller beträffande arbetarpersonalen, torde dock kunna övertagas av bolaget att gälla till dess uppsägning av desamma i vanlig ordning sker.

Anställd vid marinverkstäderna som icke kan beredas anställning vid bolaget bör om möjligt omplaceras till annan likvärdig anställning. Det får förutsättas ankomma på vederbörande arbetsmarknadsorgan att i samarbete med bland annat försvarets personalnämnd verka för vederbörandes omplacering. I den mån personal icke kan beredas annan anställning synes det lämpligt att Kungl. Maj:t äger bereda vederbörande viss ekonomisk gottgörelse. Reglerna härom bör lämpligen i huvudsak kunna utformas i anslutning till de bestämmelser som med stöd av riksdagens beslut (prop. 1958:101, 1959:110, s. 19) gäller rörande övertalig personal vid örlogsvarven.

I samband med bolagsbildningen aktualiseras frågan om ersättning till bolaget för pensionskostnader som kan hänföras till anställningstid före övergången i bolagets tjänst. Det bör få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta i denna fråga. Ersättning, som beslutas, bör utbetalas från anslag under tolfte huvudtiteln som eljest skulle belastas med kostnaderna för förekommande pensioner. Anmälan härom torde i sinom tid få göras till riksdagen.

De för investeringarna nödvändiga likvida medlen bör tillföras bolaget som eget kapital. Jag finner det därvid angeläget att det uppgjorda investeringsprogrammet påbörjas redan under nu löpande budgetår. Härför erfordras ett belopp av fyra miljoner kronor, vilket belopp bör anvisas som investeringsanslag under Försvarets fastighetsfond: Marinens delfond, Engångsupprustning av Karlskrona örlogsvarv. Med hänsyn till vikten av att kunna planera arbetena rationellt och ekonomiskt bör emellertid investeringsplanen i dess helhet fastställas i anslutning till detta beslut att i huvudsak lända till efter rättelse. Jag föreslår därför att ett belopp av 23 miljoner kronor anvisas å tilläggsstat såsom investeringsanslag för budgetåret 1960/61 under fonden för statens aktier.

Vid marinverkstädernas i Karlskrona ombildning till aktiebolag bör enligt Kungl. Maj:ts bestämmande till bolaget föras i princip samtliga vid övergångstillfället till marinverkstäderna hänförliga tillgångar och skulder samt företagets hela rörelse. Såsom riksräkenskapsverket föreslagit bör de

likvida medlen tillgodoföras investeringsstaten för fonden för statens aktier såsom övriga kapitalmedel. Fonden för statens aktier bör uppskrivas med ett belopp motsvarande värdet av de tillgångar i övrigt efter avdrag av skulder, som lämnas i utbyte mot aktier, varvid marinens delfond av försvarets fastighetsfond nedskrivs med ett belopp som motsvarar det bokförda nettovärdet av de tillgångar vilka överförts från sistnämnda fond. Då en uppskrivning av fonden för statens aktier med värdet av den apportegendom, som icke är att hänföra till försvarets fastighetsfond, kommer att medföra motsvarande ökning av statens bokförda nettoförmögenhet, föreslår jag med anslutning till riksräkenskapsverkets förslag, att det värde som sålunda kommer att upptagas för ifrågavarande aktier nedsättes, så att någon ökning av statens bokförda nettoförmögenhet icke uppkommer.

Beträffande frågan om medelstillskott härutöver avseende rörelsekapital vill jag erinra om, att marinverkstädernas nuvarande behov av rörelsekapital är relativt begränsat till följd av att vid den dominerande marina produktionen företaget åtnjuter förskott. Då en sådan ordning bör vara möjlig att tillämpa även efter ombildningen till aktiebolag och då den marina produktionen även framgent torde ha stor betydelse för företaget, kan behovet av rörelsekapital avvägas med hänsyn härtill. Emellertid måste man räkna med att för övrig produktion behovet av rörelsemedel kan komma att öka. Marinverkstäderna i Stockholm och Karlskrona åtnjuter för närvarande med stöd av riksdagens medgivande (prop. 1953:153, SU 87; rskr 204) en rörlig kredit i riksgäldskontoret av 13 miljoner kronor. Av detta belopp utnyttjas åtta miljoner kronor av marinverkstäderna i Karlskrona. Jag föreslår att till bolagets disposition ställes rörlig kredit av samma omfattning som den marinverkstäderna nu disponerar. I anslutning härtill bör det ursprungliga bemyndigandet nedsättas till fem miljoner kronor.

Aktiebrevet bör ställas till viss man. För den händelse vissa aktier framdeles kan komma att överlåtas på utomstående bör i bolagsordningen intagas sedvanliga bestämmelser innebärande skydd mot utländskt inflytande samt hembudsskyldighet. Rösträtten för statens aktier på bolagsstämman utövas av den Kungl. Maj:t i varje särskilt fall därtill utser. Ändringar i bolagsordningen bör för att äga giltighet fastställas av Kungl. Maj:t. Bolaget bör, därest hinder ej möter enligt aktiebolagslagen, benämnas Karlskronavarvet AB. Bolagets inre organisation bör fastställas av den blivande styrelsen. I styrelsen bör bland annat ingå en representant för marinledningen och en som har anknytning till arbetstagarna. Inom Kungl. Maj:ts kansli bör bolaget sortera under försvarsdepartementet.

Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att vidtaga de åtgärder, som erfordras för bolagsbildandet. Det bör åligga bolagets ledning att förhandla och träffa överenskommelse med vederbörande organisationer om villkoren för personalens övergång till det nya bolaget.

Om marinverkstäderna i Karlskrona ombildas till ett fristående aktie-

bolag kommer nuvarande örlogsvarvs producerande delar att utgå. Av örlogsvarvet kvarstår vid sådant förhållande de militärtekniska avdelningarna med deras beställande, kontrollerande och förrådsförvaltande funktion. I departementspromemorian föreslås att dessa avdelningar tillsammans bildar en organisationsenhet — Karlskrona örlogsbas. Vidare föreslås att denna enhet i förhållande till marinkommandochefen erhåller samma organisatoriska ställning som nuvarande örlogsvarv, d. v. s. i förvaltningshänseende lyder direkt under vederbörlig central förvaltningsmyndighet. Gentemot detta förslag har statens organisationsnämnd erinrat om att de ändrade förhållandena bör ge förutsättning att ställa all verksamhet inom marinkommandot under marinkommandochefens direkta ledning. Nämnden ser bestämda fördelar i detta och påpekar att organisationsformen med en sammanhållande örlogsbaschef var berättigad så länge de stora marinverkstäderna med sin i förhållande till marinkommandochefen fria ställning ingick i den marina organisationen. Genom att örlogsbasen underställes marinkommandochefen bär denne, menar nämnden, icke blott ensamansvaret för mobiliseringsförberedelserna — ett ansvar som han i nuläget delar med chefen för örlogsvarvet — och det operativa krigsförberedelsearbetet utan till hans direkta förfogande ställes även de organ som han behöver för fullgörandet av dessa uppgifter. Härigenom vinnes bland annat att freds- och krigsorganisationen kan utformas på ett ensartat sätt och att man i detta hänseende följer samma principer som gäller för kustartilleriförsvaret. Ledningen av marinkommando Syd skulle sålunda organiseras under marinkommandochefen på stab och förvaltningsorgan: vapenförvaltning, fartygsförvaltning, intendenturförvaltning, byggnadsförvaltning — vilken dock möjligen kunde utgå och inordnas i motsvarande förvaltning vid Blekinge kustartilleriförsvaret — sjukvårdsförvaltning och kassaavdelning. Överbefälhavaren och marinledningen framför i sina remissyttranden liknande förslag. Jag ger min anslutning till den av organisationsnämnden föreslagna principiella organisationen. Förvaltningsorganen bör enligt Kungl. Maj:ts närmare bestämmande organiseras provisoriskt från och med den 1 juli 1961 med utnyttjande i huvudsak av befintliga beställningar och tjänster. Jag förutsätter att Kungl. Maj:t skall äga befogenhet att besluta om erforderliga jämkningar i personalorganisationen — dock icke såvitt angår tjänster vilkas inrättande ankommer på riksdagen — samt att bereda särskild ersättning åt personal som med bibehållen löneställning bestrider göromål vilka bör ankomma på innehavare av högre tjänst. Åt organisationsnämnden (statskontoret) bör uppdragas att verkställa organisationsundersökningar som grundval för ett slutgiltigt organisationsförslag efter dessa riktlinjer.

Jag övergår härefter till att kortfattat beröra förhållandena i fråga om *Stockholms* och *Göteborgs* örlogsvarv. För dessa varv bör arbetsuppgifterna bli de av 1953 års örlogsvarvsutredning förordade. När det gäller Stock-

holmsvarvet har en dylik inriktning förutsatts i samband med beslut om varvets utflyttning till Muskö. I departementspromemorian erinras om det för 1959 års riksdag framlagda programmet för genomförande av örlogsvarvets utflyttning till Muskö under en sex-års period. I samband därmed förutsattes att Muskövarvets uppgifter i fred begränsas till rutinmässig skötsel och normalt årsunderhåll av flottans i området verksamma fartyg. Man torde sålunda kunna utgå från att Muskövarvets arbetarstyrka kommer att erhålla jämn sysselsättning med marina arbeten, huvudsakligen avseende reparationer och underhåll. Anledning synes ej föreligga att i någon mera avsevärd omfattning räkna med andra uppgifter för Stockholms örlogsvarv än dem som förutsatts för det till Muskö utflyttade varvet.

Strukturen av den blivande varvsenheten på Muskö gör ett intimt samarbete mellan de olika delarna nödvändigt. Örlogsvarvsutredningens förslag angående enhetlig ledning av varvets funktioner har därför särskild betydelse i fråga om detta örlogsvarv. Ett steg i angiven riktning har redan tagits genom Kungl. Maj:ts tidigare nämnda beslut den 30 april 1959, enligt vilket varvet, i vad avser utflyttningen till Muskö, helt ställs under ledning av varvschefen. Betydande fördelar torde emellertid kunna uppnås om varvet redan vid nuvarande lokalisering i görligaste mån personellt och organisatoriskt inriktas med tanke på förhållandena efter utflyttningen till Muskö. Delvis har så redan skett i samband med de personalinskränkningar som genomförts under de senaste åren. En helt konsekvent handlingslinje har emellertid knappast varit möjlig härvidlag, så länge organisationsfrågan hållits öppen. Enligt min mening bör Stockholms örlogsvarvs organisation så snart ske kan i huvudsak anpassas till de riktlinjer som angivits i departementspromemorian. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att, sedan erforderliga detaljundersökningar ägt rum, fatta beslut i frågan. Jag räknar med att ifrågavarande organisationsjämkningar bör kunna i stort sett träda i kraft den 1 juli 1961. I detta sammanhang torde Kungl. Maj:t böra äga befogenheter med avseende å den berörda personalen, motsvarande dem, som i det föregående föreslagits i fråga om marinkommando Syd.

Verksamheten vid *Göteborgs* örlogsvarv är av begränsad omfattning och bygger i icke ringa utsträckning på samarbete med civila varv. I varvet ingår en verkstadsavdelning, som dock varken i fråga om storlek eller ställning kan jämföras med marinverkstäderna i Stockholm eller Karlskrona. Organisationen är i stort sett anpassad till principerna i örlogsvarvsutredningens förslag. De ekonomiska föreskrifter, som tillämpas vid verkstadsavdelningen, överensstämmer med de för försvarets övriga verkstäder av första klass gällande. Jag förutsätter emellertid att om en ytterligare anpassning av varvets organisation och verksamhet till principerna i örlogsvarvsutredningens förslag blir aktuell, erforderliga beslut i frågan skall kunna meddelas av Kungl. Maj:t.

Jag vill slutligen i detta sammanhang erinra om att organisationsnäm-

den i sitt yttrande över departementspromemorian framhåller att den organisation som nämnden föreslagit i fråga om förvaltningen vid marinkommando Syd kan tillämpas även för marinkommando Ost och marinkommando Väst. Därvid måste dock, utöver de vid marinkommando Syd föreslagna organen, någon form av verkstadsförvaltning tillkomma. Överbefälhavaren och marinledningen framför i sina yttranden synpunkter och förslag som principiellt står organisationsnämndens nära. Som jag förut framhållit tillstyrker jag att ifrågavarande regionala förvaltningsorganisation kommer till stånd i vad avser marinkommando Syd. Det synes mig ingalunda uteslutet att samma organisationsform — modifierad med hänsyn till att den måste innefatta även större verkstadsenheter — på längre sikt kan visa sig vara ändamålsenlig jämväl vid marinkommando Ost och marinkommando Väst. Det torde dock vara tillrådligt att någon tids erfarenhet avvaktas i fråga om den nya ordningen inom marinkommando Syd, innan frågan om motsvarande organisationsprincipers utsträckande till Stockholm och Göteborg avgöres. Dessutom torde i fråga om marinkommando Ost frågan om så radikala förändringar, som det här rör sig om, icke böra avgöras, förrän utflyttningen till Muskö är genomförd. Vad som dessförinnan är aktuellt inskränker sig, såsom jag tidigare framhållit, till en anpassning efter departementspromemorians förslag. Då frågan om inlemmandet av större verkstadsenheter i en organisation av det slag, organisationsnämnden skisserat, får förutsättas medföra vanskliga problem, anser jag det lämpligt att ett slutligt ställningstagande föregås av detaljundersökningar genom nämndens (statskontorets) försorg. Jag räknar med att dylika undersökningar, så snart det är praktiskt möjligt, sättes i gång vid marinkommando Väst.

Frågan om den definitiva förvaltningsorganisationens utformning vid marinkommando Ost och marinkommando Väst torde i sinom tid böra underställas riksdagen för fattande av principbeslut. Detta torde kunna ske tidigare beträffande det sistnämnda marinkommandot än i fråga om det förstnämnda.

Örlogsvarvsutredningen har med hänsyn till pågående utredning inom marinledningen icke gått närmare in på förrådsorganisationen. I den av utredningen föreslagna organisationen anses emellertid lätt kunna inpassas en för respektive varv gemensam förrådsavdelning eller en i mindre utsträckning sammanförd förrådsorganisation. Försök pågår för närvarande vid Göteborgs örlogsvarv i riktning mot införandet av en funktionellt upplagd förrådsorganisation, innebärande sammanslagning av flera förrådsenheter till större, gemensamma dylika. Samma system är också under införande vid Stockholms örlogsvarv. Erfarenheterna av denna försöksverksamhet bör givetvis beaktas vid detaljorganisationens utformande.

De av 1953 års örlogsvarvsutredning föreslagna riktlinjerna för den fasta egendomens redovisning och finansiering synes ändamålsenliga och ägnade

att ligga till grund för föreskrifter i ämnet. Jag förutsätter att det får ankomma på Kungl. Maj:t att meddela dylika föreskrifter.

Under åberopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att besluta att marinverkstäderna i Karlskrona skall organiseras som ett statligt aktiebolag i huvudsaklig överensstämmelse med vad som angivits i det föregående;

att bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för det nya bolagets bildande m. m.;

att å tilläggsstat I för budgetåret 1960/61 till Aktieteckning i ett nybildat bolag i Karlskrona under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 23 000 000 kronor;

att å tilläggsstat I för budgetåret 1960/61 till Engångsrustning av Karlskrona örlogsvarv under marinens delfond av försvarets fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 4 000 000 kronor;

att bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att för beredande av rörelsemedel åt bolaget tillhandahålla bolaget en rörlig kredit av 8 000 000 kronor;

att bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att för beredande av rörelsemedel åt marinverkstäderna i Stockholm tillhandahålla verkstäderna en rörlig kredit av 5 000 000 kronor;

att medgiva att den i staten för Försvarets fastighetsfond: Marinens delfond för budgetåret 1960/61 uppförda posten Reparations- och underhållskostnader m. m. må ökas med 1 000 000 kronor; samt

att besluta att örlogsvarven i Stockholm och Göteborg skall organiseras i huvudsaklig överensstämmelse med vad som angivits i det föregående.

Med bifall till vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Åke Lindwall

Bilaga 1.

**Investeringsprogram och kostnadsberäkningar för
Marinverkstäderna i Karlskrona**

Kostnadsberäkningen grundar sig på uppgjord dispositionsplan för industriområdet. Enligt denna koncentreras den egentliga verkstadsrörelsen till Drottninghallsområdet och det nuvarande s. k. verkstadsområdet. Dessa områden medger tillräckliga utrymmen för uppförande av föreslagna anläggningar och även en framtida utbyggnad av dels byggnader och dels av eventuella stapelbäddar eller dockor. I samband med ombyggnaden förbättras de interna transportvägarna och upplagsmöjligheterna, så att dessa erhåller tillräcklig kapacitet.

På Drottninghallsområdet uppföres en plåtverkstad, dimensioner 75×90 m, en svetshall, dimension 30×75 m, en godscentral med förråd i 3 våningar med byggnadsyta 20×50 m, en kontorsbyggnad med källare och 5 våningar med byggnadsyta 13×60 m samt en personal- och socialbyggnad med souterrängvåning jämte 2 våningar med byggnadsyta 16×50 m.

I anslutning till Drottninghallsområdet ligger delar av nuvarande maskinverkstäder. Dessa nybyggas dels genom förlängning av den s. k. pannverkstaden och dels genom byggnad av två nya skepp. Maskinverkstadens dimensioner blir efter ombyggnaden 70×120 m. Det på Drottninghallsområdet belägna gjuteriet ombygges och tillbygges för att bland annat inrymma tunnplåtslageri och smedja.

Den nuvarande s. k. torpedverkstaden på området Göta Lejon ombygges, varefter den inrymmer verkstäder för el, tele samt instrument.

I samband med utnyttjande av Drottninghallsområdets norra del erhålles ansevliga massor från bergsprängning, vilka användes för utfyllnad dels av Drottninghallsområdets södra del, där plåt- och profilupplag anordnas, och dels för utfyllnad söder om maskinverkstaden. I samband med utfyllnaden förlänges Drottninghallskajen cirka 80 m.

Byggnaderna har antagits erhålla separat uppvärmning. Ånganläggning erfordras endast för kajer och dockor.

Byggnaderna avses utförda med stomme av järnkonstruktion, vilka arbeten i huvudsak torde kunna utföras vid bolaget.

Kortfattad orientering av ombyggnadens ordningsföljd

Följande ordningsföljd har förutsatt, att byggnaderna uppföres så, att de mest viktiga delarna d. v. s. plåtslageri, svetsning och maskinverkstäder först färdigställas, samt på sådant sätt, att produktion till så stor del som möjligt kan bedrivas under ombyggnadsperioden.

Litt nr hänför sig till gällande varvskarta.

I. Byggnadsetapp I. Plåtslageri och svetshall

Denna etapp omfattar nybyggnad av *plåtslageriverkstäder och svetshallar*. Etappen omfattar:

1. rivning av befintliga byggnader för ny svetshall

- litt 253: förvaringsbod
- » 255: oljeförråd, oljefabrik
- » 257: ångslupskjul nr 2—5
- » 274: ångslupskjulens slip
- » 264: BK:s båtberedskap

2. rivning av befintliga byggnader för nya plåtverkstäder

- litt 185: driftkontor
- » 186: materialbod
- » 187: sjukreserv
- » 190: BD:s kontorsbyggnad
- » 191: kontor för BD:s arbetsgrupp
- » 192: verktygsförråd m. m. för BD
- » 193: bildhuggarverkstad (flyttas)
- » 198: cementgjuteri, verkstad och förråd del av varvsrum
- » 200: smedja för BD
- » 201: virkesskjul nr 5
- » 203: materialförråd nr 3

3. planering av området

Byggnadsområdet avplaneras och erforderliga terrasseringsarbeten utföres. Skyddsrum A 2 nedlägges. Ställverk flyttas.

4. nybyggnad av plåtverkstäder och svetshall

Nybyggnad av plåtverkstäder och svetshall sker samtidigt.

5. iordningställande av planer och gator

Omkringliggande planer och gator iordningsställes med beläggning och dränering.

6. ombyggnad av gjuteri

7. Allmänt

Marinverkstäderna utrymmer artilleriritkontoret, laboratoriet och lokaler i kanslibyggnaden samt förrådslokaler på östra delen av Lindholmen. Tele-, torped-, min-, nautiska- och skrovsektionerna utrymmer sina nuvarande lokaler och etablerar sig i de lokaler som marinverkstäderna lämnar. Därvid vinnes också en önskvärd koncentration av vapenavdelningens verksamhetsgrenar.

II. Byggnadsetapp II. Del av maskinverkstäder

1. rivning av byggnader

- litt 101: plåtslageriverkstaden
- » 108: verktygsförråd, omklädnings- och tvättrum
- » 110: tvätt- och klädtrum
- » 112: kopparslagarverkstaden (gamla)
- » 113: tvätt- och klädtrum

2. rivning del av kåkbebyggelse

Av kåkbebyggelsen i kv. Ruuth och kv. Sjömannen rives samtliga kåkar exkl. hörnhuset vid Varvsgatan—Styrmansgatan.

3. utbyggnad av befintlig pannverkstad, östra skeppet

Maskinverkstäderna uppföres i tre skepp. Det östra skeppet utbygges som en fortsättning på befintlig pannverkstad till 109. Detta skepp avses som hall för tyngre verkstadsmaskiner.

4. *nybyggnad av montagehall, mittenskeppet*

Mittenskeppet uppföres. Detta skepp skall vara montagehall.

5. *Allmänt*

Marinverkstäderna utrymmer artilleriverkstäderna med samtliga tillhörande lokaler. Artilleriverkstädernas maskinpark och annan teknisk utrustning överföres tillfälligt till nuvarande torpedverkstadens byggnad. Hylstillverkningen förutsättes helt nedläggas och specialmaskiner för denna tillverkning överföras till annan ort.

III. Byggnadsetapp III. Godscentral och förråd

1. *rivning av byggnader*

litt 202: oljeförråd

» 206: materialförråd nr 2

» 207: virkesskjul nr 7

2. *nybyggnad av godscentral och förråd*

3. *iordningsställande av planer och industrigator*

Planer, industrigator samt byggnader iordningsställes. I detta sammanhang omlägges ett av järnvägsspåren.

IV. Byggnadsetapp IV. Kontorsbyggnad

1. *rivning av byggnader*

litt 884: materialbod

» 898: gamla teatern

2. *planering av byggnadsområdet*

Terrasseringsarbeten utföres.

3. *nybyggnad kontor*

4. *iordningsställande gator och planer*

Gator, planer, parkeringsplats och infart iordningsställes framför byggnadens västra sida.

V. Byggnadsetapp V. Maskinverkstad, västra skeppet

1. *rivning av byggnader*

litt 100: maskinverkstad och kontor

2. *nybyggnad östra skeppet*

Östra skeppet avsett för lättare maskiner och verktygstillverkning uppföres. I samband härmed omläggning av uppvärmningssystemet för maskinverkstäderna.

3. *rivning av byggnader och anläggningar*

litt 130: plåtförråd och pump

» 133: järnförråd

» 134: plåtbockningsmaskin (flyttas)

» 138: travers (demonteras)

» 140: plåtslagerihallen (demonteras)

» 144: förvaringsbod

litt. — : hörnhuset Varvsgatan—Styrmansgatan.

» 123: kontorsbarack (flyttas)

4. *iordningsställande planer, gator och spår*

Gator och planer runt maskinverkstäder iordningsställes.

Industrispår omlägges.

VI. Byggnadsetapp VI. Hjälpverkstäder

1. *ombyggnad av litt 1: torpedverkstad*

Torpedverkstad ombygges för tele-, el- och liknande hjälpverkstäder.

2. *rivning av byggnader*

litt 97: elektriska verkstaden

» 98: tvätt- och klädrum

Sammandrag av byggnads- och anläggningskostnader

1. *Planering och iordningsställande av industriområdet*

Rivningsarbeten	kr	735 000	
Sprängning, planering, vägar	»	4 255 000	
Omläggning av industrispår	»	250 000	5 190 000

2. *Plåtslageriverkstad*

Byggnad	kr	2 720 000	
Värme	»	60 000	
El. inst.	»	90 000	
Hiss	»	30 000	
Traverser	»	425 000	3 325 000

3. *Svetshall*

Byggnad	kr	1 400 000	
El. inst.	»	425 000	
Traverser	»	700 000	
Svetsplaner	»	150 000	2 675 000

4. *Maskinverkstäder*

Byggnad	kr	3 570 000	
Värme	»	60 000	
El. inst.	»	640 000	
Traverser	»	825 000	5 095 000

5. *Godscentral och förrådsbyggnad*

Byggnad	kr	780 000	
Värme, ventilation, sanitet	»	80 000	
El. inst.	»	30 000	
Hissar	»	50 000	
Nyanskaffad inredning	»	60 000	1 000 000

6. *Kontorsbyggnad*

Byggnad	kr	1 875 000	
Värme, ventilation, sanitet	»	350 000	
El. inst., interna teleinst.	»	130 000	2 355 000

7. <i>Personal- och socialbyggnad</i>			
Byggnad	kr	1 100 000	
Värme, ventilation, sanitet	»	350 000	
El. inst., interna teleinst.	»	50 000	1 500 000
<hr/>			
8. <i>Ombyggnad befintlig gjuteribyggnad</i>			
Tillbyggnad.....	kr	120 000	
Ombyggnad	»	100 000	
El. inst.	»	75 000	295 000
<hr/>			
9. <i>Ombyggnad befintlig torpedverkstad och flyttning av elektroverkstäder</i>			
Om- och tillbyggnad	kr	200 000	
El. inst. o. flyttning av elektroverkstäder....	»	275 000	475 000
<hr/>			
10. <i>Ånganläggning</i>			
Seriekopplad ånganläggning för generering av 18 ton/tim.	kr	300 000	
Fundament o. montage	»	50 000	350 000
<hr/>			
11. <i>Drottninghallskajen</i>			
Tillbyggnad.....	kr	700 000	
El. o. övrig anlägg. inst.	»	225 000	925 000
<hr/>			
12. <i>Maskinomflyttningar</i>			
Maskinverkstäder.....	kr	200 000	
Gjuteri	»	50 000	
Plåtslageri o. svetshall.....	»	115 000	365 000
<hr/>			
13. <i>Utredningskostnader</i>			
Konsultarvoden m. m.	kr	500 000	500 000
<hr/>			
14. <i>Övriga tele o. el. inst.</i>			
Ny transformatorstation T 22	kr	355 000	
Flyttning av station T 24 från skyddsrum A 2	»	250 000	
Ytterbelysning.....	»	130 000	
Utvidgning av bef. el. anl. vid Polhemsdockan	»	100 000	
Prov. ändringar under byggnadstiden.....	»	80 000	
Omläggning av telenät o. el. kablar.....	»	200 000	
Div. teleanl. (brandskydd, tidkontroll, luftskydd etc.).....	»	170 000	1 285 000
<hr/>			
15. <i>Inköp av fastigheter mellan Styrmans- och Baggensgatorna samt varvsmuren</i>			
Beräknat inköpspris	kr		390 000
<hr/>			
16. <i>Ändringar i byggnader ej specificerade</i>			
	»		300 000
<hr/>			
17. <i>Komplettering av inhägnad o. anordnande av nya portar</i>			
	»		75 000
<hr/>			
18. <i>Ändringar i byggnader ej specificerade samt oförutsett</i> . . .			
	»		900 000
<hr/>			
<i>Summa investeringskostnader</i>			27 000 000

Bilaga 2.

Marinverkstädernas i Karlskrona produktionresultat m. m.

Produktionsvärdet vid marinverkstäderna i Karlskrona utgjordes nedan nämnda budgetår av följande belopp, vars inbördes relation bland annat får ses mot bakgrunden av penningvärdets förändringar.

Budgetår	Produktionsvärde ca
1948/49	21 miljoner kronor
1949/50	21 » »
1950/51	27 » »
1951/52	32 » »
1952/53	40 » »
1953/54	39 » »
1954/55	36 » »
1955/56	39 » »
1956/57	44 » »
1957/58	38 » »
1958/59	39 » »
1959/60	47 » »

Marinverkstädernas i Karlskrona rörelseresultat enligt balansräkningarna för motsvarande budgetår framgår av sammanställningen nedan.

Budgetår	Vinst eller förlust	Rabattering till militära beställare	Inlevererat till statsverket
1948/49	421 011	350 000	—
1949/50	471 609	—	—
1950/51	— 119 524	—	—
1951/52	78 708	—	—
1952/53	1 515 001	—	—
1953/54	722 823	—	—
1954/55	184 781	—	—
1955/56	3 478 372	1 318 000	2 500 000
1956/57	3 330 458	3 064 000	2 000 000
1957/58	— 57 427	—	266 458
1958/59	— 791 377	—	—
1959/60	49 681	—	—
	9 810 424	4 732 000	4 766 458

Av tablån framgår att marinverkstäderna under dessa år rabatterat sammanlagt 4 732 000 kronor till militära beställare och till statsverket i form av vinstmedel inlevererat sammanlagt 4 766 458 kronor.

INNEHALLSFÖRTECKNING

	Sid.
Inledning	2
Avdelning I. Örlogsvarvens nuvarande organisation och arbetsuppgifter m. m.	4
Avdelning II. 1953 års örlogsvarvsutredning	16
Förslag av 1953 års örlogsvarvsutredning	18
Reservanternas förslag	39
Yttranden	44
Avdelning III. Karlskronavarvsutredningen	48
Yttranden	53
Avdelning IV. Departementspromemorian	55
Avdelning V. Departementschefens ställningstaganden	80
Bilagor 1—2	99—104
